

Univerzita Palackého v Olomouci  
Filozofická fakulta  
Katedra psychologie

PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY RODIČOVSTVÍ  
DĚTÍ STARŠÍCH 3 LET Z POHLEDU  
STEJNOPOHLAVNÍCH PÁRŮ

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF PARENTING CHILDREN OVER 3  
YEARS OLD FROM THE PERSPECTIVE OF SAME-SEX COUPLES



Magisterská diplomová práce

Autor: **Bc. Eliška Štenclová**  
Vedoucí práce: **PhDr. Veronika Šmahajová, Ph.D.**

Olomouc

2023

Tímto odstavcem bych chtěla velmi poděkovat všem, kteří měli svůj podíl na psaní této práce. V první řadě je to moje rodina a přítel, kteří mě po celou dobu studia podporovali a také přecházeli mé podráždění v dobách, kdy mi psaní této práce rozhodně nepřinášelo radost. Děkuji také svým kamarádkám, které v některých chvílích zprostředkovávaly motivaci, v některých naopak uklidnění a podněty k prokrastinaci. Velké poděkování patří mé spolubydlící, která mi půjčila svůj notebook, když to moje nabíječka vzdala a nedovolila tak, abych propadla zoufalství. V neposlední řadě děkuji vedoucí své práce za její vřelý a ochotný přístup, který přinášel naději i v té největší temnotě.



Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma:  
**Psychologické aspekty rodičovství dětí starších 3 let z pohledu stejnopohlavních párů**  
vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem  
všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne: 30. 3. 2023

Podpis .....

# OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
	<b>OBSAH</b> .....	<b>4</b>
	<b>ÚVOD</b> .....	<b>7</b>
	<b>TEORETICKÁ ČÁST</b> .....	<b>8</b>
<b>1</b>	<b>Rodina</b> .....	<b>9</b>
	1.1 Rodina jako pojem.....	9
	1.2 Funkce rodiny .....	10
	1.2.1 Modely rodinného fungování .....	12
	1.3 Typy rodin .....	13
	1.3.1 Klasické rodiny – manželství .....	15
	1.3.2 Pěstounská péče.....	16
	1.3.3 Adoptivní rodiny .....	16
	1.3.4 Rodiny s jedním rodičem .....	17
	1.3.5 Nesezdané soužití .....	17
	1.3.6 Nově vzniklé rodiny po rozvodu .....	17
	1.3.7 Polyamorní rodiny .....	18
	1.3.8 Rodiny genderových menšin – trans rodiny .....	18
	1.3.9 Stejnopohlavní rodiny .....	18
	1.4 Rodičovství.....	19
	1.4.1 Vztahová vazba .....	22
<b>2</b>	<b>Homosexualita</b> .....	<b>24</b>
	2.1 Sexuální orientace .....	24
	2.2 Homosexuální orientace .....	25
	2.2.1 Teorie vzniku homosexuality .....	26
	2.3 Coming out .....	28
	2.4 Registrované partnerství .....	30
	2.4.1 Postoje české společnosti k homosexualitě a registrovanému partnerství .....	31
<b>3</b>	<b>Rodičovství stejnopohlavních párů</b> .....	<b>32</b>
	3.1 Stejnopohlavní rodičovství .....	32
	3.1.1 Postoje české společnosti ke stejnopohlavnímu rodičovství .....	32
	3.2 Metody volené k získání dítěte.....	33
	3.2.1 Metody volené lesbickými ženami.....	33
	3.2.2 Metody volené gay muži .....	35
	3.2.3 Sdílené rodičovství .....	37
	3.3 Výzkumy fungování stejnopohlavních rodin .....	37
	3.3.1 Rozdělení rolí ve stejnopohlavních rodinách .....	38

3.3.2	Vzory opačného pohlaví.....	39
3.3.3	Biologická vazba .....	40
3.3.4	Docházení dětí stejnopohlavních párů do vzdělávacích institucí.....	43
<b>4</b>	<b>Výzkumný problém.....</b>	<b>46</b>
4.1	Dílčí cíle a výzkumné otázky .....	46
<b>5</b>	<b>Typ výzkumu a použité metody .....</b>	<b>48</b>
5.1	Typ výzkumu.....	48
5.2	Metody získávání dat.....	48
<b>6</b>	<b>Sběr dat a výzkumný soubor.....</b>	<b>50</b>
6.1	Výzkumný soubor .....	50
6.2	Etické hledisko a ochrana soukromí.....	52
<b>7</b>	<b>Práce s daty .....</b>	<b>53</b>
<b>8</b>	<b>Výsledky analýzy .....</b>	<b>55</b>
8.1	Pořízení dítěte.....	55
8.1.1	Metody pořízení dítěte.....	55
8.1.2	Biologická vazba .....	58
8.2	Stejnopohlavní rodičovství.....	61
8.2.1	Prožívání rodičovství.....	61
8.2.2	Rodinné fungování .....	63
8.3	Specifika stejnopohlavního rodičovství dětí starších 3 let .....	65
8.3.1	Komunikace s dítětem .....	65
8.3.2	Kontakt s kolektivem.....	66
8.3.3	Legislativní nerovnost.....	67
8.4	Reakce okolí .....	71
8.4.1	Rodina .....	71
8.4.2	Rodiče.....	73
8.4.3	Děti .....	74
8.4.4	Instituce .....	75
8.5	Předcházení negativním dopadům na dítě.....	76
8.5.1	Praktická prevence .....	76
8.5.2	Edukace instituce.....	77
8.5.3	Edukace okolí .....	78
<b>9</b>	<b>Shrnutí výsledků a odpověď na výzkumné otázky .....</b>	<b>80</b>
9.1	Shrnutí výsledků a paradigmatický model .....	80
9.1.1	Pořízení dítěte.....	81
9.1.2	Stejnopohlavní rodičovství.....	82
9.1.3	Specifika stejnopohlavního rodičovství .....	83
9.1.4	Reakce okolí .....	84
9.1.5	Předcházení negativním dopadům a Přijetí.....	84
9.2	Odpověď na výzkumné otázky .....	85

<b>10</b>	<b>Diskuze .....</b>	<b>88</b>
	10.1 Limity výzkumu .....	98
	10.1.1 Možnost dalšího využití .....	100
<b>11</b>	<b>Závěr.....</b>	<b>101</b>
	<b>SOUHRN .....</b>	<b>103</b>
	<b>LITERATURA.....</b>	<b>106</b>
	<b>PŘÍLOHY.....</b>	<b>118</b>

# ÚVOD

Nápad na sepsání práce týkající se stejnopohlavních rodin vznikl už v době mého bakalářského studia. Již tehdy jsem na sociálních sítích zaznamenala příspěvky Dvou tátů a jejich rodina mi přišla velice sympatická a zajímavá. Zároveň prezentovali to, s jakými situacemi se musí denně vyrovnávat. Zjistila jsem, že ani já o tématu nemám takový přehled a mnoho věcí pro mě bylo naprostou novinkou. V rámci bakalářské práce jsem se však věnovala něčemu jinému, ale s přechodem na navazující magisterské studium a předmětem Psychologie rodiny jsem se k tomuto tématu opět vrátila. Když poté přišla možnost se něčemu takovému věnovat, ihned jsem ji přijala. Zajímalo mě především to, jakým způsobem stejnopohlavní rodiny fungují. Chtěla jsem se dozvědět co nejvíce o tom, kdo pečuje o dítě, s čím se tito lidé setkávají a jaký vliv má na ně to, že stále nemají stejná práva jako heterosexuální rodiny.

V rámci této tematiky se nás spojilo více a rozhodly jsme se mapovat stejnopohlavní rodiny od jejich počátků, tedy přípravu na rodičovství, rodiny s malými dětmi a rodiny s dětmi staršími 3 let, což se stalo předmětem tohoto výzkumu. Téma vnímám jako velmi přínosné, jelikož neznalost toho, co stejnopohlavním rodinám nerovnost způsobuje, a také neznalost těchto rodin, vede ve společnosti k častému nepřijetí. Nicméně v současnosti takovýchto rodin stále přibývá a je tedy potřeba edukovat společnost a připravit ji na setkání s nimi. Proto jsem se rozhodla prostřednictvím rozhovoru spojit s rodinami, které mají děti navštěvující již nějaký typ vzdělávací instituce, tedy například školu nebo školku, a zeptat se na jejich každodenní fungování, na to, jak dětem vysvětlují typ jejich rodiny, co jim rodičovství přineslo a s čím se potýkají.

# TEORETICKÁ ČÁST

# 1 RODINA

V následující kapitole se budeme věnovat tématu rodiny a rodičovství. Nejprve si vymežíme samotný pojem, představíme si funkce rodiny a některé modely rodinného fungování. Dále se budeme věnovat různým typům rodiny, se kterými se můžeme setkat a v neposlední řadě se zaměříme na samotné rodičovství. Krátce se zmíníme také o pojmu vazba.

## 1.1 Rodina jako pojem

Samotné pojetí rodiny v průběhu času procházelo a stále prochází vývojem. Není proto divu, že definic tohoto pojmu je k nalezení velké množství. Možný (2002, s. 21) ji definuje jako „*ustálený způsob péče o reprodukci druhu*“. Ve své další práci (Možný, 2008, s. 14) definuje rodinu jako: „*sociální zařízení, jehož základním účelem je vytvářet soukromý prostor pro reprodukci společnosti, stíněný proti vířícímu a nepřehlednému světu veřejnému*“. Dále pak rodinu popisuje jako stabilizační prvek celé společnosti, jakož i samotného jedince. Uvádí však, že s vývojem společnosti došlo k tomu, že univerzální teorii rodiny ve své podstatě nelze stanovit, stejně tak jako nelze stanovit onen prototyp rodiny, kterým dříve byl manželský pár a dítě.

Malý sociologický slovník (1970, s. 357) uvádí, že rodina je „*specifickou biosociální skupinou, která je na počátku vývoje lidské společnosti jejím základním sociálním prostředím a později ji provází jako její nezbytná podstatná součást, v níž se realizují některé jak společensky, tak osobně nutné činnosti a vztahy, které nemohou být přejaty jinými společenskými institucemi nebo organizacemi*“. Geist (1992, s. 344) říká, že, rodinu můžeme považovat za: „*institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, z něhož je část členů spojena pokrevním nebo adoptivním, sociálním vztahem rodič-dítě, druhá část vztahem matka-otec, třetí část, která se vždy ne nutně musí objevovat, vztahem pokrevním nebo adoptivním, sourozenectvím, všichni vztahem příbuzenství v sociálně sankcionovaném více či méně trvalém sociálním vztahu*“. Geist (1992) rovněž v souvislosti s rodinou přichází s pojmem homosexuální rodiny, kterou dle něj charakterizuje homosexuální pár, který dítě získá adopcí, popřípadě bylo dítě přivedeno do vztahu jedním z partnerů.

Jandourek (2012, s.194) rodinu definuje jako „skupina osob spojená manželstvím, pokrevním příbuzenstvím nebo adopcí, které tvoří jednu domácnost a jsou spolu ve vzájemné interakci“. Ten v rámci své publikace rovněž vymezuje její základní funkce, kterými jsou především poskytnutí lásky a bezpečí, ekonomické zabezpečení, plození potoků a jejich následnou výchovu a začlenění do společnosti. Marshall (1998) za rodinu považuje skupinu osob spojenou pokrevně, legálně anebo sexuálně, podléhající neustále adaptaci na okolí a vývoji. Pokrevními nebo manželskými vztahy předpokládající pomoc a odpovědnost za ostatní členy je rodina definovaná také v případě Hartla a Hartlové (2015). Baštecká (2009, s. 318) uvádí, že: „Rodina je základní jednotkou lidské společnosti a nejdůležitějším vztahovým kontextem v životě jedince. Naplňuje funkci biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, sociálně-výchovnou a emocionální, z nichž poslední dvě jsou nenahraditelné pro výchovu dětí“.

Rodiny dále můžeme dělit na nukleární, tedy ty, které jsou dány oběma rodiči a jedním nebo více dětmi. V případě, že je přítomen jen jeden rodič, nazýváme toto seskupení neúplnou rodinou. Pokud jsou v soužití přítomni další členové, obvykle nějakým způsobem spojení s rodinou, jedná se o rodinu rozšířenou či širší. Dále můžeme vymezit také rodinu primární, tedy tu, ze které jedinec sám pochází (Geist, 1992; Hartl a Hartlová, 2015).

## 1.2 Funkce rodiny

Funkce rodiny jsou autory rovněž pojaty různými způsoby. Baštecká (2009) je shrnuje do 4 základních oblastí. První z nich je **biologicko-reprodukční** funkce, která spočívá především v plození dětí. Tato funkce však ne vždy musí být naplněna, a to buďto dobrovolně, či nedobrovolně. V případě dobrovolné bezdětnosti se jedná o osoby, které se z různých důvodů rozhodnou děti nemít, i když jsou toho biologicky schopni. V případě nedobrovolné bezdětnosti hovoříme o jevu, kdy i za předpokladu, že pár dítě chce, jej nemůže mít, tedy neschopnost dítě počít, či jej donosit (Sobotková, 2012).

Další funkci Baštecká (2009) definuje jako **ekonomicko-zabezpečovací**, tedy zajištění finančních prostředků pro chod rodiny a domácnosti. Důležitou součástí této oblasti je zejména poskytnutí potravy, ošacení a místa k bydlení (Jandourek, 2012). Tato funkce v dřívějších dobách připadala zejména mužům, jejichž pracovní postavení do značné míry ovlivňovalo i sociální prestiž celé rodiny. Po prosazení vyšší rovnoprávnosti žen došlo k rozprostření těchto povinností mezi obě pohlaví (Matoušek, 2003).



Další funkcí je **socializačně-výchovná funkce**. Zde jde tedy o to, že rodina zajišťuje výchovu dětí a jejich následné začlenění do společnosti. S postupnými změnami ve společnosti se však vyvíjela i tato funkce. Ženy přestaly být s dětmi doma, začaly docházet více do zaměstnání a došlo k rozvoji institucí, které do značné míry tuto funkci za rodiče převzaly, zejména tedy škola a také v poslední době média. Primát rodičů v oblasti socializačně-výchovné oblasti se zdá být v současné době zachován už jen v raném dětství (Baštecká, 2009; Matoušek, 2003; Možný, 2008).

V neposlední řadě se jedná o **emocionální funkci rodiny**, která se jeví jako nenahraditelná a velmi důležitá. Tato funkce slouží zejména k poskytnutí lásky, přátelství a k dosažení pocitu bezpečí jak na úrovni partnerské, tak na úrovni rodičovské (Baštecká, 2009; Jandourek, 2012). Matějček v tomto případě hovořil o uspokojování **psychických potřeb** dětí a pečujících osob, které probíhá vzájemně. Hovoříme tedy o tom, že dítě uspokojuje potřeby pečujících osob a ony uspokojují potřeby dítěte, přičemž jim to oběma přináší příjemné pocity. Matějček zdůraznil, že pro tento vzájemný vztah je důležité to, že je dítě rodiči přijato za své. Tyto citové vztahy by měly být trvalé, tedy od dětství, přes odchod z domácnosti až po následnou péči dětí o stárnoucí rodiče. Důležitým aspektem je také společná budoucnost, tj. plánování budoucnosti pečující osobou s ohledem na dítě, jeho začlenění v ní a rovněž s ohledem na budoucnost vlastní. Tohle všechno se uplatňuje ve společném prostoru a čase prostřednictvím sdílení a společného soužití (Matějček, 1992).

Langmeier s Matějčkem stanovili základní psychické potřeby dítěte již poměrně dávno, stále se však považují za platné. Patří mezi ně potřeba vnější stimulace a její určité úrovně, což znamená přinášení dostatečného množství podnětů, které mohou napomoci rozvoji dítěte. V tomto případě může nejen nedostatečné množství, ale i jejich nadbytek, způsobit problémy. Další potřebou je potřeba vnější struktury, kterou můžeme vnímat jako určité stanovení hranic, vytvoření pevné struktury pečující osobou, která dítěti napomáhá v získání jistoty a pocitu bezpečí a umožňuje tak poznávat okolní svět. Matějček toto nazval potřebou smysluplného světa. Dále se jedná o potřebu stálého sociálního objektu, ke kterému se dítě může vztahovat a interagovat s ním. V neposlední řadě zde řadíme potřebu osobně-sociálního významu, kterou můžeme chápat jako určitou nezávislost a autonomii jedince a vnímání vlastního já. K těmto čtyřem přidal Matějček ještě pátou potřebu, a to potřebu otevřené budoucnosti (Matějček & Langmeier 1974, Matějček, 2015).

### 1.2.1 Modely rodinného fungování

Teorií a modelů, které se rodinnému fungování věnují, je velké množství. Tyto modely se mnohdy překrývají, doplňují se, popřípadě si i odporují. Za zmínku stojí například teorie Moos a Moos (1976), která se věnuje rodinnému klimatu, přičemž prostřednictvím výzkumu bylo za využití metody *Family Environment Scale*, identifikováno 6 typů rodinného klimatu. V některých modelech se rovněž věnovali stanovení typů rodiny. Takto to například udělal **cirkumplexní model rodinného fungování**, který se skládá celkem z 16 typů rodinných systémů vzniklých na základě dvou dimenzí – koheze a adaptabilita. Výsledkem je kruhový model, jež má ve svém středu 4 typy rodin, které označuje za nejvíce funkční a mají optimální úroveň jak adaptability, tak koheze (Olson et al., 1979). V souvislosti s výše zmíněným je potřeba také zmínit **Beaversův model rodinného fungování**. Jeho model se skládá ze základních funkcí jako je adaptabilita rodiny a kvalita interakcí. Zde bylo stanoveno 9 typů rodiny – adekvátní a optimální, které patřily do kategorie zdravé rodiny, průměrné rodiny a vážně narušené rodiny vždy s převahou interakcí mimo rodinu (Beavers & Voeller, 1983).

Plaňava (2000) charakterizuje rodinu prostřednictvím 4 komponentů – struktury, intimity, osobní autonomie a hodnot a postojů. Strukturu můžeme vnímat jako rozčlenění rodiny, jejich vzájemné vazby, hierarchické uspořádání a vymezení hranic. Intimita obsahuje především vzájemnou podporu, blízkost a citovou angažovanost. Osobnostní autonomie nám vymezuje postavení a charakteristiky jednotlivých členů rodiny jako svébytných osob. Poslední komponentou je hodnotová orientace a postoje, které má rodina jako celek, ale rovněž, které mají jednotliví členové a zda dochází ke vzájemnému souladu. V rámci svého výzkumu také stanovil proměnné, které umožňují diferencovat mezi funkčními a nefunkčními soužitími. Roli zde hraje manželství rodičů a také jejich spokojenost s vlastním dětstvím, přičemž jak v dysfunkčním, tak ve funkčním soužití bylo ve výsledku manželství rodičů vydařené. Rozdíl zde byl ve vnímání vlastního dětství, tedy funkční soužití bylo charakterizováno spokojeností s dětstvím. Dále bylo spokojené soužití složeno z osob, které nemají abnormní osobnostní rysy, alespoň jeden z nich vykonává nějakou zájmovou činnost, kterou nedělá druhá osoba v páru a v rámci hodnotové orientace je pro ně velmi důležitá rodina a kvalita rodičovství oproti ostatním orientacím.

**McMasterův model rodinného fungování** zdůrazňuje roli více aspektů při posuzování fungování rodiny jakožto komplexního a složitého jevu. Model zohledňuje tyto dimenze:

1. **Řešení problému** – schopnost rodiny řešit problémy, které ohrožují jejich fungování a integritu.
2. **Komunikace** – výměna informací mezi členy rodiny, ale i mezi rodinou a okolím.
3. **Role** – chování jednotlivých členů rodiny, kterým plní její funkce rozdělené na nezbytné potřeby, které je potřeba opakovat znovu, aby byla naplněna funkce rodiny a ostatní potřeby, které se objevují v různém období života v různé míře.
4. **Emoční odpověď** – schopnost přiměřeně emočně odpovídat na různé podněty a jak tyto emoce dávají najevo ostatním členům.
5. **Emoční zapojení** – míra zájmu o ostatní členy rodiny, jejich zájmy, hodnoty, pocity.
6. **Kontrola chování** – schopnost rodiny kontrolovat své chování v různých situacích, chování akceptovatelné pro rodinu (Epstein et al., 1978).

### 1.3 Typy rodin

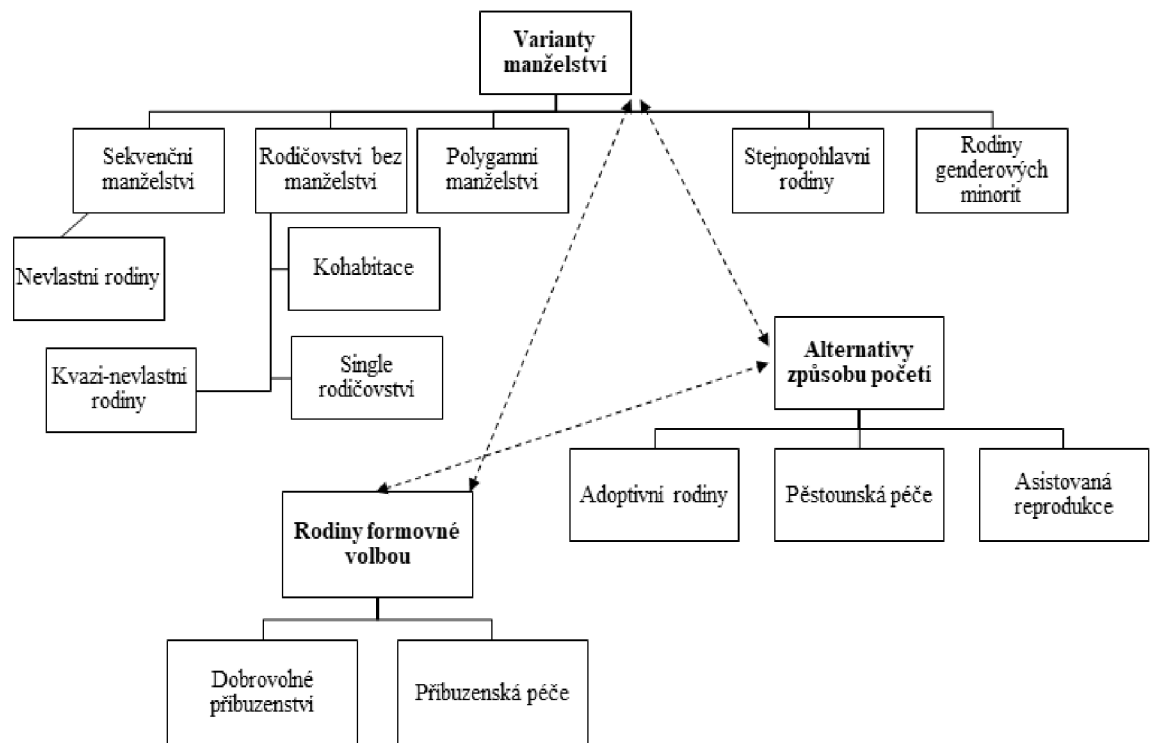
V souladu s výše zmíněnými definicemi si můžeme všimnout, že rodina v dnešní době stále častěji není tvořena pouze mužem a ženou, kteří společně uzavřeli manželství a následně počali dítě. S velkým rozvojem možností pro celou společnost došlo k posunu a otevřela se cesta i alternativním formám soužití. K těmto rozmanitostem dochází zejména díky změnám, které ve společnosti můžeme registrovat. Za jedno z prvotních uspořádání rodiny na většině míst světa lze považovat to, kde byl hlavou rodiny muž, tedy patriarchální uspořádání, přičemž postavení ženy bylo často vzhledem k tomu mužskému podřadné. S příchodem urbanizace docházelo k odloučení rozšířených rodin, mladé rodiny odcházely častěji do měst za prací a odpoutaly se od svých rodičů a dalších příbuzných. S postupem času došlo rovněž k většímu zapojení žen do pracovního procesu, stejně jako k přivání mužů do péče o domácnost a děti, což bylo dříve považováno za hlavní úkol matek (Jandourek, 2012).

V historii naší země rovněž došlo k vývoji partnerského a rodinného soužití od dob, kdy pravidla stanovovala zejména křesťanská víra a dbalo se především na odložení sexuálního styku a početí dětí až po sňatku. S postupným přibýváním možností, jak onomu početí zabránit, došlo nejen ke snížení počtu dětí, ale také k většímu zapojení žen do pracovního života. Tyto faktory hrály roli zejména v nižší porodnosti, která na počátku 30.

let 20. století klesla pod 2 děti na rodinu, ale také ke zvýšené míře rozvodovosti. Manželství přestalo být chápáno jako nezrušitelný svazek přijatý před Bohem, ale spíše jako smlouva mezi dvěma lidmi, která může být zrušena. Úpadek porodnosti provázal i celé následující období poznamenané válkami a později i příchodem komunistického režimu s výjimkou konce druhé světové války. S okupací naší země a prodloužením mateřské dovolené se porodnost opět zvýšila. Po revoluci v roce 1989 a objevení nových možností však došlo opět ke snížení a rovněž k posunu věku, ve kterém mají rodiče první dítě. Toto uvolněné období znamenalo vyšší míru rozvodovosti a opakované sňatečnosti v případech těch, kterým předcházející manželství nevyšla a stejně tak se začalo objevovat více rodin, které se dobrovolně rozhodly pro bezdětný život (Možný, 2002).

Plaňava (2000) tyto obměny v dynamice rodiny charakterizoval několika změnami. V prvním případě se jedná o prodloužení mládí, které je spojeno zejména s populací vysokoškolských studentů, kteří přípravu na budoucí profesní život ukončují až v polovině jejich dvacátých let a až poté se otevírá prostor pro založení rodiny. Posun pořízení rodiny souvisí také se zvýšením dostupnosti antikoncepce, a tedy větší možnosti rodinu plánovat, což se pojí s tím, že k početí dítěte již v dnešní době není potřeba sňatku. Zároveň s nárůstem rozvodovosti dochází ke vzniku spojených rodin a nových forem rodinného soužití. Plaňava také zmiňuje vyšší důraz na dodržování práv člověka, s čímž souvisí například možnost pořízení dítěte v rámci stejnopohlavních rodin. Furstenberg et al. (2020) ve svém review věnující se formám rodinného soužití rozčlenil alternativní rodiny do 3 skupin. V prvním případě se jedná o různé varianty k tradičně uzavřenému manželství mezi muži a ženami. Dále pak obsahuje rodiny, ve kterých děti nejsou získány biologicky, ale jiným způsobem a třetí skupinou je rodina, v níž vztahy nevznikly ani na základě pokrevního příbuzenství, ani práva, ale vlastní volbou. Typy rodiny patřící do jednotlivých skupin přehledně shrnul do **Obrázku č. 1**. V našem výzkumu jsme se v souladu s tímto rozdělením rozhodli popsat několik typů rodin.

**Obrázek č. 1:** Alternativní formy rodiny



Zdroj: Furstenberg et al. (2020)

### 1.3.1 Klasické rodiny – manželství

Tento typ soužití je v současnosti stále považován za ten nejběžnější a ve své podstatě nám definuje klasickou rodinu. Jedná se o muže a ženu, kteří společně uzavrou sňatek a vychovávají děti. Když se podíváme na statistiky týkající se manželství od roku 2001 po rok 2019, ukazuje se nám, že počet nově vzniklých manželství je v tomto období poměrně stabilní. V roce 2001 to bylo 52 374 nově vzniklých manželství s nejvyšším počtem v roce 2007, kdy sňatek uzavřelo 57 157 osob. Dále pak došlo k poklesu, přičemž nejméně manželství bylo uzavřeno v roce 2013, kdy se jednalo o 43 499 sňatků. Od té doby docházelo k nárůstu až do roku 2019, kdy počet nově uzavřených manželství dosáhl 54 870. V roce 2020 a 2021 klesla čísla na hodnotu okolo 45 000, což mohlo být dáno i omezeními, která se pojila s pandemií covidu-19 (ČSÚ, 2020; ČSÚ, 2022).

Když se oproti tomu podíváme na počet zaniklých manželství, ukazuje se nám, že je vždy vyšší, než je počet nových sňatků. Čistý přírůstek manželství je tedy záporný, přičemž kladný byl naposledy v roce 1990. Do tohoto zániku se však započítávají i manželství, která byla ukončena smrtí jednoho z partnerů. Co se týče procentuálního podílu sňatků, které zaniknou rozvodem, byl do roku 2010 jejich podíl poměrně stabilní a pohyboval se něco

málo přes 40 %, přičemž nejvyšší hodnota byla v roce 2004, kdy rozvody ukončily sňatek ve 44, 3 %, tedy 33 060 sňatků. V roce 2019 však procentuální podíl klesl na 36, 6 %, kdy rozvodů bylo 24 141 a pokles rozvodovosti byl potvrzen i v následujících dvou letech, přičemž v roce 2021 to bylo 21 107 rozvodů (ČSÚ, 2020; ČSÚ, 2022).

### **1.3.2 Pěstounská péče**

V případě pěstounské péče se jedná o umístění dítěte do rodiny, kdy mezi nimi nevzniká příbuzenský vztah. Často se jedná o děti, které například s rodiči udržují kontakt, ale rodiče nemají vhodné podmínky pro poskytnutí péče, děti nejsou vhodné k adopci nebo jsou odlišné rasy či mají nějaký typ postižení apod. Tato forma péče je garantovaná státem a poskytuje jak dítěti, tak pěstounovi hmotné zabezpečení. Vyživovací povinnost zůstává biologickým rodičům. Forma pěstounství může být buďto individuální – v rodině, nebo skupinová, například v rámci SOS dětských vesniček (Matějček et al., 2002; Zezulová, 2012). V roce 2019 se v náhradní rodinné péči, do které mimo té pěstounské spadá ještě poručnictví a péče jiné fyzické osoby, nacházelo 20, 3 tisíce dětí (ČSÚ, 2019). Pěstounskou péči, stejně jako osvojení, upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, konkrétně paragrafy 958-970, které stanovují například práva a povinnosti pěstounů a rodičů, ale také pomoc dítěte pěstounské rodině, tak jak mu jeho schopnosti dovolí (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

### **1.3.3 Adoptivní rodiny**

Adopce neboli osvojení je proces, v rámci něhož je dítě umístěno do rodiny, která je předem prověřena a projeví o něj zájem. Adopce se týká pouze dětí, které v současné době nemají rodiče nebo se jich rodiče ihned po jejich narození vzdali, popřípadě to udělali později a po určitou dobu o ně nejevili další zájem. V takovémto případě pak může dojít k osvojení dítěte, které tímto získá nový rodný list, v němž jsou zapsána jména jeho adoptivních rodičů. Povinnosti jsou poté stejné jako v případě biologického dítěte. Dítě si může osvojit jak člověk sám, tak manželský pár, popřípadě manžel nebo manželka rodiče daného dítěte (Matějček et al., 2002; Zezulová, 2012). Osvojení stejně jako pěstounství upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Ten například stanovuje to, že pokud má zájem o dítě osoba blízká, dostane přednost před jinou osobou, pokud jsou respektovány zájmy dítěte (Zákon č. 89/2012 Sb.).

### **1.3.4 Rodiny s jedním rodičem**

Pokud hovoříme o rodině s jedním rodičem, nejčastěji máme na mysli matky, které samy vychovávají děti, nicméně v určitém procentu případů se to týká i mužů. Tento stav může být důsledkem několika situací. Může se jednat například o osoby, od kterých partner či partnerka odešli nebo se s nimi rozvedli a oni tedy vychovávají dítě sami, ale také o ženy, které otěhotněly mimo partnerský vztah a rozhodly se dítě vychovávat bez partnera, nebo popřípadě i o osoby, kterým jejich partner či partnerka zemřeli (Sobotková, 2012). Svobodné matky jsou často spojovány s nižším socioekonomickým statutem, v některých případech až s chudobou. Ve výzkumu Damaske et al. (2017), který porovnával data v Americe v roce 2001, 2005 a 2010 se ukázal narůstající trend v počtu single matek, které splňují kritéria pro chudobu (35, 7 %; 38, 3 %; 40, 5 %).

### **1.3.5 Nesezdané soužití**

V dnešní době je poměrně běžným typem soužití to nesezdané. Jedná se o takový pár, který spolu žije, aniž by byl oddán nebo uzavřel registrované partnerství a v určitých případech spolu vychovává děti. Může se jednat pouze o přechodné období před vstupem do manželství, jindy jde o finální stádium, které pár nechce měnit. Ve výzkumu Huang et al. (2011) se ptali dospívajících na to, jak vnímají nesezdané soužití. Ukázalo se, že jak muži, tak ženy to vnímají jako důležitý krok ve vztahu, který umožňuje strávit spolu více času a podílet se na financování domácnosti. Ženy mnohem častěji, než muži vnímaly soužití jako stav předcházející manželství, nebo jako test pro manželství. Stejně tak bylo za výhodu soužití považována absence rozvodu při případném rozpadu vztahu. Ženy soužití vnímaly spíše jako zdržení na cestě k manželství a často jej nebraly jako konečný stav. Pro muže byla hlavní nevýhodou společného soužití především ztráta svobody a omezení volného času a osobního prostoru. Zároveň se také ukázalo, že soužití bez manželství zvyšuje pravděpodobnost ukončení vztahu (Gager et al., 2015).

### **1.3.6 Nově vzniklé rodiny po rozvodu**

Vysoké procento manželství v dnešní době končí rozvodem, a to i v mladém věku, přičemž se často stává, že si rozvedení jedinci najdou nové partnery a vznikají tak rodiny tvořené mnohdy více osobami, které mezi sebou nemají pokrevní pouto. V případě zkoumání dospívajících, kteří v dětství žili s rodiči, mezi nimiž byly četné konflikty, se ukázalo, že pokud rodiče zůstávají v konfliktním vztahu, je to pro děti horší než rozvod,

zejména s ohledem na jejich budoucí vztahy. Tedy u dětí, které jsou v dětství přítomny častým konfliktům, je vyšší pravděpodobnost problémů ve vlastním vztahu oproti dětem, jejichž rodiče se rozvedou (Gager et al., 2015).

### **1.3.7 Polyamorní rodiny**

Definice polyamorie není zcela stanovena. Klesse (2006) se ve svém výzkumu ptal polyamorních lidí, jak by tuto formu soužití definovali. Jedinci v tomto případě zdůrazňovali především lásku a emocionální vztah mezi více osobami, který nemusí vždy být založen na sexuálním podkladu. Při porovnání polyamorních rodin s těmi homosexuálními se ukázalo, že jsou si v mnohých charakteristikách podobní. Stejně tak jako u homosexuálních vztahů zde často dochází k alternativnímu rozdělení rolí a také zde nejsou přítomny téměř žádné legislativní úpravy zabezpečující podmínky po rozpadu vztahu. Oproti homosexuálním párům jsou stále méně viditelné a liší se také v postojích k manželství a přístupu k právním aspektům tohoto soužití (Sheff, 2011).

### **1.3.8 Rodiny genderových menšin – trans rodiny**

V případě transgenderových rodin je legální stránka manželství poměrně zvláštní. Dle toho, zda člověk již prošel změnou pohlaví nebo ne, a také toho, jaké je sexuální orientace, se tak může rozhodnout, zda vstoupí do registrovaného partnerství, nebo do běžného manželství dvou osob odlišného pohlaví. I přes tuto možnost partnerky transgender partnerů uváděly, že o manželství nemají zájem. Častější to bylo u osob, které se identifikovaly jako queer a z velké části tak charakterizovaly i svůj vztah. Téměř polovina respondentek uvedla, že v současnosti neplánují děti anebo je vůbec nechtějí mít (Pfeffer, 2012).

### **1.3.9 Stejnopohlavní rodiny**

Dalším typem alternativního soužití je to, kdy společně žijí osoby stejného pohlaví, které jsou navzájem sexuálně přitahovány, tedy dva muži nebo dvě ženy. S homosexuálními rodinami často souvisí i manželství párů stejného pohlaví, které ale v mnoha zemích stále není legální. V rámci výzkumů se objevuje několik označení, která jsou užívána pro pojmenování tohoto typu rodiny. V české společnosti je často užíváno označení homosexuální rodina, nebo se setkáme také s pojmem homoparentalita. V angličtině je pro tento druh rodiny užíván název gay/lesbian families nebo pouze gay families. Nejčastěji



voleným termínem je však same sex families – tedy **stejnopohlavní rodiny**. I my jsme se v této práci rozhodli využívat toto označení. Vzhledem k tématu práce se stejnopohlavním rodinám budeme více věnovat v kapitole číslo 3.

## 1.4 Rodičovství

V nadcházející části se budeme věnovat tématice rodičovství, která je pro naši práci jednou z ústředních. Když budeme postupovat od začátku, je potřeba se zaměřit na celkový životní cyklus rodiny a samotný přechod k rodičovství. Plaňava (2000) vymezil 6 stádií, které charakterizují soužití v rodině. V nulté fázi se jedná o předmanželské párování, které se skládá z hledání partnera a následné známosti vedoucí k zasnoubení a uzavření sňatku. Následuje první fáze bezdětného páru, jež si zvyká na společné soužití a připravuje se na rozšíření rodiny, na což navazuje fáze druhá, tedy rodina s malým dítětem rozdělená na dvě části – symbiotickou s dítětem, které potřebuje, aby s ním někdo byl doma a postsymbiotickou s dítětem docházejícím již do předškolního vzdělání. Na přelomu mezi těmito dvěma obdobími matky nejčastěji ukončují mateřskou dovolenou, tedy za předpokladu, že se nenarodí do rodiny další dítě. Ve fázi třetí přichází rodina se školáky, která je ukončena vstupem prvního z dětí do puberty a následně na ni navazuje fáze odpoutávání a vylétávání z hnízda, kdy se rodiče i děti připravují na to, že jejich soužití už nadále nebude tolik propojeno a dojde k osamostatnění. Následně na to definuje pátou a poslední fázi, pojmenovanou jako prázdné hnízdo, jejíž součástí jsou dvě období: zralý pár, kterému z domu odešlo již i nejmladší dítě a založilo svou rodinu a poslední fáze stárnoucího páru pojíci se s odchodem do důchodu a končící úmrtím partnerů.

Jak jsme již zmínili v kapitole výše, přechod k rodičovství se s v současné době stále více posouvá do pozdějších let, v některých případech k němu dokonce nedojde vůbec, a to buďto dobrovolně nebo nedobrovolně. V rámci vývojové teorie Erika Eriksona (2015) bychom mohli rodičovství a přechod k němu začlenit do sedmého stádia: generativa versus stagnace, které je charakteristické právě založením a rozvojem rodiny, ale také budováním pracovního života.

Příchodu dítěte předchází období těhotenství, ve kterém se pár připravuje na zcela novou roli. Zatímco žena jakožto budoucí matka dítěte je s ním v kontaktu už od samotného početí, otcové tuto možnost před porodem nemají (Vágnerová, 2007). Důležité je při přechodu k rodičovství také jeho načasování a plánování. V případě mladých párů je často těhotenství vnímáno jako něco negativního, bránícího v dosažení jiných cílů (Langmeier &

Krejčířová, 2006). Obě tyto možnosti, tedy pořízení si dítěte v časném nebo pozdním věku, přináší svá specifika. Co se týče toho brzkého, výhodou je především malý věkový rozdíl mezi dětmi a rodiči, více energie a také výhodnost v rámci biologického hlediska. Nicméně brzké rodičovství se může pojit také s určitou nezralostí a v některých případech tak není péče o dítě zcela optimální. Oproti tomu rodičovství v pozdním věku má negativa právě z biologického hlediska, jelikož ubývá sil a také s pozdějším rodičovstvím je vyšší možnost poškození plodu, popřípadě i neplodnosti. Z psychologického hlediska je zde ale určitě výhodou vyšší vyspělost rodičů, což se projevuje i v péči o dítě a ve výchově (Vágnerová, 2007).

Rodina při pořízení dítěte naplní jednu ze svých důležitých funkcí, tedy tu biologickou. Péče o děti může být do určité míry instinktivně vrozená, což Říčan (2014) demonstruje na tom, jak si malé holčičky již v raném dětství hrají na maminky a pečují o panenky. Základním přelomem v rodinném fungování je porod prvního dítěte, což může být pro ženu i jejího partnera událost, kterou si zapamatují na celý život, a to jak v pozitivním, tak negativním smyslu. Pomoci v tomto případě může přítomnost druhého rodiče u porodu (Říčan, 2014). Stejně tak Langmeier a Krejčířová (2006) uvádí, že většina dospělých je schopna s dítětem na určité úrovni intuitivně komunikovat, nicméně dále zdůrazňují to, že každé vývojové období v životě dítěte je natolik specifické, že je potřeba na tyto změny flexibilně reagovat.

Co se týče období po příchodu dítěte, a tedy samotného počátku pravého rodičovství, jedná se pro pár velmi často o náročnou etapu. Oba se musí přizpůsobit změnám, které dítě do jejich životů přináší a zároveň se naučit novým dovednostem v péči o něj. Podpůrné je pro matku především sdílení rodičovských povinností, což vede i k upevnění vztahu (Langmeier & Krejčířová, 2006; Vágnerová, 2007). Změna, která do života rodiny přichází je charakterizována několika body, přičemž velmi důležitým je to, že se jedná o změnu nevratnou, která ovlivní život rodičů až do konce života. Rodičovství dále přináší trvalou změnu životního stylu a také pouto, kterým se navzájem oba rodiče připoutají rovněž na celý život. V neposlední řadě s rodičovstvím přichází i nadřazenost role ve vztahu k dítěti vůči všem ostatním, protože rodič zaujímá k dítěti výhradní postavení. Zároveň způsobí také trvalou změnu v partnerském vztahu, což sice může vést celkově k prohloubení intimity, nicméně se ukazuje, že v době po narození dítěte je spokojenost s manželstvím spíše v poklesu (Vágnerová, 2007). Twenge a kolektiv (2003) se ve své metaanalýze věnovali souvislosti rodičovství a manželství, přičemž se ukázalo, že spokojenost je nižší

v manželstvích, která zahrnují děti. Zároveň bylo rodičovství více propojeno s matkami, a tedy u nich byl zaznamenán vyšší pokles spokojenosti s manželstvím. Ukázalo se také že toto snížení je více spojeno s mladšími dětmi, přičemž u mužů tento vliv nebyl tolik významný, nicméně největší rozdíl byl zaznamenán mezi matkami kojenců a bezdětnými matkami.

Když se zaměříme na rozdělení rolí v rámci rodiny, dojdeme k tomu, že nejsou tolik stejnoměrné jako u bezdětných párů, ale dochází k jejich většímu rozlišení. V případě mateřské role se často setkáváme s názorem, že je biologicky daná a je tak matkou vyžadována péče o dítě po jeho narození, což bývá spojeno také s péčí o domácnost a určitou finanční závislostí na partnerovi. Oproti tomu otcovská role nemá tak jasně dané postavení. Vztah k dítěti zde není natolik založen na instinktivním podkladu, jako tomu je u matky, objevit se může také žárlivost na dítě ve vztahu k partnerce anebo také žárlení na partnerku ve vztahu k dítěti. Důležité nicméně je doplnění otcovské role k té mateřské a spolupráce v rodičovství. V rámci pozdější péče o dítě se více upevňuje rozdělení rolí na pečující a zajišťující obživu. Toto delší setrvávání v domácnosti však také často může narazit na potřebu seberealizace matky i v rámci pracovní oblasti. Po tom, co navíc děti odejdou do školy je nutno, aby se plně zharmonizovala mateřská a pracovní role i s tou partnerskou (Vágnerová, 2007). Ve výzkumu Katz-Wise et al. (2010) se zaměřovali na proměnu rolí s příchodem rodičovství. Ukázalo se, že po narození dítěte začnou být rodiče v rozdělení rolí více tradiční a preferují rozdělení na mužské a ženské, nicméně s postupem času toto rozdělení opadalo. Ve výzkumu Endendijk et al. (2018) byla rovněž potvrzena vyšší míra genderových stereotypů ohledně činností u rodin, které dítě mají oproti těm bezdětným. Souvislost s rozdělením rolí byla viditelná také u načasování rodičovství, přičemž bylo zjištěno, že nejvíce konzervativní rozdělení rolí na mužské a ženské bylo u rodin, které měly děti brzy, následovali je ti, kteří jej měli dle nich v ten správný čas a nejmenší rozdělení bylo u párů, které měly děti později. V párech, které měly děti v pozdějším věku se navíc uplatňovalo také toto rozdělení, a to vzhledem k velikosti výdělku manžela. Čím více manžel vydělával, tím více byly role rozdělené (Helms-Erikson, 2001).

S nástupem dětí do vzdělávacích institucí dochází rovněž k proměně rodičovské role. Péče o dítě již není zcela na rodičích, ale je přenechána zodpovědnost i někomu jinému, kdy je hlavním cílem zajistit vzdělání a rozvoj dítěte. V tomto období se objevují nové povinnosti, které rodiče i děti mají a je potřeba se jim přizpůsobit. Ve vztahu ke škole zaujímá dominantnější roli většinou matka, která častěji pomáhá dětem s domácí přípravou

a otec zprostředkovává v pozdějším stádiu spíše autoritativní roli. Zájmem obou rodičů je, aby se dítěti ve škole dobře dařilo a mohlo si dále zvolit vhodnou profesní dráhu (Vágnerová, 2007).

### **1.4.1 Vztahová vazba**

S rodičovstvím se pojí také termín vazba nebo attachment, která byla popsána ve vztahu dítěte k pečující osobě. Bowlby (2010) specifikoval, že účelem tohoto vazebného chování je především snižovat vzdálenost mezi matkou a dítětem a zajistit tak jeho větší ochranu. Na straně matky toto chování ovlivňuje například hladina hormonů. Chování, které citovou vazbu k dítěti zprostředkovává, je jednak signalizační, tedy to, které zahrnuje všechny reakce, jež dítě vysílá směrem k matce, jako je pláč nebo úsměv a vyvolává u ní tak reakce. Dalším typem je chování přibližovací, které zprostředkovává to, že se dítě k matce fyzicky přibližuje například prostřednictvím pohybu, přidržování anebo také sání prsu.

Vazba však není něco, co by se náhle objevilo. Jedná se spíše o postupný vývoj, přičemž dítě se nerodí zcela bez zkušeností. Je vybaveno schopnostmi, jako je například sání a pláč, které mu umožňují matku přivolat a vazbu si tak lépe vypracovat. Zároveň je dítě schopno odlišovat lidské fenomény a následně i konkrétní osoby. Těsně po narození je však tato schopnost omezena a dítě pozitivně reaguje na péči všech osob. Později si však utváří více pozitivní postoj k pečující osobě a následně se udržuje v její blízkosti. S postupem času přichází také obezřetné reakce na ostatní. V neposlední řadě dítě více vnímá, jak pečující osoba reaguje, na co reaguje a co tyto reakce zprostředkovává. Nicméně není stanoveno přesné období, kdy dítě tuto vazbu s pečující osobou již má (Bowlby, 2010). Ačkoliv je v rámci této teorie často zmiňována mateřská postava a vztah k matce, sám autor uvádí, že se nejedná striktně o matku, ale spíše o primárního pečovatele, kterým může být v podstatě kdokoli (Bowlby, 2013).

Porovnání jistého a nejistého attachmentu ukázalo, že jistá vazba byla spojena s lepšími sociálními kompetencemi a s menším množstvím problémů u dětí (Groh et al., 2017). Podobně byla metaanalýza provedena i u starších dětí a jejich rodičů, přičemž jistá vazba se pojila s vyšší citlivostí rodičů na potřeby dítěte a vyšší podporou autonomie dítěte (Koehn & Kerns, 2018).

Vzhledem k tomu, že vazba vzniká k primární pečující osobě, je možné ji sledovat i v rámci pěstounských rodin, či u dětí v institucionální péči. Garcia Quiroga a Hamilton-Giachritsis (2016) se ve své review věnovali studiím, které zkoumaly attachment dětí, které

jsou vychovávány v rámci ústavní nebo pěstounské péče. Ukázalo se, že navázání bezpečné vazby bylo negativně ovlivněno právě umístěním dítěte mimo biologickou rodinu, přičemž nejhůře na tom byly děti v ústavní péči. Podíl na vytvoření vazby však mělo více proměnných, mezi něž patřil například věk dítěte při umístění, délka pobytu v instituci či pěstounské péči, kvalita instituce a také vlastnosti pečující osoby, především jeho motivace a citlivost k potřebám dítěte. Dále se výzkumy zabývaly také bezpečnou vazbou u dětí, které se dostaly do adoptivní nebo pěstounské péče (Altenhofen et al., 2013) nebo intervencemi, které napomáhaly s attachmentem u adoptovaných dětí (Baker et al., 2015).

V současném výzkumu se attachmentu věnuje například Zeynep Biringen, která se zaměřovala především na emocionální dostupnost a adaptabilitu. V rámci emoční dostupnosti stanovila její základní komponenty, a to citlivost dospělého k dítěti, zahrnující především odpovídající emoce, strukturu dospělého zejména s ohledem na aktivity dítěte a pravidla a v neposlední řadě nenarušování zapříčiněné například nadměrnou kontrolou. Dále se zde nachází absence hostilních reakcí rodičů a na straně dítěte to pak jsou reakce na pečující osobu a zapojení rodiče dítětem například do vlastní hry (Biringen et al., 2014).

Výzkum se však již nyní nezaměřuje jen na vazbu s pečujícími osobami, ale také na to, jak vazba ovlivňuje vztahy s okolím. Kvalitu vztahové vazby dospívajících v souvislosti s vrstevnickými vztahy mapovali Gorrese a Ruggieri (2012). Hoeve a jeho tým (2012) se zase věnovali výskytu delikventního chování v důsledku vytvořené vazby. Attachment je také něco, co provází a ovlivňuje člověka celý život. Bradley a Cafferty (2010) se věnovali tomu, jak ovlivňuje vazba starší osoby a Yip s jeho týmem (2018) sledovali dopad vazby na vztahy v pracovním kolektivu a na pracovní výkon. V České republice se výzkumu attachmentu věnuje Umemura, který se zaměřuje například na výběr partnerů u osob v období vynořující se dospělosti s ohledem na vazbu, kterou mají s rodiči (Umemura et al., 2015) a obecně na attachment v české populaci dospívajících (Umemura et al., 2018).

V rámci tématu našeho výzkumu zde můžeme zmínit také vazbu ve stejnopohlavních rodinách. McConnachie et al. (2020) se věnovali attachmentu v heterosexuálních a homosexuálních adoptivních rodinách. Ukázalo se, že v rodinách gay otců mají děti oproti heterosexuálním častěji s rodiči bezpečnou vazbu. Bennet (2003) se zaměřoval na lesbické matky, které si děti adoptovaly, přičemž ve všech párech participantky uváděly, že si dítě vytvořilo vazbu k oběma matkám a preferovalo je před jinými osobami. Oproti tomu ve velké většině rodin dítě preferovalo jednu z matek i přesto, že si povinnosti a péči o ně dělily.

## 2 HOMOSEXUALITA

V následující kapitole se budeme věnovat homosexuální orientaci. Zaměříme se na sexuální orientaci celkově, na homosexualitu a na některé teorie, snažící se objasnit její příčiny. V neposlední řadě se pak budeme zabývat registrovaným partnerstvím, vnímáním homosexuality a také procesem coming outu.

### 2.1 Sexuální orientace

*„Sexuální orientace jako taková v psychologicko-sexuologickém smyslu znamená převažující nebo výlučnou celoživotní a trvalou sexuální náklonnost k určitému pohlaví“* (Baštecká, 2009, s. 119). Rozlišujeme orientaci **heterosexuální**, při níž je jedinec přitahován osobami opačného pohlaví, a **homosexuální** v případě, že jedince přitahují osoby stejného pohlaví. Co se týče otázky bisexualitu, tedy náklonnosti k pohlaví jak opačnému, tak stejnému, probíhá na tomto poli četná diskuse o její existenci (Baštecká, 2009).

Se sexuální orientací se pevně pojí také určitý typ **sexuálního chování**, tedy to, jak se jedinec navenek projevuje. V případě homosexuálního chování se jedná o osoby, které mají styky s osobami stejného pohlaví, v případě heterosexuálního s tím opačným. To, jaké styky člověk má, však nemusí určovat jeho sexuální orientaci. V určitých případech je například styk s osobou stejného pohlaví i při plně heterosexuální orientaci možný například tehdy, když v okolí není vhodný objekt sloužící k uspokojení, tedy ve věznicích nebo armádě a podobně. V určitých případech se může jednat také o formu experimentace v mládí, přičemž se může stát, že člověk v sobě odhalí sexuální orientaci, kterou si doposud neuvědomoval. V některých případech se ojedinělé homosexuální chování může objevit také v situacích přinášejících zisk, tedy například ve formě prostituce (Brzek & Pondělíčková-Mašlová, 1992; Janošová, 2000).

Další z pojmů, který se se sexuální orientací pojí je **sexuální identifikace**, tedy to, jak jedinec sám sebe vnímá a za co se považuje. Jedná se o to, do jaké míry se jedinec ztotožňuje a projevuje to, co je očekáváno od jeho pohlaví. V tomto případě je nasnadě rozlišit anatomické pohlaví – tedy to, se kterým se osoba narodí a je dáno podobou pohlavních orgánů, genetické pohlaví, které je určeno pohlavními chromozomy a v neposlední řadě psychologické, charakterizováno zejména pocitem příslušnosti

k určitému pohlaví (identita), ale také například sexuální orientací. V souladu s tímto je rovněž potřeba zmínit pojem **gender**. Jedná se o různý poměr mužských a ženských složek, které v jedinci převládají. V tomto případě nemůžeme mluvit jen o biologickém pohlaví, ale svou roli tady má především působení okolí a také velké množství psychických aspektů. Může tak dojít k úplné identifikaci se svým genderem, tedy dívky se projevují plně ženským způsobem a muži plně mužským, rovněž se ale mohou objevit projevy rysů opačného pohlaví různé intenzity, tedy například to, že se u mužů projevují do jisté míry ženské rysy a u žen mužské rysy. Přítomnost femininních znaků u mužů nemusí nutně svědčit o homosexualitě a naopak. V případě, že se jedinec cítí identifikován spíše s opačným pohlavím, může se objevit negativní vztah ke svému pohlaví a tělu (Janošová, 2000; Orel, 2020).

## 2.2 Homosexuální orientace

Pojem homosexualita označuje jev, kdy jedinec pociťuje náklonost k osobám stejného pohlaví (Hartl & Hartlová, 2015). Brzek a Pondělíčková-Mašlová (1992, s.19) homosexualitu označují jako „...*sexuální orientaci na osoby stejného pohlaví. Je to celoživotní neměnný a nositelem nezapříčiněný a nezvolený, tedy také nezaviněný stav, jenž je charakterizován tím, že nositel tohoto stavu je plně pohlavně přitahován a vzrušován osobami stejného pohlaví...*“.

Pojmenování osob s homosexuální orientací rozlišujeme dle pohlaví. Pro homosexuálního muže bývá často použito označení gay, homosexuální ženy jsou někdy v anglicky mluvících zemích, zejména pak v Americe, označovány také slovem gay, v Evropě však převládá pro homosexuální ženy označení lesby nebo lesbičky. V současné době se poměrně vžilo i označení queer, které zahrnuje jednak lesby, gaye, ale i ty, kteří si nejsou jistí svou pohlavní identitou, popřípadě u nich v ní došlo ke změně (Baštecká, 2009).

Kinsey et al. (2003) zjistili, že sexuální orientaci nelze vnímat jako situaci všechno nebo nic, tedy výhradní homosexualita nebo výhradní heterosexuality. Ukázalo se, že 37 % mužů někdy zažilo homosexuální styk, přičemž tento styk může zůstat jednorázovou záležitostí, objevovat se častěji, nebo být převažující a podobně. Kinsey pro měření sexuální orientace stanovil škálu, která definovala 7 kategorií od výhradní heterosexuality po výhradní homosexualitu a zároveň kategorii X, která zaznamenává osoby, které neměly žádný sexuální kontakt nebo reakci (Kinsey Institut, n.d.).

V současné době není homosexualita považována za nemoc, ale je naopak vnímána v souladu s definicí v úvodu kapitoly jako něco neměnného a celoživotního. Nebylo tomu tak ale vždy. Z DSM byla tato kategorie vyňata v roce 1973, z MKN-10 pak téměř o 20 let později, v roce 1992 (Baštecká, 2009). V současnosti je v MKN-10 za poruchovou považována pouze egodystonní sexuální orientace, tedy ta, která je jedinci vlastní, neměnná a jedinec si přeje ji nemít (World Health Organization, 2019).

### 2.2.1 Teorie vzniku homosexuality

Baštecká (2009) rozděluje tyto teorie na **biologické** a **psychosociální**. V případě psychosociálních teorií se jedná o ty, které zdůrazňují vliv okolí a socializace na sexuální orientaci. Poměrně novější teorií, kterou zde můžeme zařadit je **vývojová teorie homosexuality** Bema (1996). Ten tvrdil, že homosexuální orientace není dítěti geneticky dána, nicméně je mu geneticky dán temperament, který následně ovlivňuje, jaké aktivity dítě preferuje. Například si může vybrat, že jej baví fotbal, tedy typicky chlapecká aktivita a také to, s kým aktivitu provádí – tedy například s ostatními chlapci. Bem zmiňuje, že děti, které preferují netypické aktivity pro jejich pohlaví, tím vyjadřují nonkomformitu se svým genderem. V rámci této nonkonformity se poté cítí odlišní od osob stejného pohlaví, což způsobuje jejich vyšší vzrušivost v případě přítomnosti osob stejného pohlaví, která se může projevit například agresí, kterou k nim pociťují. Toto specifické vzrušení je poté v dospělosti přetvořeno na sexuální nebo romantickou přitažlivost. Bem tento jev pojmenoval jako přeměna exotického na erotické.

V rámci biologických teorií se objevují například ty zjišťující, zda je homosexualita nějakým způsobem **geneticky podmíněná**. Ukázalo se, že u homosexuálních mužů je vyšší incidence homosexuálních příbuzných u bratrů s 13, 5% pravděpodobností. Dále byl pak vyšší výskyt homosexuality v příbuzenstvu zaznamenán u strýců z matčiny strany a také u bratranců, kteří jsou syny tet ze strany matky. U ženských příbuzných se pak vyšší výskyt objevil pouze u sester. U homosexuálních žen a jejich mužských příbuzných to byli pouze bratři. Ukázalo se tedy, že v tomto případě dědičnost homosexuality souvisí pouze se stranou matky, což vedlo k domnění, že homosexualita je spojena s chromosomem X, konkrétně se subtelomerickou oblastí dlouhého raménka chromozomu X označeného jako Xq28 (Hamer et al., 1993). V některých teoriích se rovněž objevila myšlenka, že homosexualitu ovlivňuje **pořadí narození**, konkrétně to, kolik se před mužem narodilo dalších mužů



zvyšuje pravděpodobnost homosexuality. Ve výzkumu Bogaert (2006) byl porovnán efekt výchovy a genetiky, tedy to, zda má na pravděpodobnost výskytu homosexuality vliv i to, kolik má jedinec nebiologických starších bratrů, nebo jen těch biologických. Ukázalo se, že počet starších bratrů ovlivňuje sexuální orientaci jen v případě biologických bratrů, a to nehledě na to, zda jsou vychováni společně s homosexuálním jedincem. U nebiologických sourozenců nebyl nalezen signifikantní vztah nehledě na společné soužití. Tento výzkum tedy ukázal, že společné soužití a výchova nehraje takovou roli jako genetiky.

Biologické teorie zahrnují i tu o **rozdílné struktuře hypotalamu**. Simon LeVay (1991) ve svém výzkumu měřil 4 mozková jádra, nazvaná jako interstitial nuclei of the anterior hypothalamus (INAH 1, 2, 3 a 4) u žen a heterosexuálních a homosexuálních mužů. Nebyl nalezen žádný rozdíl ve velikosti INAH 1, 2 a 4, pouze se ukázalo, že INAH 2 bývá větší u mužů. Nicméně velikost INAH 3 se značně lišila jak mezi pohlavími, tak u mužů s různou sexuální orientací. Ukázalo se, že u heterosexuálních mužů je tato struktura až 2x větší oproti homosexuálním mužům a ženám. Roli v tomto případě mohlo hrát také to, že homosexuální skupina byla tvořená vždy osobami, které zemřely na komplikace spojené s AIDS, zatímco u žen a heterosexuálních mužů tomu tak bylo jen v určité části. Rozdílný výsledek však byl zaznamenán i v případě, že příčinou smrti byl AIDS jak u heterosexuálních, tak u homosexuálních mužů.

**Tělesné změny** spojené se sexuální orientací se týkají například poměru délky prstů na ruce. Rozdíl v délce prstů byl potvrzen mezi muži a ženami, mezi homosexuálními a heterosexuálními muži, ale nikoliv mezi heterosexuálními a homosexuálními ženami. Co se týče délky prstů, největší rozdíl byl zaznamenán v poměru mezi prsteníčkem a ukazováčkem, přičemž ženy mají tento poměr blízký jedné, což znamená, že délka prstů je téměř stejná, zatímco u mužů je nižší a ukazováček je tedy kratší než prsteníček. U homosexuálních mužů se přibližoval ženskému poměru a u homosexuálních žen se zase blížil mužskému heterosexuálnímu průměru. Co se týče vlivu laterality, rozdíl mezi homosexuálními a heterosexuálními osobami v poměru byl vyšší na pravé ruce u žen a na levé ruce u mužů (McFadden & Shubel, 2002). Ve výzkumu Brown et al. (2002a) bylo navíc zjištěno, že existují rozdíly i mezi poměrem prstů u homosexuálních žen, které se považují za feminní, tedy mají ženské znaky, oblečení, chování, a ty, které jsou označovány jako „butch“ a preferují mužské chování, vzhled a podobně. Vyšší poměr zde byl zjištěn u femininních leseb (blíží se tedy jedné) oproti maskulinním lesbám na pravé ruce. Na levé ruce nebyl rozdíl mezi poměry signifikantní. Efekt v tomto případě může mít **časná expozice**

**androgenům** již v prenatálním stádiu. Tomuto se ve výzkumu věnovali Brown et al. (2002b), kteří porovnávali poměr délky ukazováčku a prsteníčku u osob s kongenitální adrenální hyperplazií, kde se ukázalo, že ženy trpící tímto onemocněním mají spíše mužský poměr na pravé ruce. U mužů s tímto onemocněním byl poměr na levé ještě nižší, než je tomu u mužů bez onemocnění.

## 2.3 Coming out

Coming out je proces, který charakterizuje situaci, kdy jedinec otevřeně přizná svou sexuální orientaci. Ve výzkumu Colemana (1982) byl proces coming outu rozdělen na několik částí, přičemž zde byl zdůrazněn především vývojový aspekt. Coleman byl toho názoru, že volba objektu probíhá už v dětském věku a na určité, ať už vědomé či nevědomé úrovni, ji cítí jak děti, tak rodiče. V souladu s tím se pak rodina i dítě začnou chovat. Dítě se v takovémto případě cítí odlišné, což pak vede k nízkému sebevědomí a obránám, které chrání dítě před těmito pocity. Vzhledem k tomu, že na vědomé úrovni si ale tyto pocity ještě neuvědomuje, projevují se problémy nejčastěji v behaviorální oblasti, tělesných onemocněních, ale také v sebevražedných pokusech. Sebevražda je v tomto případě neadaptivním řešením problému, stejně tak jako popírání svých pocitů. Adaptivním řešením je přijetí pocitů týkajících se osob stejného pohlaví. Coleman tuto fázi nazval jako **pre-coming out**.

V další fázi, kterou Coleman popsal již jako **samotný coming out**, dochází k uvědomění si vlastních homosexuálních pocitů a jejich přijetí, které je v další fázi následováno sdělením ostatním. Dle reakce okolí se pak buďto prohlubuje pocit vlastní nedostačivosti, nebo je v případě pozitivní reakce překonán. V další fázi, **fázi explorace**, je typické experimentování s vlastní sexualitou, vyhledávání kontaktů a budování sociálních schopností napomáhajících se seznámen. Dále pak navazuje **období prvního vztahu**, které je spojeno s budováním více stabilního a trvalejšího partnerství. V posledním stádiu hovoří Coleman o **integraci**, která je charakterizovaná přijetím své orientace a propojení toho, jak se vnímají oni a jak je vnímají ostatní do jednoho komplexního self (Coleman, 1982).

V současné době, kdy se většina interakcí přesouvá do online světa, hrají velkou roli v procesu coming outu právě tato média. Ukazuje se, že mohou napomoci v mnoha ohledech. Jednak je internet zdrojem nespočtu informací, které si mohou jedinci zjistit bez toho, aniž by byli konfrontováni s okolím a zároveň je možné si zde najít téměř cokoliv. Stejně tak lze v online prostředí uskutečnit spojení s LGBTQ komunitou a vyjádřit tak svou orientaci v bezpečném a anonymním světě, kde je to mnohdy jednodušší než ve světě

reálném. Stejně tak je na internetu možné najít někoho s podobným příběhem a projít si nejprve online coming outem, který svým způsobem sloužil jako zkouška před tím v reálném světě. Což vede k tomu, že identita, která v online světě vznikla, nebo byla prozkoumána, může být poté lépe převedena i do offline světa (Craig & McInroy, 2014).

Coming out je do značné míry spojen také s reakcemi okolí, a to jak od toho blízkého, tak i širšího, což může způsobovat značný stres. Ve výzkumu D'amico et al. (2015) se ukázalo to, že na rodičovskou reakci nemá vliv ani pohlaví rodiče, ani dítěte (v souladu s Baiocco et al. (2015)), nicméně častější suicidální tendence byly potvrzeny u dětí, jejichž otcové měli problém s jejich sexuální orientací, přičemž u matek nebyl tento vztah signifikantní. Pokud však matky měly se sexuální orientací dítěte problém projevovalo se to více na psychické nepohodě dětí, přičemž u otců tomu tak nebylo. Z výzkumu rovněž vyplynulo, že reakce rodičů má vliv na to, jak se děti cítí ohledně zveřejnění své orientace, tedy čím více podpory rodiče dětem dávali, tím menší strach děti měly ze zveřejnění. Stejně tak byla vyšší podpora rodičů spojena s nižší mírou suicidálních tendencí. Míra stresu a negativních pocitů ohledně vlastní sexuální orientace byla vyšší v případě, kdy se rodiče onu sexuální orientaci snažili ovlivnit (D'amico et al., 2015). Tematická analýza ve výzkumu Tyler a Abetz (2022) ukázala 3 důležité přechody ve vztahu mezi rodiči a dětmi, které se identifikují jako LGBTQ populace. Prvním bodem bylo v tomto případě poznání sexuální orientace svého dítěte, dále pak první romantický vztah dítěte a seznámení se s partnerem. Třetím bodem bylo vnímání sebe sama jako rodiče dítěte, který se identifikuje jako LGBTQ a podstoupení svým způsobem vlastního coming outu, kdy rodiče sexuální orientaci svého dítěte sdělí i svému okolí.

Reakce, se kterými se při svém coming outu jedinci setkají, do značné míry ovlivňují jejich další pocity a jednání. V případě výzkumu Ryan et al. (2015) týkajícího se jejich prvních přiznání o vlastní sexuální orientaci jich nejvíce šlo za svým nejlepším kamarádem, popřípadě jiným kamarádem. V případě rodiny jich část před rodiči volila sourozence a nikdo ze souboru nešel jako první za otcem. Zároveň se také ukázalo, že coming out žen je povětšinou lépe přijatý, než je tomu u mužů, což může být v souladu s tím, že mužská homosexualita bývá společností vnímána hůře než ženská, zejména heterosexuálními muži (Costa & Davies, 2012; Herek & Gonzalez-Rivera, 2006; Roper & Halloran, 2007). Negativní reakce na coming out byla spojena s vyšší depresí a nižším sebepojetím (Ryan et al., 2015).

V rámci coming outu spojeného s těhotenstvím a přivedením dítěte na svět, ženy ve výzkumu Almack (2007) zdůrazňovaly, že se jedná spíše o proces, který byl s mateřstvím opět posunut na jinou úroveň, přičemž s příchodem dítěte mohou pro ně prožívat takový druhý coming out, jako stejnopohlavní rodiče. Toto přiznání se stejně jako osobní coming out může setkávat s různými reakcemi včetně možné stigmatizace a negativními reakcemi ze strany rodiny. Ve většině případů se ženy rovněž považovaly za běžné rodiny, někdy užívaly dokonce i slova nudné, aby zdůraznily, že se jejich typ rodiny nijak neliší od těch ostatních.

## 2.4 Registrované partnerství

Uzavřít **registrované partnerství** je v České republice možné od roku 2006 a tuto instituci upravuje v českém právním systému zákon č. 115/2006 Sb. Ten jej definuje jako „*trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem*“. Osoby, které se do tohoto typu soužití rozhodnou vstoupit, jsou nazývány partnery a uzavírají jej dobrovolně před zrakem matrikáře působícího na matričním úřadě. Podmínkou pro uzavření registrovaného partnerství je české občanství alespoň jednoho z partnerů. Stejně jako pro manželství, jsou i zde určeny podmínky, za kterých není možno do registrovaného partnerství vstoupit. Jedná se o osoby mladší 18 let, blízké příbuzné, osoby s omezenou svéprávností anebo osoby, které jsou v té době stále v jiném registrovaném partnerství či manželství, a to pocházejícího jak z České republiky, tak ze zahraničí. Partnerství může zaniknout buďto rozhodnutím soudu nebo smrtí jednoho z partnerů. Partneři mezi sebou mají stanovenou vyživovací povinnost, stejně tak ji mají i v případě zrušení tohoto svazku. Zákon se věnuje také péči o dítě. V případě, že je dítě v péči jednoho z partnerů, je povinností druhého partnera podílet se na výchově dítěte (Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů).

Přesto, že se může zdát, že je registrované partnerství v mnohém podobné manželství, najde se mezi těmito dvěma institucemi mnoho rozdílů, které přehledně shrnuje iniciativa **Jsme fér**, která se snaží zejména o rovné příležitosti a zákony pro LGBT komunitu. Rozdíl nalezneme už v samotném pojetí tohoto svazku. Zatímco svatbu je možné uzavřít téměř kdekoliv, registrované partnerství lze uzavřít jen na některých matričních úřadech, a to pouze před matrikářem. Automaticky po uzavření partnerství nezískávají partneři stejné příjmení, ale je potřeba si o něj dodatečně požádat. Nejmarkantnější rozdíly jsou v tomto případě viditelné zejména ve vztahu k dětem. V rámci registrovaného

partnerství není oproti manželství možnost osvojit si či se stát společně pěstouny, stejně jako není možné si přiosvojit dítě, které má partner. Adopce a pěstounská péče je možná pouze pro jednu osobu z páru a druhý partner tak k dítěti nemá právně téměř žádný vztah. V případě rozpadu vztahu nebo úmrtí biologického rodiče tak sociální rodič nemusí dítě už nikdy vidět. Stejně tak není povinen na dítě platit výživné a vše se tak stává pouze otázkou domluvy mezi partnery. Dítě v případě úmrtí sociálního rodiče nemá nárok na sirotčí důchod ani dědictví. Biologickému rodiči nadále zůstávají práva, jako například získání informací o zdravotním stavu, pravomoci vůči školám, školám a jiným vzdělávacím institucím, které ale sociální rodič nemá. Tyto nerovnosti vedou k tomu, že oba rodiče často pociťují nejistotu jak ve vzájemných vztazích, tak ve vztahu k dítěti (Jsme fér, n.d.).

#### **2.4.1 Postoje české společnosti k homosexualitě a registrovanému partnerství**

Sociologický ústav Akademie věd České republiky se věnoval v rámci mapování veřejného mínění tomu, jaké jsou postoje naší společnosti k homosexuálním spoluobčanům. Poslední šetření proběhlo v roce 2019, přičemž 75 % populace uvedlo, že podporují právo homosexuálů uzavírat registrované partnerství. Zároveň ale jen 47 % osob je pro to, aby mohly osoby stejného pohlaví vstoupit do manželství, zatímco téměř stejný podíl lidí (48 %) je proti tomu. V podobném poměru podporovali lidé možnost párů adoptovat si děti z dětského domova (47 %) a stejně velká část populace (rovněž 47 %) byla proti této možnosti. 60 % dotazovaných by rodičům nicméně umožnilo přiosvojit si dítě partnera. Práva homosexuálů spíše podporují osoby z mladších věkových skupin, pravicově politicky orientovaní a uvádějí, že mají ve svém blízkém okolí homosexuální osobu. Co se týče stability těchto názorů v čase, v roce 2005 registrované partnerství podporovalo 61 % respondentů, v roce 2009 to bylo 69 % a v roce 2008 pak současných 75 %. Hodnoty do roku 2019 se poté pohybovaly v rozmezí od 72 % do 75 %. Co se souhlasu s uzavíráním sňatku týče, můžeme tam pozorovat více kolísavou tendenci. V roce 2005 to bylo pouze 38 %, v roce 2007 pak jen 36 %. Od roku 2008 do roku 2019 se rozpětí pohybovalo od 38 do 52 % (Spurný, 2019).

# 3 RODIČOVSTVÍ STEJNOPOHLAVNÍCH PÁRŮ

V následující kapitole se budeme věnovat stejnopohlavním rodinám. Krátce se zde zaměříme na popis těchto rodin, metod, které páry volí k získání dítěte a v neposlední řadě se zaměříme na výzkumy, které se věnují tématům spojeným se zaměřením našeho výzkumu.

## 3.1 Stejnopohlavní rodičovství

O stejnopohlavním rodičovství hovoříme tehdy, pokud společně páry stejného pohlaví vychovávají dítě. U těchto párů není možné, aby byli biologickým rodičem jednoho dítěte oba. Ve většině případů se tak **biologický rodič** stává i zákonným zástupcem dítěte a druhý rodič, označovaný jako **sociální, faktický** nebo **nebiologický** rodič, je zde téměř v pozici cizího člověka. V jiných případech rodiče volí **adopci**, která je však v rámci zákona umožněna jen jednomu z páru (Jsme fér, n.d.). Tuto absenci právního ukotvení často rodiče vnímají jako nejistotu a obavu s ohledem na budoucnost, přičemž tyto obavy jsou často posíleny tehdy, pokud je dítě společně plánováno a získáno v rámci současného vztahu (Nešporová, 2022).

Porovnáním stejnopohlavního rodičovství s ostatními typy rodin se věnovalo mnoho výzkumů. Bos et al. (2018) při porovnání výpovědí matek a otců z homosexuálních a heterosexuálních rodin zjistili, že typ rodiny nemá významný efekt na psychickou pohodu dětí. U heterosexuálních matek se pouze ukázalo, že se oproti homosexuálním necítí v mateřství tolik kompetentní, zatímco u otců to bylo naopak a méně kompetentní se tedy cítili homosexuální otcové. Stejně tak se v porovnání typu rodin nelišila ani spojitost mezi stresem rodičů a psychickou pohodou dětí.

### 3.1.1 Postoje české společnosti ke stejnopohlavnímu rodičovství

Ve výzkumu mapující postoje české společnosti k partnerství, manželství a rodičovství z roku 2020 34 % populace přisuzovalo osobám v registrovaném partnerství menší vážnost než sezdáným lidem a stejné procento lidí si myslí, že by osoby stejného pohlaví měly mít právo uzavírat manželství. Pouze 31 % osob uvedlo, že si myslí, že

stejnopohlavní páry dají dítěti stejně kvalitní výchovu jako heterosexuální páry. Oproti tomu 36 % si myslí, že ne a zbytek uvedl buďto, že neví, nebo že se nachází někde mezi souhlasem a nesouhlasem. I zde byli k právům stejnopohlavních párů tolerantnější spíše mladší osoby, pravicově orientované a v tomto případě je souhlasné přesvědčení spojeno také s ženským pohlavím a lidmi, kteří byli svobodní (Čadová, 2020).

Co se týče registrovaného partnerství, ukazuje se, že ambivalentní postoje k tomuto institutu jsou typické i pro stejnopohlavní rodiny. V mnoha případech jej páry považují za potvrzení svého vztahu jednak pro sebe, ale také pro rodinu a okolí. Nicméně registrované partnerství v mnoha případech může párům zkomplikovat cestu k dítěti. Například adopce je v tomto případě umožněna pouze jednotlivci, a nikoliv celému páru, stejně tak pro možnost umělého oplodnění na klinice je potřeba doložit snahu o otěhotnění s mužem, což může registrované partnerství do značné míry komplikovat. V některých případech však rodiče tuto instituci vnímají jako přípravu, která jim v budoucnu pomůže si přiosvojit dítě, pokud to jednou bude možné. Zároveň se vstupem do registrovaného partnerství nezískají oba z páru automaticky stejné příjmení, ale je to důvodem k tomu, aby se změnou matrice souhlasila. Společné příjmení může v mnoha ohledech rodině pomoci v jednotném vystupování, na druhou stranu zprostředkovává nutný coming out rodiny před okolím (Sloboda, 2022).

## 3.2 Metody volené k získání dítěte

Pro homosexuální páry existuje několik možností, jakým si dítě společně pořídit, nicméně ne všechny jsou vždy zcela legální. Kutálková (2015) se ve svém výzkumu, zaměřujícím se na rodičovství párů stejného pohlaví, věnovala rovněž cestám, které páry volí na cestě k dítěti. Zmiňuje, že samotnému rozhodnutí o tom, stát se rodičem, často předcházelo období smíření se s vlastní potenciální bezdětností. To se častěji vyskytovalo především u mužů, kteří ji považovali jako nutný důsledek své sexuální orientace.

### 3.2.1 Metody volené lesbickými ženami

V první řadě je při volbě metod potřeba především otevřené komunikace mezi partnery a dohodnutí se na tom, zda si dítě pořídí buďto biologicky nebo dojde k adopci či osvojení jedním z páru. V prvním případě hovoříme o metodě **asistované reprodukce**. Zde je nutno rozhodnout, kdo se stane oním biologickým rodičem. V případě lesbických žen je možnost biologického početí o dost jednodušší, než je tomu u gay mužů. Ženy zvažují

především to, jakého využijí **dárce**, zda bude oplodnění provedeno prostřednictvím kliniky nebo v domácím prostředí a která z nich se stane onou biologickou matkou. V případě oplodnění na klinice je to poměrně náročné i co se legislativy týče. Dle zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách je asistovaná reprodukce určena pouze pro páry, kteří jej podstupují společně, přičemž je zde výslovně uvedeno, že se jedná o muže a ženu. V případě využití klinik je tedy často potřeba udělat to jinak, například prostřednictvím zahraniční kliniky anebo obejít zákon v našem prostředí. Kutálková (2015) uvádí, že ženy v jejím výzkumu se k oplodnění na klinice dostaly nejčastěji v tom případě, kdy chtěly najít anonymního dárce, nebo se jim opakovaně nedařilo oplodnění v domácím prostředí či se objevily nějaké zdravotní komplikace. V případě volby dárce, který není anonymní, je také potřeba důkladně promyslet to, zda jej uvést jako otce do rodného listu, což může párům přinést značnou nejistotu (Kutálková, 2015). Nejčastěji ženy volí svého kamaráda nebo známého, který tak formálně přijme závazky, nicméně často jej matky nezapíší ani do rodného listu. V jiných případech některé ženy využívají zahraničních klinik, které umožňují ze zákona asistovanou reprodukci i lesbickým párům (Nedbálková, 2011).

Nordqvist (2014) ve výzkumu identifikoval 3 strategie, které lesbické ženy užívají při volbě dárce. V prvním případě se jednalo o ženy volící anonymního dárce, který poté není součástí rodiny. Participantky uváděly, že dárce vybíraly i vzhledem k podobnosti s druhou matkou. Tento jev ve svém výzkumu potvrdila také Nedbálková (2011). Druhou strategií je volba dárce, který není pro matky anonymní, není potom žádným způsobem zapojen do chodu rodiny, ale je důležitou součástí celého příběhu a je zde možnost se s ním později spojit v případě, že dítě bude chtít. Ve třetím případě ženy volí dárce, který je jim známý a blízký, například kamaráda, který pak má možnost trávit s dítětem čas (Nordqvist, 2014). V rámci Národní lesbické studie v Americe byl proveden rozsáhlý longitudinální výzkum, který mapoval život těchto rodin od přípravy na mateřství až po dobu, kdy děti dosáhly 17 let. 47 % žen volilo zcela anonymního dárce, a téměř podobné procentuální zastoupení chtělo informace o dárci vědět. V tom případě to bylo téměř poloviční rozdělení na ty, kteří chtějí a ty, kteří nechtějí, aby byl dárce do výchovy zapojen (Gartrell et al., 1996).

Další strategií, kterou mohou ženy využít, je **osvojení a adopce**, což ale stejnopohlavním párům není v České republice umožněno (viz kapitola Typy rodiny). Obecně v rámci adopce stejnopohlavní páry volí častěji mezirasovou adopci oproti párům opačného pohlaví. Roli v tom může hrát také to, zda jsou páry složené z osob různé rasy, v tom případě je mezirasová adopce ještě častější. Ukázalo se také, že osoby, které



zdůrazňovaly jako motivaci pro adopci potřeby dítěte, tedy poskytnutí domova adoptovanému dítěti před vlastními potřebami jako je problém s plodností, častěji adoptují děti jiné rasy, což platí pro oba typy rodin – homosexuální i heterosexuální. Rozdíl v psychickém vývoji dětí u mezirasové adopce oproti té v rámci jedné rasy nebyl potvrzen (Farr & Patterson, 2009).

### 3.2.2 Metody volené gay muži

U mužů je biologické početí poměrně náročnější. Je zde možnost využití **surogátního mateřství**, které ale není v našich podmínkách legislativně ukotveno a je tedy pro některé páry lepší přistoupit k této možnosti v zahraničí. Jedná se o metodu, kdy je oplodněné embryo patřící rodičům vloženo do těla náhradní matky, která jej odnese (IVF Zlín, n.d.). V tomto případě odnese gay páru dítě jiná matka, která může, ale nemusí být zároveň i dárkyní vajíčka. V České republice se automaticky stává matkou dítěte ta žena, která jej porodila, a proto páry častěji volí tuto možnost v zahraničí, nejčastěji v Americe, kde bývá lépe smluvně ošetřena. Gay muži rovněž častěji zvažovali možnost **pěstounské péče** nebo **adopce dítěte** (Kutálková, 2015). Zákon však stanovuje, že adopce je možná pouze pro svéprávné jedince, popřípadě manželský pár. Stejně tak v případě pěstounství je dítě svěřeno buďto jednotlivci nebo páru, pokud jsou manželé, v obou případech nemá homosexuální pár možnost společně adoptovat nebo se stát pěstounem dítěte (Zákon č. 89/2012 Sb.).

V případě gay mužů často panuje mýtus, že většina z nich po dítěti netouží. Hašková (2022) se se svým týmem věnovala touhám gay mužů v České republice, co se týče rodiny a ukázalo se, že po dětech touží jen 26 % gay mužů, což je oproti 78 % heterosexuálních a 62 % bisexuálních mužů značně méně, navíc 65 % gayů uvedlo, že si dítě nepřeje mít. Nejčastějšími důvody pro zvolenou bezdětnost byla biologická danost toho, že jako gay nemůže mít jedinec dítě a možnost svobodné volby dítě nemít, která je dle respondentů pro homosexuály typičtější. Popřípadě považovali bezdětnost za určité období svého života, které se časem může změnit. Ze starších respondentů jich pár zvolilo možnost mít děti v rámci heterosexuálního vztahu a svou orientaci tajit, což ale žádný z mladších respondentů nepovažoval za cestu, kterou by využil. Zmíněna byla také nutnost důkladného plánování a promýšlení všech kroků a taky absence surrogátního mateřství v České republice, a tedy jeho velká finanční náročnost v cizích zemích.

S poměrně opačnými výsledky přišla Sokolová (2009), v jejímž výzkumu většina mužů děti chtěla, nicméně počet participantů zde byl nižší. Zajímavé však bylo, že více než polovina gay mužů se obávala, že jako gayové nejsou kompetentní k rodičovství. Nejvíce obav se však pojilo s negativními reakcemi společnosti s ohledem na potenciální budoucí dítě. V případě homosexuálních otců, kteří své dítě získali prostřednictvím surrogátního mateřství, se ukázalo, že velká část mužů touží po tom stát se otcem. Tato touha je také často spojena s nalezením vhodného partnera, se kterým si dítě chtějí pořídit a také společná domluva na tomto pořízení. V některých případech se však muži ztotožnili s tou možností, že zůstanou bez dětí, což bylo často ovlivněno i tím, jakým způsobem byl přijat jejich coming out a také všeobecný názor, že dva muži spolu mít dítě nemohou (Murphy, 2013). Ve výzkumu Nebeling Petersen (2018) někteří z mužů rovněž zdůrazňovali celoživotní touhu stát se otcí a kompletní rodinou. Stacey (2006) tuto touhu po otcovství u gay mužů vnímala jako kontinuum na jedné straně s těmi, kteří vždycky po dítěti toužili a s těmi, kteří rodičovství striktně odmítají. Stejný názor byl pozorován i ve výzkumu Nebeling Petersen (2018), kde někteří muži uváděli, že s uvědoměním, že jsou gayové byla spojena také nemožnost mít v budoucnu dítě. Někteří z respondentů rovněž zdůrazňovali vyšší zodpovědnost a oddanost dítěti vzhledem k tomu, že celý proces musí být důkladně plánovaný a není tedy nikdy dílem náhody. Zmíněna byla rovněž důležitost genetického pouta a snaha dále pokračovat v linii svého rodu. To, kdo z páru bude biologickým otcem, bylo rovněž řešeno několika způsoby. V prvním případě se stejně jako u žen jednalo o prostrídání, přičemž možností zde bylo i využití vajíček od stejné dárkyně tak, aby byly děti alespoň částečně biologickými sourozenci (Murphy, 2013). Tuto strategii společného sourozence volili také muži ve výzkumu Nebeling Petersen (2018).

Ve výzkumu Dempsey (2013) participantů rovněž využívali oplodněných vajíček od obou mužů, čímž zdůrazňovali svou rovnost. V jiném případě se střídali v darování spermatu každý měsíc, tedy mohou vědět, kdo z nich je otec, nicméně důležité to pro ně není. V této studii bylo rovněž účastníky potvrzeno vybírání matek dle vzhledu tak, aby se děti podobaly i druhému rodiči. V tomto případě to bylo vyrovnání rasových rozdílů, aby na první pohled nebylo poznat, kdo je otcem, což bylo spojeno s rozhodnutím rodičů neříkat o této vazbě okolí. Roli ve výběru biologického otce hrálo také to, jaký je jeho věk, tedy například ten starší měl tuto možnost první, nebo také to, který z nich pocítil větší touhu. Další strategií, kterou muži uváděli, bylo to, že část vajíček byla oplodněna spermatem jednoho a část spermatem druhého muže s tím, že někteří poté nechtěli vědět, kdo z nich je právě tím

biologickým otcem. V některých případech se rodiče rozhodli neříkat nikomu mimo pár, kdo z nich je biologickým otcem a tím chránit rodinu (Murphy, 2013).

Ve výzkumu Tornello et al. (2015) se věnovali mužům, kteří dítě získali prostřednictvím surogátního mateřství. V případě otcovství 42, 4 % uvedlo, že jsou biologickými otci, ve 28, 8 % případů byl biologickým otcem druhý z partnerů a zbylých 28, 8 % vypovědělo, že neví, kdo z nich je biologickým otcem jejich dítěte a ani to nechtějí zjišťovat.

### **3.2.3 Sdílené rodičovství**

Další možností, jak si dítě pořídit, je fenomén sdíleného rodičovství, tedy určitá forma rodiny, kdy se spojí například lesbický a gay pár a společně mají dítě, které je biologicky jedné z žen a jednoho z mužů (Kutálková, 2015). Je zde tedy možné dítě biologicky počít bez využití jiného dárce a zapojení jak otce, tak matky do výchovy. Dempsey (2014) se ve svém výzkumu zabývala homosexuálními muži, kteří žili v páru a zároveň se stali dárce spermatu pro lesbický pár. V rámci 3 případů se ukázaly 3 možné typy tohoto soužití. V jednom případě se oba muži vystřídali a stali se tak každý biologickým otcem u stejné matky z lesbického páru, měli k dětem přístup, podíleli se na výchově, podporovali rodinu finančně. V druhém případě se jeden z mužů stal otcem dítěte v lesbickém páru, přičemž se s dítětem vídá, ale není součástí rozhodování ani finanční podpory. Jeho partner vnímá problematičnost svého postavení a oproti svému partnerovi se nepovažuje za otce. Problémem v tomto vztahu bylo také to, že dítě, konkrétně syn často vyžadoval kontakt se svým otcem, což bylo překvapivé pro oba páry. V posledním případě se jednalo o pár, v němž se jeden z mužů stal otcem dvou dětí lesbického páru, přičemž to druhému muži přišlo velmi líto, protože doufal v prostřídání otců, nicméně matky chtěly, aby děti byly alespoň částečně příbuzné, protože u nich v mateřství došlo k prostřídání. Svou roli vnímali spíše jako roli strýců a s dětmi se vídají přibližně jednou za měsíc, což považovali za nedostačující (Dempsey, 2014).

## **3.3 Výzkumy fungování stejnopohlavních rodin**

V následující podkapitole se budeme věnovat výzkumům, které se zabývaly tématikou, na kterou jsme se rozhodli zaměřit i my. Jednalo se o to, jakým způsobem probíhá rozdělení rolí ve stejnopohlavních rodinách a jakým způsobem jsou dětem zprostředkovány role opačného pohlaví. Dále pak představíme výzkumy, které se věnovaly pocitům

znevýhodnění u párů stejného pohlaví a jejich předcházení, a také docházení dětí do vzdělávacích institucí. Na všechny tyto oblasti jsme se zaměřovali i v rámci našeho výzkumu.

Tématika stejnopohlavního rodičovství se promítá do mnoha oblastí, které jsou vzájemně propojeny. V naší zemi jsou výzkumy nejčastěji prováděny sociology. Oproti tomu v zahraničí se pozornost více přesouvá na stranu psychologie, přičemž se většina z nich zaměřuje především na potvrzení či vyvrácení rozdílů mezi stejnopohlavními a heterosexuálními rodinami. Prvopočátky těchto výzkumů však byly často spojeny s problematickou metodologií, například s tím, že do souboru často zařazovaly rodiny, kde dítě přišlo do heterosexuálního vztahu a až později si rodič našel stejnopohlavního partnera, což nemohlo dostatečně ukázat efekt pohlaví rodičů (Stacey & Biblarz, 2001). Ve většině výzkumů byl za problémový považován rovněž nízký počet respondentů ve studiích získaných nepravděpodobnostním výběrem s většinovou převahou sebehodnocení rodiči na místo objektivních metod (Allen, 2015).

### **3.3.1 Rozdělení rolí ve stejnopohlavních rodinách**

Co se týče rozdělení rolí, gayové a lesby uváděli více rovnoměrné rozdělení domácích prací a povinností oproti heterosexuálním rodičům. V rámci rodičovských povinností muži neohledě na orientaci odpovídali častěji než ženy, že jsou povinnosti více rozdělené. V rámci sexuální orientace bylo nejrovnější rozdělení rodičovských povinností uváděno mezi lesbami (Perlesz et al., 2010). Stejně tak v rámci výzkumu Bauer (2016) porovnávali rozdělení rolí v homosexuálních a heterosexuálních rodinách. Výsledkem bylo rovnoměrnější rozdělení ve stejnopohlavních párech a tato rovnost byla nejvyšší u lesbických párů. Podobně ve výzkumu Goldberg et al. (2012) bylo potvrzeno rovnoměrné rozdělení péče o děti a domácích prací u stejnopohlavních párů oproti těm heterosexuálním. Toto porovnání provedl také Smart et al. (2017) s tím, že nejvíce času domácími pracemi strávily heterosexuální ženy oproti heterosexuálním mužům, homosexuálním ženám a homosexuálním mužům. Co se týče péče o dítě, ze studie vyplynulo, že lesbické ženy a gay muži tráví přibližně stejný čas péčí o dítě jako heterosexuální ženy, což bylo více času, než péčí o děti strávili heterosexuální muži.

Při porovnání adoptivních heterosexuálních rodičů, adoptivních lesbických rodičů a lesbických párů, kde bylo dítě biologicky jedné z matek, se ve výzkumu Ciano-Boyce a Shelley-Sierci (2003) ukázal opačný trend, tudíž rovnoměrnější rozdělení

v heterosexuálním adoptivním páru oproti lesbickým adoptivním a lesbickým biologickým rodičům. Co se týče péče o dítě v tomto výzkumu, nejvíce o něj pečovaly heterosexuální adoptivní matky a biologické lesbické matky oproti adoptivním otcům, lesbickým nebiologickým matkám a lesbickým adoptivním matkám. Oproti tomu v rámci výzkumu Tornello et al. (2015) v případě gay mužů nebyly nalezeny žádné rozdíly v množství domácích prací a péče o dítě mezi biologickými a sociálními rodiči.

Rozdělení domácích prací a péče o dítě od 5 do 18 let ve stejnopohlavních rodinách se věnoval také Sutphin (2013). V uvedené studii bylo zjištěno, že rozdělení povinností je do značné míry spojeno také se socioekonomickým statusem rodičů. Rodiče s vyšším příjmem se podíleli na školních záležitostech dítěte méně a stejně tak tomu bylo i u osob, které trávily více času v práci. V tomto výzkumu ale zároveň nebyla potvrzena hypotéza, že více péče o dítě zastává biologický rodič, protože zde nebyl nalezen žádný rozdíl v měřených aktivitách.

Studie Van der Vleuten et al. (2021) se zaměřovala na porovnání rozdělení práce a domácích činností mezi gay a lesbickými rodinami. Gay muži v porovnání s lesbickými páry trávili více času v práci, nicméně podíl mezi tím, jak moc jednotliví partneři pracují, byl stejný u ženských i u mužských párů. Navíc byl tento rozdíl v době strávené v práci ovlivněn i přítomností dítěte v rodině, přičemž se ukázalo, že v rodinách s dítětem již není rozdíl mezi gay a lesbickými páry, což znamená kratší dobu strávenou v práci u gay mužů majících dítě v porovnání s těmi bezdětnými. Na druhou stranu lesbické páry si mezi sebou více rovnoměrně rozdělovaly práce v domácnosti. Zároveň bylo ve výzkumu zjištěno že přítomnost dítěte v rodině snižuje rovnoměrnost rozdělení pracovních a domácích povinností.

### **3.3.2 Vzory opačného pohlaví**

Získání vzorů opačného pohlaví je jedním z důležitých témat v rámci stejnopohlavních rodin. Clarke (2001) se ve svém výzkumu zabýval nejčastějšími argumenty proti stejnopohlavním rodinám a jedním z nich byl právě nedostatek vzorů opačného pohlaví, který může dětem způsobovat v budoucnu problémy. Toto jejich získání bylo zkoumáno prostřednictvím kvalitativní studie Crouch et al. (2017). Participantkami byly zmiňovány odlišné postoje k tomuto fenoménu. V některých případech lesbické páry zmiňovaly, že pro děti je lepší přítomnost žen, přičemž není potřeba mužských figur. V jiných případech zdůrazňovaly přirozený vývoj těchto vzorů, přičemž zmiňovaly, že není

nutné je dětem zprostředkovávat. Stejně tak ve výzkumu Clarke a Kitzinger (2005), který byl získán analýzou dokumentů a talkshow s lesbickými ženami, byla tato přirozenost jednou ze dvou identifikovaných postojů žen. Prvním z nich bylo to, že děti získávají vzory opačného pohlaví v širší rodině a také právě to, že nežijí izolovaně na místě, kde se vyskytují pouze ženy. Co se týče širší rodiny, jednalo se nejčastěji o dědečky, strýce a kamarády. Ve druhém případě jde o zdůraznění toho, že v okolí se nachází spousta mužů, které děti potkávají a není tedy problém s nedostatkem mužských vzorů. Stejně tak děti pocházející z lesbických rodin považovaly za vzory opačného pohlaví nejčastěji kamarády, strýce, biologického otce nebo dárce, dále pak dědečka, učitele, sourozence nebo ostatní muže z okolí (Bos et al., 2012). V longitudinálním studiu lesbických rodin provedených Gartrell a jejím týmem (1996) 63 % z nich zmínilo potřebu mužského vzoru.

### **3.3.3 Biologická vazba**

Tato kapitola se věnuje tomu, jakým způsobem jsou okolím a dětmi vnímány rozdíly mezi biologickým a sociálním rodičem. V některých případech plánují rodiny prohození biologické role mezi partnery, tedy že každé dítě bude mít jako biologického rodiče jednoho z páru. Tam kde k tomu došlo se objevovaly menší obavy z případných obtíží v budoucnu. Ve výzkumu se rovněž ukázalo, že biologické matky měly v některých rozhovorech tendenci zdůrazňovat hodnotu sociální matky, obecně stejnopohlavní páry zdůrazňovaly rovnost svého postavení. Některé matky však uváděly rozdílné vnímání dětí biologickými matkami oproti těm nebiologickým, což může být dáno jednak genetickým poutem, jednak také tím, kdo s dítětem zůstane doma na rodičovské dovolené (Nešporová, 2022).

Naopak v kvalitativním výzkumu provedeném se stejnopohlavními páry Crouchem a jeho týmem (2017), kde se ve většině párů objevoval jeden biologický a jeden sociální rodič, účastníci často zdůrazňovali to, že biologická vazba není nutnou podmínkou pro definici rodiče. V rámci rodin gayů se zmínky o odlišnosti v tom, kdo je biologický a kdo sociální otec ve vztahu k dítěti rovněž neobjevily (Nešporová, 2022). Ve výzkumu Bosisio & Ronfani (2016) se zároveň ukázalo, že děti nemají problém s pojmenováním matek a nerozlišují to, zda se jedná o matku biologickou nebo sociální, konkrétně většina z nich obě oslovovala „mommy“, popřípadě přidala jméno matky, pokud chtěla pojmenování konkretizovat.

V kontrastu s tím se ve výzkumu Ciano-Boyce a Shelley-Sierci (2003) zjistila určitá preference činností s biologickou a sociální matkou. Co se týče té biologické, děti jí více

vyhledávaly při uspávání, jídle, v případě nemoci, obav a různých strachů. Oproti tomu činnost preferovaná s nebiologickými matkami byla odvážnější a více nebezpečná hra, než tomu bylo s biologickými matkami. Gabb (2005) také zdůraznil vliv osobnostních vlastností rodičů na preferované činnosti. V některých případech navíc bylo popsáno rozdělení rolí na mužské a ženské, přičemž ty ženské byly často spojeny s biologickou matkou.

Ve druhé fázi longitudinálního výzkumu Gartrell a jejího týmu (1999) zaměřeného na pozorování lesbických matek si v 75 % povinnosti týkající se péče o děti dělily a své mateřství považovaly za rovnocenné. Ve zbylých 25 % případech se také jednalo o rozdělené povinnosti, ale s tím, že za primární pečovatelku byla považována biologická matka. Matky uvedly, že v 50 % případů jejich vztah s dítětem ovlivňuje čas strávený s nimi a 32 % respondentek uvedlo, že je to pokrevní pouto. V 88 % případů dítě matky oslovovalo jako „Mommy“ a „Momma“. Zároveň v 64 % případů matky rovněž zmínily pocity žárlivosti vůči druhé matce a jejímu vztahu k dítěti například i ve spojitosti s kojením. Biologické matky také uváděly, že jejich děti mají blíže jejich rodičům než v případě nebiologických matek. Nedbálková (2011) ve svém výzkumu rovněž potvrdila prostřednictvím výpovědí některých respondentek, že biologická vazba byla důležitá především pro prarodiče. Stejně tak prarodiče často přisuzovali roli matky pouze té biologické, zatímco sociální matka si tuto roli musela víceméně zasloužit. Ve výzkumu byla rovněž zmíněna tematika oslovování, přičemž část žen, zejména těch, které měly dítě již z předchozího vztahu, nechala dítě, aby oslovovali pouze biologickou matku „mami“. V jiných případech jsou pro dítě matky obě. V rámci kontaktu se svou původní rodinou si některé z respondentek stěžovaly na to, že jejich rodina upřednostňuje spíše vnoučata z heterosexuálních vztahů sourozenců. V mnoha případech však dítě v rodině upevnilo dřívější vztahy. Páry v kvalitativním výzkumu Hequembourg (2004) rovněž uváděly obavy ze strany prarodičů ohledně toho, jak na jejich děti bude reagovat okolí, což se také pojilo zejména s nedostatkem práva pro nebiologickou matku.

Sociální rodičovství se ve velkém množství případů pojí s negativními pocity a obavami. V kvalitativním výzkumu Padavic a Butterfield (2011) se zaměřovali na lesbické ženy, které si dítě pořídily prostřednictvím umělého oplodnění. V 10 ze 17 rozhovorů matky zmiňovaly problémy, které jim způsobuje nerovnost práva. Toto popisovali zejména nebiologičtí rodiče, kteří měli problém především s nedostatečnými právy vzhledem ke společnému dítěti. Podobně tomu bylo i ve výzkumu Crouch et al. (2017), kde participantky zmiňovaly stres plynoucí z nedostatku práv v případě rozpadu vztahu. Ve výzkumu

McInerney et al. (2021) provedeném na sociálních matkách se objevila tři hlavní témata: identifikace sociální matky jako matky dítěte, nejistota ohledně vazby s dítětem a také vytvoření vlastní cesty pro lepší vyrovnání se se znevýhodněním. V prvním případě participantky často uváděly, že se v jejich okolí neustále objevovaly dotazy na to, v jakém postavení k dítěti jsou a také neuznání jejich mateřského vztahu k dítěti. Zároveň bylo zmíněno to, že jim není příjemné, že nemají vůči dítěti stejné pravomoci a například ke zdravotnickému výkonu či školním záležitostem je potřeba písemný souhlas biologického rodiče. Tato nerovnost se pojila s pocitem, že jsou do značné míry závislé na tom, jak bude reagovat jejich okolí a jak budou přijaty. Stejně tak se mnohdy sociální rodiče cítili neviditelní, jako nikdo ve vztahu k dítěti. Zmíněno v této souvislosti však bylo také postupné přijetí společností s průběhem času a se získanými znalostmi okolí.

Gartrell a její tým (1999) zjistili, že během těhotenství 23 % žen pociťovalo diskriminaci v rámci zdravotnické péče, například co se týkalo zapojení nebiologické matky do celého procesu. Co se týče přístupu institucí ke stejnopohlavním rodinám, Kerppola et al. (2019) se ve výzkumu věnovali zejména podpoře rodičů v rámci poporodní a později dětské zdravotní péče. Ukázalo se, že pro rodiče bylo velmi důležité především to, aby je personál považoval za rodiče i v případě, že jím biologicky nebyli a možnost zapojit se do všech aktivit, při nichž běžně bývají v heterosexuálních párech přítomni oba rodiče. Někteří uváděli, že se cítili z celého procesu vyčlenění a obdobně vnímali i administrativní systém těchto služeb, který je z velké části tvořen heteronormativně, tedy modelován na rodinu složenou z otce a matky. Jako důležité bylo rovněž vnímáno podávání informací a možnost rozhodnutí o zdravotním stavu dítěte, stejně tak jako možnost o typu své rodiny před personálem otevřeně mluvit a na oplátku mít stejné podmínky a stejné služby

Stejnopohlavní páry se výše zmíněným legislativním nerovnostem v mnoha případech snažili předcházet například společným příjmením rodiny (Kutálková, 2015; McInerney et al., 2021). Často rodiče volili právní dokumenty, které jim umožnily alespoň částečně zprostředkovat vztah dítěte mezi sociálním rodičem (Padavic a Butterfield, 2011; Park et al., 2015).

Další strategií, která rodinám pomáhala, bylo přiosvojení, které však v mnoha zemích není legální. Stejně tak mnoho respondentek zdůraznilo legalizaci stejnopohlavních manželství jako způsobu, který by jim velmi pomohl při narovnání práv. Tento nedostatek se někteří snažili nahradit jinými ceremoniály, které zdůrazňovaly vzájemný svazek



(Hequembourg, 2004). Ve výzkumu Kutákové (2015) byla jako prevence zmíněna také možnost uzavření registrovaného partnerství, čímž okolí dají najevo, že k sobě rodina patří.

Proti znevýhodnění okolím bojovali například předchozím kontaktem s učiteli, opravováním a vysvětlováním toho, jak jejich rodina funguje svému okolí a také ignorování negativních a dehonestujících komentářů a vyhýbání se konfrontacím (Crouch et al., 2017). Stejně tak ve výzkumu Park et al. (2015) bylo zmíněno, že rodiče absolvovali dřívější rozhovor s rodinnými příslušníky a domluvili se na tom, že v případě úmrtí biologického rodiče se primárním pečovatelem stane rodič sociální. Otevřenou komunikaci zdůrazňovali také účastníci ve výzkumu Kutákové (2015). Zde byla navíc zmíněna i možnost výběru institucí s ohledem na přístup k jejich typu rodiny.

### **3.3.4 Docházení dětí stejnopohlavních párů do vzdělávacích institucí**

Jednou z oblastí charakteristickou pro náš výzkum, vzhledem ke specifikám daného věku, byla právě návštěva vzdělávacích institucí a jejich výběr. Ve výzkumu Goldberg et al. (2018) 62 % dětí docházelo do veřejné školy a zbytek využíval školy soukromé. Ve výběru školy hrála podstatnou roli jak finanční stránka, tak i blízkost dané instituce a dále pak vlastnosti dítěte a specifičnost jeho situace. V případě, že byly děti odlišné rasy, se ukázalo, že je pro rodiče hledání školy, která toto akceptuje, důležitější než přátelské postoje k homosexualitě. V neposlední řadě pak vybírali školu dle kvality, tedy dle její reputace, osnov a učební filozofie. V rámci výzkumu Nothdurfter & Monaco (2022) hrálo roli především místo bydliště, typ vzdělávání ale také vzdálenost z místa bydliště. Rodiče vybírali vzdělávací instituce také s ohledem na typ rodiny. Důležitým kritériem pro některé z rodičů byl především přístup školy k rodině a akceptace jejich soužití prokázána například rovností pravomocí.

Kontakt se školou však přináší rodinám mnohdy negativní emoce plynoucí například z nepřijetí učiteli nebo ostatními rodiči. Pocit vyčlenění rodičů ze školního prostředí byl do značné míry ovlivněn zapojením rodičů do školního života. Čím menší bylo zapojení rodičů do chodu školy, tím více se cítili ostatními rodiči vyčleňováni. Zároveň rodiče, kteří se cítili od ostatních separovaní, uváděli také horší vztahy s učiteli svých dětí (Goldberg & Smith, 2014). V případě gay otců majících dítě ve školním věku bylo zjištěno, že se tito otcové velmi podílí na školním životě dětí, nicméně část z nich zdůraznila, že kdyby nebyli zaměstnaní, věnovali by se více. I tak své zapojení hodnotili jako mnohem častější oproti otcům z rodin opačného pohlaví. Zároveň muži zdůrazňovali většinou ženské prostředí

v rámci školních komunit, nicméně ve většině případů nezmiňovali žádné vyčlenění z tohoto prostředí. I přesto, že se někteří setkali s vyčleněním a nabídkami pomoci s výchovou ze strany matek, většina toto společenství bere jako podporující a přátelské (Goldberg et al., 2020). Častým zdrojem stresu mohou být také úkoly, které se drží heteronormativního rozdělení rodiny na matku a otce, tedy například vyrábění dárku na Den matek (Nothdurfter & Monaco, 2022).

Protektivními faktory, které rodiče uváděli v souvislosti s nerovností zákona, bylo setkávání se s učiteli před nástupem do instituce (Crouch et al., 2017). Ve studii Goldberg (2014) byla rovněž potvrzena předcházející komunikace rodičů s učiteli, konkrétně o své rodině s učiteli před nástupem do školy mluvilo 89 % lesbických rodičů a 91 % gay rodičů. Zároveň tato otevřenost s ohledem na typ rodiny byla jednou ze strategií ovlivňujících výběr školy. V tomto výzkumu také většina rodičů tvrdila, že se nesečkala s žádnými negativními reakcemi, což přisuzovala pozitivnímu přístupu školy nebo také místu, kde dítě do školy dochází. Pokud se objevila v jejich životě nějaká překážka, jednalo se většinou o nedostatečné zkušenosti učitelů se stejnopohlavními rodinami, problém s terminologií a preference heteronormativity nebo také nedostatek pochopení ze strany učitelů. Jednalo se nicméně jen o malé procento případů. Podobně byl kontakt s řediteli a učiteli jako preventivní strategie zmíněn i ve výzkumu Nothdurfter a Monaco (2022).

S docházkou dětí se pojí také přijetí stejnopohlavních rodin kolektivem a také samotným dítětem. Většina matek v rámci longitudinální studie zaměřené na lesbické rodiny, tentokrát s dětmi ve věku 5 let, se proto rozhodla jej nějakým způsobem na možnou diskriminaci připravit, což zahrnovalo povídání o různých typech rodin, nacvičení odpovědí na otázky a také podpora akceptace a odlišností (Gartrell et al., 2000). V pokračování přechozího výzkumu (Gartrell et al., 2005) z nich navštěvovalo 78 % školu, která byla multikulturní, 64 % školu, kde docházelo ještě jiné dítě ze stejnopohlavní rodiny a 47 % chodilo do školy, ve které byla LGBT problematika nějakým způsobem začleněna do osnov. V rámci rozhovorů s dětmi se jich 43 % už někdy během života setkala s homofobií, což ve většině z nich vyvolalo smutek nebo hněv. 57 % dětí uvedlo, že jsou před svými vrstevníky kompletně otevřeni ohledně sexuální orientace svých matek, 39 % jen částečně a 4 % si tyto informace nechávaly pro sebe. Téměř jedna třetina matek uvedla, že na veřejnosti méně projevuje svou homosexuální orientaci právě s ohledem na děti zažívanou homofobii (Gartrell et al., 2006).

# VÝZKUMNÁ ČÁST

## 4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Stejnopohlavních rodin v současné společnosti stále přibývá a stávají se probíraným tématem v mnoha oblastech. Politické strany se v předvolebních kampaních často dělí na dvě poloviny – ti, kteří by prosadili rovnost práva a ti, kteří jsou striktně proti. Otázky na danou tematiku bývají předmětem četných diskusí. Příběhy těchto rodin můžeme nyní sledovat na sociálních sítích a nahlédnout tak lépe do jejich fungování. Co vlastně víme o stejnopohlavních rodinách? Jak řeší záležitosti, které se jejich dětí týkají? A mají vůbec stejnopohlavní rodiny právo mít dítě? Co se týče stejnopohlavních párů, řeší se často jejich odlišnosti. Není ale jejich rodičovství vlastně stejné? Tohle byly otázky, které se objevovaly na samotném počátku tohoto výzkumu.

Postupně se začal formovat zájem o to, poznat, jak rodičovství ve stejnopohlavních rodinách probíhá. Tento zájem se postupně stal také hlavním cílem této práce. Snažili jsme se zmapovat fungování stejnopohlavních rodin s dětmi staršími 3 let. Tento výzkum je však plánován v širší souvislosti. Na počátku byl tedy stanoven obecný cíl, a to popsat toto fungování od jeho samotného počátku.

Náš výzkum se tedy zaměřoval konkrétně na děti starší 3 let a podmínkou pro zařazení participantů byl kontakt s nějakým typem kolektivu, nejčastěji se vzdělávacími institucemi. Pozornost jsme věnovali tomu, jakým způsobem funguje stejnopohlavní rodičovství, zaměřili jsme se na rozdělení rolí v rodičovství, na vzory opačného pohlaví a oslovování rodičů. Tato témata byla zmíněna i v rámci teoretické kapitoly o stejnopohlavním rodičovství. Dále jsme se zajímali o kontakt dětí s kolektivem a také co rodičovství párům přineslo a co je pro ně naopak nejnáročnější. Cílem bylo stanovit model rodinného fungování ve stejnopohlavních rodinách.

### 4.1 Dílčí cíle a výzkumné otázky

V rámci výzkumu byly stanoveny 3 dílčí cíle, které byly syceny sedmi výzkumnými otázkami.

**Cíl: Zmapovat fungování stejnopohlavních rodin s dětmi staršími 3 let.**

1. Jakým způsobem stejnopohlavní páry vysvětlují dětem způsob soužití jejich rodiny?
2. Jakým způsobem jsou dětem zprostředkovány vzory opačného pohlaví?
3. Jaké je rozdělení rolí ve stejnopohlavních rodinách?

**Cíl: Zmapovat specifika vývojového období u dětí vyrůstajících ve stejnopohlavních rodinách.**

1. Jakým způsobem probíhá ve stejnopohlavních rodinách kontakt dětí s kolektivem?

**Cíl: Popsat psychické aspekty rodičovství a zdroje párů stejného pohlaví mající děti starší 3 let.**

1. Jaké negativní aspekty vnímají při rodičovství páry stejného pohlaví?
2. Jaké pozitivní aspekty vnímají při rodičovství páry stejného pohlaví?
3. Co pomáhá stejnopohlavním rodinám negativní aspekty překonat?

# 5 TYP VÝZKUMU A POUŽITÉ METODY

V následující kapitole přiblížíme čtenáři realizaci výzkumné části diplomové práce. Zaměříme se na použitý výzkumný design a následně také představíme metody, které byly užity k získání dat.

## 5.1 Typ výzkumu

Vzhledem k potřebě prozkoumat a porozumět psychologickým aspektům stejnopohlavního rodičovství jsme se rozhodli využít **kvalitativní přístup**. Strauss a Corbinová (1999) doporučují užití kvalitativního výzkumu tehdy, chceme-li dosáhnout pochopení něčí zkušenosti a porozumět tomu, jak se tyto zkušenosti navzájem ovlivňují. Tento přístup nám umožnil nahlédnout do hloubky této problematiky a v bezpečném prostředí prozkoumat příčiny a souvislosti v životech participantů.

Kvalitativní přístup má několik metod, které je možné v rámci výzkumu využít. My jsme se rozhodli pro **případovou studii**, respektive vzhledem k tomu, že jsme se věnovali zkoumání více případů, využili jsme **více případovou studii**. Hendl (2005, s. 104) uvádí, že „v *případové studii sbíráme velké množství dat od jednoho nebo několika málo jedinců*“. Tato metoda nám umožňuje zachytit dané případy v jejich komplexnosti, lépe jim porozumět a následně pochopit souvislosti a přenést je i na jiné podobné případy (Hendl, 2005).

## 5.2 Metody získávání dat

Hlavní metodou užitou pro náš výzkum byl **polostrukturovaný rozhovor**. Miovský (2006) tvrdí, že se jedná o rozhovor, který v sobě kombinuje jak strukturovaný, tak nestrukturovaný rozhovor, čímž umožňuje předejít mnoha jejich nevýhodám. V této metodě je stanoveno základní jádro interview, tedy otázky, na které je nutno se participantů zeptat, nicméně není zde striktně nutno dodržovat jejich formulaci nebo pořadí. Rozhovor lze pak dále doplňovat dle potřeby výzkumníka dalšími otázkami, popřípadě využít otázky, které slouží k upřesnění a lepšímu pochopení odpovědi participanta.

Základní struktura rozhovoru byla vytvořena dle výzkumných otázek a zaměřovala se na 3 tematické okruhy – **fungování stejnopohlavních rodin, specifika vývojového**

**období** u dětí ve stejnopohlavních rodinách a **psychické aspekty rodičovství** těchto párů. Rozhovor se celkem skládal z 15 otázek, z nichž některé obsahovaly otázky doplňující. Základní struktura je k nahlédnutí v příloze č. 5.

Celkově jsme získali 12 rozhovorů, jejichž délka činila 539 minut. Průměrná doba rozhovoru byla 45 minut. Nejkratší rozhovor trval 13 minut, nejdelší 117 minut. Participantům bylo prostřednictvím emailu umožněno vybrat si, zda chtějí, aby byl rozhovor proveden osobně nebo online. 2 rozhovory byly provedeny osobně, 10 jich bylo provedeno online přes platformu Zoom. Všechny rozhovory byly se souhlasem participantů nahrávány, přičemž jim bylo sděleno, jak s nimi bude nakládáno a byli poučeni o možnosti z výzkumu kdykoliv odstoupit. Dále bylo respondentům umožněno účastnit se rozhovoru buďto jednotlivě, nebo v páru, ale bylo jim řečeno, že preferovanou metodou je rozhovor v páru.

Informace o respondentech byly doplněny **anamnestickým dotazníkem** (příloha č. 6). Ten se zaměřoval na zjištění informací ohledně demografických údajů jako je věk, místo bydliště dle počtu obyvatel, nejvyšší dosažené vzdělání, délka trvání vztahu a společného soužití, informace o tom, zda pár vstoupil do registrovaného partnerství a v neposlední řadě také informace o věku, pohlaví a metodě získání společně vychovávaných dětí, který byl vyplněn každou osobou, která se rozhovoru účastnila.

## 6 SBĚR DAT A VÝZKUMNÝ SOUBOR

Tato kapitola si klade za cíl poskytnout čtenáři přehled o výzkumném souboru. Krátce zde budou nastíněny metody jeho získání, následně budou stručně představeny jeho charakteristiky získané prostřednictvím anamnestického dotazníku a v neposlední řadě se budeme věnovat etickému hledisku a ochraně soukromí.

### 6.1 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl vybírán metodou **prostého záměrného výběru**. Miovský (2006) jej popisuje jako metodu, při níž vybíráme účastníky na základě určitých kritérií, přičemž s účastí participant souhlasí. Jedná se přitom o nepravděpodobnostní metodu výběru, tedy zde není využito znáhodnění. Pro výběr participantů byl nejprve vytvořen informační leták a průvodní dopis (příloha č. 3), který byl sdílen na sociálních sítích a také ve skupinách sdružujících stejnopohlavní rodiny. Prosba o sdílení výzkumu byla rovněž zaslána iniciativám, které podporují práva homosexuálních osob a usilují o zrovnoprávnění. Na informačním letáku byla uvedena kontaktní emailová adresa. Následně bylo zjištěno, zda zájemci splňují kritéria našeho výzkumu, tedy zda žijí ve stejnopohlavním páru a ve společné domácnosti je s nimi dítě, které je starší 3 let. Vzhledem k zaměření jedné oblasti výzkumu na kontakt s kolektivem bylo podmínkou, aby dítě navštěvovalo některou ze vzdělávacích institucí, například jesle, školku nebo školu. Metoda volená pro získání dítěte ani pohlaví rodičů nebylo vylučovacím kritériem. Rozhovory probíhaly od dubna 2022 do prosince 2022.

Do výzkumu bylo po kontrole kritérií zařazeno celkem 12 rodin, v pěti případech se jednalo o páry, ve zbylých sedmi případech se rozhovoru účastnil pouze jeden zástupce páru. Dohromady se tedy zapojilo 17 osob a v těchto 12 rodinách žilo celkem 17 dětí. Do výzkumu byly zařazeny dvě rodiny vedené gay muži a 10 rodin vedených lesbickými ženami. Od všech participantů byl získán anamnestický dotazník (viz. příloha č. 6). Informace z něj získané shrnujeme v Tabulce č. 1. Všechna jména uvedená v této tabulce jsou anonymizována.



**Tabulka č. 1: Přehled a charakteristiky participantů<sup>1</sup>**

<b>Jméno respondenta, věk, vzdělání</b>	<b>Místo bydliště</b>	<b>Délka vztahu</b>	<b>Délka spol. soužití</b>	<b>RP</b>	<b>Děti, věk, metoda získání</b>
<b>Aneta, 41, VŠ</b>	50 000 a více	1 rok	NE	NE	Chlapec, 13 let, PV
<b>David, 45, VŠ</b>	50 000 a více	12 let	12 let	ANO	Chlapec, 5 let, A Chlapec 1 rok, A
<b>Eliška, 30, SŠ s maturitou</b> <b>Emma, 29, SŠ s maturitou</b>	50 000 a více	4 roky	4 roky	NE	Chlapec, 6 let, PV Dívka 2, DI
<b>Julie, 40, VŠ</b> <b>Johana, 35, VŠ</b>	1 000–4 999	9 let	7 let	NE (manželství v zahraničí)	Chlapec, 2, IUI Chlapec, 3, IUI
<b>Karolína, 37, VŠ</b>	0–999	13 let	13 let	ANO	Chlapec, 7 let, IVF Chlapec, 5 let, IVF
<b>Lenka, 28, SŠ s maturitou</b> <b>Lucie, 33, SŠ s maturitou</b>	50 000 a více	9 let	9 let	ANO	Chlapec, 5 let, IVF
<b>Monika, 43, VŠ</b> <b>Marie, 38, SŠ s maturitou</b>	50 000 a více	10, 5 let	9 let	ANO	Dívka, 5 let, IVF
<b>Michal, 44, SŠ s maturitou</b>	10 000 – 29 999	22 let	22 let	NE	Chlapec, 3 roky, SM
<b>Sylva, 24, SŠ s maturitou</b> <b>Sandra, 26, SŠ s maturitou</b>	5 000 – 9 999	4 roky	4 roky	NE	Chlapec, 5 let, PV
<b>Simona, 38, VŠ</b>	10 000 – 29 999	17 let	16 let	ANO	Chlapec, 8 let, IVF Dívka, 5 let, IVF
<b>Tereza, 38, VŠ</b>	0–999	8 let	7 let	ANO	Dívka, 4 roky, IVF Chlapec, 2 roky, IVF
<b>Valerie, 35, VŠ</b>	1 000 – 4 999	15 let	10 let	ANO	Chlapec, 3 roky, DI Chlapec, 3 roky, DI

<sup>1</sup> A = adopce, DI = domácí inseminace, IUI = intrauterinní inseminace, IVF = asistovaná reprodukce, RP = registrované partnerství, SM = surogátní mateřství, SŠ = střední škola, VŠ = vysoká škola

## 6.2 Etické hledisko a ochrana soukromí

Ochrana účastníků byla velmi důležitou součástí výzkumu i vzhledem k možné citlivosti tématiky. Hendl (2005) uvádí několik důležitých etických zásad, které je při provedení výzkumu potřeba dodržovat. Jedná se o informovaný souhlas, tedy souhlas účastníků s účastí ve výzkumu po jejich prvotním poučení, dále svoboda odmítnutí, která zahrnuje možnost kdykoliv z výzkumu odstoupit bez udání důvodu a v neposlední řadě zajištění soukromí participantů anonymizací údajů.

V případě našeho výzkumu byly účastníkům nejprve předány informace o výzkumu prostřednictvím průvodního dopisu a informovaného souhlasu, který jim byl zaslán na email. Informovaný souhlas je součástí přílohy č. 4 Účastníci měli možnost si jej předem prostudovat. Před proběhnutím samotného rozhovoru byl účastníkům opět připomenut účel výzkumu a jejich práva. Byli poučeni o možnosti kdykoliv z výzkumu odstoupit a bylo jim sděleno, jak bude nakládáno s daty. Participantů byli tázáni, zda souhlasí se zaznamenáním jejich rozhovoru. Podepsaný informovaný souhlas nám byl předán buďto osobně, nebo emailem. Po ukončení rozhovoru byli participantů ještě zpětně dotázáni, zda je pro ně tato forma v pořádku a data můžeme využít. Anamnestický dotazník od participantů nezjišťoval údaje, které by mohly sloužit k identifikaci. S rozhovorem byl propojen prostřednictvím individuálního kódu. Veškeré názvy, které by mohly sloužit k identifikaci, byly při přepisu rozhovoru anonymizovány. Se záznamy rozhovorů bylo nakládáno pouze pro účely přepisu a byly následně smazány. Jména byla nahrazena jmény jinými, v případě, že byl uveden název města nebo nějaké konkrétní instituce, byl tento název nahrazen písmenem X. V případě jedné participantky, která kvůli zdravotnímu omezení nebyla schopná poskytnout písmenný souhlas, byl získán souhlas ústní.

## 7 PRÁCE S DATY

Po provedení rozhovoru byla data převedena do textové podoby. Po zvážení výzkumných cílů a celkové podoby výzkumu jsme se pro analýzu dat rozhodli zvolit metodu **zakotvené teorie**. Tento způsob je induktivním způsobem vytvoření teorie, která vychází z pozorování a zkoumání daných fenoménů (Miovský, 2006). Schopnost výzkumníka porozumět získaným údajům a najít souvislosti a významy dat označujeme jako teoretickou citlivost (Strauss & Corbin, 1999).

Prvním krokem v procesu tvorby zakotvené teorie je **otevřené kódování**. V rámci textu tedy nacházíme ty části, které přináší informaci důležitou pro naše výzkumné otázky a nějakým způsobem je pojmenováváme. Přidělujeme jim určitý kód, tedy je kódujeme (Řiháček et al., 2013). Dále následuje **axiální kódování**, které námi vytvořené kódy seskupuje do určitých kategorií na základě jejich vzájemných vztahů. Hlavním cílem v tomto případě není jen pojmenování určitých jevů, ale také jejich přeskupování a členění do kategorií a subkategorií, které mezi sebou mají různý vztah (Miovský, 2006). V rámci zakotvené teorie pak tyto kategorie spojujeme do paradigmatického modelu, který se skládá z 6 částí. Nejdůležitější částí modelu je **jev**, který vyjadřuje hlavní myšlenku výzkumu. Tomuto jevu vždy předchází **příčinné podmínky**, které dávají za vznik jevu anebo k němu vedou. Dále se v rámci modelu určuje **kontext**, který doplňuje hlavní jev výzkumu, popisuje jeho vlastnosti a určuje kontext uplatnění strategií jednání. **Strategie jednání** nám představují reakce na určitý jev, který se vyskytuje v rámci modelu a pomáhají jej tak lépe zvládat. Roli v tom hrají i **intervenující podmínky**, které zprostředkovávají strategie jednání, respektive jim buď napomáhají, nebo je zhoršují. V neposlední řadě jsou součástí modelu jeho **následky** (Strauss & Corbin, 1999).

V našem výzkumu byly během rozhovoru získány zvukové nahrávky a v případě, že hovor probíhal v online prostředí, i nahrávky obrazové. Tyto rozhovory byly následně přepsány do textové podoby v rámci programu MS WORD i s paralingvistickými fenomény. Následně byl rozhovor ještě jednou poslechnut a překontrolován. Pokud byly paralingvistické fenomény podstatné pro význam rozhovoru, například odmlky značící přemýšlení byly v přepisu ponechány a použity pro následnou analýzu. Pokud se jednalo o přeřeknutí nebo užívání výplňkových slov, které význam neměly, byly z přepisu

odstraněny. Dále jsme si rozhovory vytiskli a proběhlo další čtení tentokrát s odstupem času. Formou tužka papír proběhlo první otevřené kódování s ohledem na výzkumné otázky. Takto to proběhlo u všech rozhovorů s důrazem na individualitu každého z nich. Následně proběhla další fáze kódování, kdy jsme vzniklé kódy vzájemně porovnávali a přejmenovávali na základě jejich vzájemné podobnosti. Poté byly všechny kódy vypsány do MS WORD pro lepší přehlednost a proběhlo členění do jednotlivých kategorií a dílčích subkategorií a jejich pojmenování. Poznámky k jednotlivým kódům byly psány do vedlejšího dokumentu, aby tak bylo možno lépe se orientovat ve výpovědích jednotlivých participantů a pochopit souvislosti. Následovala další analýza textu a ke každé kategorii a subkategorii byla přiřazena četnost odpovědí. V případě, že byla četnost nízká, jsme uvažovali o tom, zda není možné kategorie koncipovat jinak.

V rámci axiálního kódování jsme pak hledali v námi stanovených kódech jednotlivé vztahy. Určen tedy byl nejprve hlavní jev, který byl podstatou našeho výzkumu. Následně byly určeny příčinné podmínky tohoto jevu a byl doplněn o kontext, který nám lépe umožňuje jeho poznání. Následovně jsme identifikovali intervenující podmínky a strategie jednání a také následky, které z našeho modelu vyplynuly. Celkem jsme tak stanovili 6 hlavních kategorií v návaznosti na paradigmatický model a v rámci nich 10 hlavních subkategorií. Tyto subkategorie dále obsahovaly dílčí subkategorie, do kterých patřily jednotlivé kódy vyšší a nižší úrovně. V celém procesu byly postupně se vynořující vztahy zaznamenávány do poznámek, aby neunikly interpretaci. Následně byl prostřednictvím **selektivního kódování** sepsán hlavní problém výzkumu a charakterizována jeho centrální kategorie. V samotném závěru byl náš model znovu podroben porovnání s provedenými rozhovory, aby byla ověřena jeho pravdivost a provedena kontrola modelu. Následně byl model zpracován a byly sepsány výsledky. Samotnému procesu analýzy předcházelo studium literatury výše zmíněných autorů a seznámení se s metodou zakotvené teorie.

## 8 VÝSLEDKY ANALÝZY

V následující kapitole prezentujeme výsledky proběhlé analýzy. V jednotlivých podkapitolách zaznamenáváme kategorie stanovené v našem modelu. V rámci výsledků analýzy jsou tyto stupně zaznamenány různým způsobem. Hlavní kategorie představující část modelu jsou označeny **VELKÝM TUČNÝM PÍSMEM**. Hlavní subkategorie pak značíme VELKÝM PÍSMEM a dílčí subkategorie, které jsou jejich součástí, **malým tučným písmem**. Kódy vyšší úrovně v rámci těchto subkategorií značíme podtrženým malým písmem, ty nižší úrovně jsou dále doplněny podtrženou kurzívou. Části rozhovoru značíme *kurzívou*. Jména participantů jsou zvýrazněna podtržením tučného písma.

### 8.1 Pořízení dítěte

Příčinnou podmínkou v našem modelu je kategorie **POŘÍZENÍ DÍTĚTE**. V rámci této kategorie byly definovány dvě subkategorie: **METODY POŘÍZENÍ DÍTĚTE** a **BIOLOGICKÁ VAZBA**.

#### 8.1.1 Metody pořízení dítěte

První z těchto subkategorií byla explicitně zmíněna ve většině rozhovorů (n=11), navíc byla otázka na tuto metodu rovněž součástí anamnestického dotazníku předloženého rodičům. V případě gay rodin (n=2) se jednalo o dva různé typy početí: **surogátní mateřství** (n=1) a **adopci** (n=1). **Michal** popsal způsob jejich získání takto: „*Biologickéj, biologickéj otec je jedna strana, jinak samozřejmě darovaný oocyty a prostě nositelka, náhradní matka*“. **Michal** nicméně dále nezmiňoval, do jaké míry s dítětem o **surogátním mateřství** hovořil, ani se tématu více nevěnoval. V druhé gay rodině volili rodiče k získání dítěte **adopci**, přičemž to pro ně byla možnost první volby. **Dominik** uvedl: „*Takže fakt při představě jako kdybysme měli děti z náhradního mateřství, my jsme, s náhradním mateřstvím jakoby nejsme úplně ztotožnění, jo, my jsme od začátku chtěli adoptovat, prostě protože jsme věděli, že těch dětí je spousta, i když se nám na těch úřadech snažili namluvit, že žádný dítě mít nebudem, protože děti nejsou*“. Zároveň **Dominik** uvedl, že je **METODA POŘÍZENÍ** pro staršího syna **Davida** zcela transparentní: „*On totiž David ví, my jsme byli Damiána přebírat u tety, u pěstounky, on David ví, že byl Damián u nějaký paní, takže jsme mu tím pádem mohli*

vysvětlit, že on byl taky u paní, když se narodil, u takový jako tety a že pak si vybrali nás, abysme my byli jakoby jeho rodiče, takže tak jsme mu to jako řekli, že“.

V případě lesbických párů se v menší části jednalo o děti z **předchozího vztahu** (n=3) a ve zbytku o určitou formu **umělého oplodnění** (n=7), s čímž se pojila také tematika **dárce** (n=8) a **otce** (n=2). Zde zejména v souvislosti s předchozím vztahem. V rozhovorech ohledně dárce byl zmíněn **anonymní dárce** (n=4), **neanonymní dárce** (n=3) a **otec** (n=1). V souvislosti s kódem **otec** (n=1) v rámci hlavního kódu dárce hovoříme o rodině Sylvy, která sice uvedla, že má dítě z předchozího vztahu, nicméně ona muže považuje pouze za dárce, zatímco on se chce stát otcem. Vzhledem k tomu, že bylo našemu rozhovoru přítomno dítě, hovoří o otci **Sylva** jako o „kocourovi“. Situaci popsala takto: „Kocour je velký problém taky, tam ten bílej, ale budu tomu říkat kocour, protože ten náš kocour se taky ozývá po dvou letech, po třech téměř. Ale jak jsme to prostě o tom přemýšlely, tak se nám jako nezdá, že by to byl opravdovej zájem o dítě“. Dále v souvislosti s **dárce** dodává: „No to jo, to nám řekl no, že vlastně on ho přišel zachránit, jako si uvědomil, ho teď osvětlili a on ho přišel zachránit. A to dokonce jsem si jako uložila tu esemesku: Rozhodl jsem se, že nebudu dárce“. **Sylva** se **Simonou** dále zmiňovaly, že v souvislosti s problémy, které jim **dárce** způsobuje, pociťují silné **obavy**, do jaké míry se rozhodnou **dárce** bez jejich vědomí zapojit vzdělávací instituce. Tuto volbu **dárce**, který je může kdykoliv kontaktovat, označuje za špatnou volbu. **Sylva** celou situaci zhodnotila takto: „Proto říkám, jestli by se mě někdo zeptal, jestli bych tohle měla udělat znovu? Ne, zahraniční klinika. V žádným, žádným případě už prostě ne jako. Anebo přes jakoby někoho anonymního, taky to chodí, teď se to dělá, že se prostě pánovi představí jiná žena a prostě ten materiál odnese ještě někam dál a tak“.

Preference ohledně dárce byly často odlišné. **Julie** (1 biologické, 1 sociální dítě) komunikaci s dětmi o jeho početí popsala takto: „Ale přišlo mně potom, že když jsme si jenom řekli, jak vlastně, jak jsme k těm dětem přišly, jak si je pořídily, že jsme vlastně, že všechny děti vznikají stejně, že jo, že prostě z vajíčka, ze semínka a tak dále a tak dále. Že jako dvě holky nemůžou mít prostě semínko, takže nám ho musel, že nám musel někdo pomoci, tak hodnej pán pomohl a tohle“. Podobně situaci popsala i **Monika** (1 sociální dítě): „My máme anonymního dárce, my jsme šly přes kliniku, takže, my, my víme, že tatínka nemá a že je to jenom dárce, tak ho oslovujeme, jakože dárce a že to bylo na klinice jako pan doktor, který pomohl...“. Stejně tak prostřednictvím **anonymního dárce** získala děti **Tereza** se svou partnerkou. Komunikace s dětmi v tomto případě probíhá tak, že tatínka prostě nemají: „Jako není to žádný, že co, kde, jak, ale prostě říkáme tatínek jako prostě

není“. A dále dodává: „Výhoda je v tom, že u nás, že jsem je obě jako porodila, máme ty fotky s tím břichem, tak oni ví, že prostě byli v tom břišku, a tak, jo“.

Co se týče výběru dárce a jeho zapojení do života rodiny, byly přístupy rozdílné. V některých případech se matky rozhodly, že zvolí dárce, který bude naprosto anonymní tak, aby nemohl do rodiny zasahovat. Takto se například rozhodla **Monika** s **Marií** (viz. odstavec výše), které dárce i před dítětem pojmenovávají pouze jako dárce a nehraje žádnou roli v jejich životě. Oproti tomu **Aneta**, která má jednoho syna z **předchozího heterosexuálního vztahu** uvedla, že se její syn i nadále s otcem vidá, protože do určitého věku se synem společně žili a muž je zde považován za plnohodnotnou součást rodiny. Respondentka **Eliška**, která má jedno dítě z **předchozího heterosexuálního vztahu** a jedno dítě se současnou partnerkou prostřednictvím **umělého oplodnění**, mohla poskytnout oba úhly pohledu. Co se týče syna z **předchozího vztahu**, ten dochází pravidelně co dva týdny ke svému otci a je s ním v kontaktu, přičemž se otec zapojuje do výchovy dítěte. Nicméně společné dítě s partnerkou se rozhodly pořídit si prostřednictvím anonymního dárce, protože si nepřály jeho zapojení. Situaci popsala její partnerka **Emma** takto: *To bylo docela těžké, protože jelikož je všechno, anebo chtěly jsme anonymně, chtěly jsme, aby ten dárce potom už neměl žádný přístup k ní a tak dále. Tak je těžké jakoby najít někoho, kdo je vhodný a kdo je zdravý, nevíte, jak si to máte ověřit. V podstatě spíš jako takový ten černý trh s tím dárcovstvím, no“.*

Opačný postoj k tomuto tématu zaujala **Tereza** (2 biologické děti), která si děti pořídila s partnerkou za využití anonymního dárce. Na dotaz, zda je něco, co by doporučila rodičům, kteří se rozhodují dítě pořídit, uvedla, že by doporučila vše důkladně naplánovat. K tématice dárce následně dodala: „Kdyby, kdyby šla nějaká forma toho, že ten jakoby otec se tam jakoby objeví a aby prostě oni ho jako by časem mohli třeba znát. Nebo jsme znaly třeba anamnézu nebo něco, abychom o tom otci věděly, až to třeba ty děti budou někdy potřebovat, tak bych za to byla radší“. Výrokem o neznalosti informací o dárci podpořila **Tereza** také to, co zmiňovala **Emma** v odstavci výše, tedy že se v případě dárcovství pro tyto páry často jedná o něco, co není dostatečně legálně ošetřeno a může přinášet spoustu komplikací. Tento fakt v rozhovoru zmínily také **Monika** s **Marií**, které si dceru pořídily prostřednictvím zahraniční kliniky, nicméně měly v okolí rodinu, která za dárce zvolila kamaráda, který později zjistil, že je neplodný a rozhodl se svůj postoj k dítěti změnit. Situaci s výběrem dárce v České republice tedy popsaly jako „šedou zónu“. **Tereza** ale zároveň uvedla také možnou obavu vzhledem ke své partnerce, která je sociální matkou obou

děti: „*Takže pokud by tady byl někdo, kdo by, kdo by byl, no, tak by to možná bylo i jako lepší, ale eh, ale vzhledem k tomu vztahu já jsem zase nechtěla, aby, aby tam byl třetí člověk v tom vztahu, aby prostě partnerka se cítila jako vlastně, jako být nikdo, jo, jakože to je vlastně otec, to je matka a co jsem vlastně já*“. **Tereza** tímto sdělením vyjadřuje rozporuplné pocity, které páry často zažívají v souvislosti s rozhodováním, jakého dárce pro své dítě vybrat a jak moc ho do života dítěte začlenit. Výběr dárce byl ve dvou rozhovorech zmíněn také v souvislosti se sourozencectvím dětí (n=2). Přičemž obě rodiny uvedly, že využily pro děti stejného dárce tak, aby spolu děti byly v sourozeneckém vztahu i v případě, že se matky v mateřství vystřídají.

### 8.1.2 Biologická vazba

Na tuto tematiku navázala i druhá subkategorie BIOLOGICKÁ VAZBA (n=10), přičemž zde můžeme identifikovat dvě protichůdné tendence. Výjimku tvořil **Dominik** a jeho rodina, kteří si děti adoptovali a ani jeden zde tedy není biologickým rodičem, a **Aneta**, která má starší dítě z předchozího vztahu a zároveň tvoří se svou současnou partnerkou pár krátkou dobu a partnerka je tedy synem vnímána spíše jako teta. Ve zbylých případech byl vždy jeden z páru biologickým rodičem, popřípadě v některých párech se rodiče prostrídali tak, aby každý měl své biologické dítě. V polovině případů (n=6) uvedli rodiče, že **vztah** k nim dítě dle BIOLOGICKÉ VAZBY nerozlišuje. **Lucka** (1 biologické dítě) vnímání svého dítěte popsala takto: „*Ví a rozdíl, my jsme obě jakoby plnohodnotnými rodiči, takže on jako nemá problém být s Lenkou týden, se mnou nemá jako problém být týden, jako on to nerozlišuje. On ví, kde byl, jako u který byl v tom břicho, ale nerozlišuje to*“. Podobným způsobem to vnímala i **Valerie** (2 biologické děti): „*... od začátku jsme říkaly, že to prostě máme nastavený tak, že prostě stoprocentně partnerka se postará, je prostě stoprocentní máma*“. **Simona** (1 biologické, 1 sociální dítě) zdůraznila před BIOLOGICKOU VAZBOU spíše vlastnosti partnerek: „*Hmm... no, já si myslím, že to není ani jakoby postavený na tom, jestli jsem biologická máma nebo ne, ale spíš na tom jakoby na ty naší, na nějakých našich osobnostních charakteristikách*“. **Sylva** (1 biologické dítě) zdůrazňovala před BIOLOGICKOU VAZBOU zase aktivity, které děti s rodiči dělají: „*Myslím si, že ne. On má prostě jako každé jako rodič si myslím jako v každé rodině má prostě nějakou aktivitu, která je prostě čistě jenom jeho*“. **Monika** (1 sociální dítě) ve své odpovědi popřela preferenci biologické matky jako primární pečovatelky: „*I taky u těch dětí se to hodně často pozná, když je to dítě nemocné, že víc chodí než za tím tátou, chodí za tou*



*mámou. Tak u nás to tak není, jo, že opravdu, že zrovna, zrovna tak, jak to cítí, jo a my ji do toho netlačíme, že by za někým měla jít víc, za někým míň, to jako vůbec ne“.*

V ostatních případech (n=4) však byla situace opačná a participantky tvrdily, že dítě biologickou a sociální matku pozná a dělá ve vztahu mezi nimi rozdíly. **Eliška**, která má jedno dítě z předchozího heterosexuálního vztahu a jedno sociální dítě ze současného vztahu prostřednictvím umělého oplodnění s partnerkou **Emmou**, situaci popsala takto: „*Tak Edík to má tak, že do dvou a půl let žil jenom se mnou a Emma potom se k nám přidala a Elenka, prostě ty děcka to maj asi v sobě no, jako, že to cítí, že ta biologie tam funguje (smích)“.* Stejně rozdíly zmínila i **Julie**, která má s partnerkou **Johanou** jedno biologické a jedno sociální dítě. Matky se tedy v mateřství vystřídalaly. „*No, ta biologická vazba přece jenom jako, když to dítě porodíte, tak přece jenom jako ta, ta vrozená vazba mezi tou matkou a tím dítětem, alespoň tady v tom malým věku, jo prostě se to jako nedá úplně jako nějak obcházet prostě. Takže děláme každá tak trošku jako maminku i tatínka a když tak (smích), my si z toho děláme srandu“.* **Julie** se k tomu vyjádřila takto: „*... ale samozřejmě, když dojde na nějaký prostě jako nemoc nebo prostě nějakou jako tudle, že jo, tak každé samozřejmě utíká první u té svojí maminky, jako to je prostě...“.* Podobně odlišení matek dle BIOLOGICKÉ VAZBY zmiňovala také **Karolína** (1 biologické, 1 sociální dítě): „*No asi více... já to říkám vždycky tak, že, že třeba z pohledu dítěte, toho prvního, to měla partnerka jako biologicky, tak v tom spíše, že já jsem pro něho v podstatě ten otec, takže má i takový ten přístup ke mně trošku. Jakože prostě na tu mámu je to vždycky trochu jiný než na tu, na tu vlastně sociální matku nebo jak to nazvat“.* Poměrně rozporuplně tuto situaci vnímá **Tereza** (2 biologické děti): „*Jo, nemyslím si, že by to rozlišovaly. Prostě myslím si, že to berou tak, jak to berou jakoby děti v jiných rodinách, jo, že tohle je ta maminka, která se tady jako stará a měla nás v bříšku a ten druhý, ten druhý, kterej je tady s náma a taky se o nás stará, ale trošku jinak, no takže“.* I přesto, že **Tereza** zmiňuje, že jejich děti matky dle BIOLOGICKÉ VAZBY nerozlišují, zároveň přiznává, že vnímání druhé matky, která není biologickou, je rozdílné a v určitém smyslu připomíná model heterosexuální rodiny.

Děti rodiče rozlišovaly také svým oslovováním, přičemž toto téma se objevilo v každém rozhovoru (n=12). V části rozhovorů (n=5) rodiny uváděly, že se jejich pojmenování neliší a pokud dítě potřebuje mezi rodiči rozlišit, používá k oslovení jméno. **Lenka** se svou partnerkou **Luckou** uvedly, že oslovování plánovaly před tím, než se jejich společný syn narodil, poté ale nechaly rozhodnutí, jakým způsobem je bude oslovovat, na něm. Jeho volbu popisuje **Lenka** takto: „*A on, když byl úplně maličkatej a začal jakoby*

mluvit, tak nás oslovoval jménama a což obě jsme vzaly tak nějak v pohodě, at' si to hlavně jako vyřeší, jak on potřebuje. A ale zároveň samy sebe jsme nazývaly jako mamkama, jo, že jsem třeba řekla běž za mamkou nebo tak. A ted'ka, ted'ka nám říká vlastně mami oboum a když jsme v místnosti obě, tak buď mami Leni nebo mami Luci“. Toto plánování bylo zmíněno ve více rozhovorech (n=4). Nerozlišení v oslovování zmiňoval v rozhovoru rovněž **Dominik**, který uvedl, že to, jak je budou jejich adoptivní děti oslovovat, plánovali a radili se i v rámci doprovázející organizace. „My jsme, my jsme se o tom bavili s X (název organizace) a prostě shodli jsme se, že je dobrý, aby nás oslovoval táta Dominik a táta Dan. Jakože ne žádný tatínek Dominik a táta Dan, aby to nebyly žádný zdrobněliny toho jednoho, aby byli oba na stejný úrovni“.

Ve zbytku rozhovorů (n=7) rodiče uvedli, že děti je neoslovují jednotným způsobem, ale dělají mezi nimi nějakým způsobem v oslovování rozdíly. V rozhovoru **Anety**, která má dítě z předchozího vztahu a s partnerkou je krátce, dítě její partnerku oslovuje jako tetu. **Eliška**, která má jedno biologické dítě z předchozího vztahu a jedno sociální se současnou partnerkou prostřednictvím umělého oplodnění, rovněž zdůraznila rozdíly v oslovování matek ze strany dítěte z předchozího vztahu: „Elenka, ta to nějak nerozlišuje, to většinou...No, mně často říká jménem (smích) a Edik mi říká mami a Emmě mamka. A už strašně dlouho, jako fakt už od těch 3 let zhruba se takhle rozhodil sám“. V případě **Sylvy** se **Sandrou** a také **Terezy** se rozdíly v oslovování dítěte zakládalo na pravděpodobném původu matky ze zahraničí. **Tereza** (2 biologické děti) toto rozlišení popsala takto: „Máme to tak, že já jsem mami, maminka a partnerka je mama. Ona je ze Slovenska a u nich se prostě jako mama normálně říká a nějak to takhle spontánně jako vzniklo, že jsem jí říkala mama už od malička, a to už tak zůstalo, jo“. **Sylva** se **Sandrou** zase uvedly, že jejich syn oslovuje Sandru jako „bajt“. **Sandra** (sociální matka) to popisuje takto: „My nevíme, o co to přijde, ale jako když my jsme, jako on byl malej, já jsem furt říkala Sylvě prostě jako baby, jako my jsme mluvily jako více anglicky a on možná od toho“. V těchto případech (n=2) bylo rozdílné oslovení vždy u sociální matky. Pořízení dětí v zahraničí také ovlivnilo oslovování u dětí **Julie** a **Johany** (každá z nich biologická matka jednoho dítěte): „My už jsme to jako v zahraničí zavedly, aby, aby to bylo jakoby anglicky srozumitelný, protože chodili do školky, nebo starší chodil do školky v zahraničí, a to vlastně jsme zavedly jako mama a mummy“. V případě **Karolíny** (1 biologické, 1 sociální dítě) rozlišují děti oslovení biologické a sociální matky tak, že biologickou oslovují jako mámu a sociální jménem. V případě **Valerie** (2 biologické děti) se pro ni vžilo oslovení mami a u partnerky mamka. V obou

případech děti při nedostatečném rozlišení volí doplnění oslovení jménem. Biologický vliv na rozlišení zazněl tedy ve většině rozhovorů (n=6).

## 8.2 Stejnopohlavní rodičovství

Centrální kategorií bylo identifikováno **STEJNOPOHLAVNÍ RODIČOVSTVÍ** a jeho 2 hlavní subkategorie – **PROŽÍVÁNÍ RODIČOVSTVÍ** a **RODINNÉ FUNGOVÁNÍ**.

### 8.2.1 Prožívání rodičovství

V rámci subkategorie **PROŽÍVÁNÍ RODIČOVSTVÍ** byly zmíněny **pozitivní** a **negativní aspekty rodičovství**. Subkategorie **pozitivní aspekty** se pojí s přínosy, které děti do stejnopohlavního svazku vnesly a byly zmíněny ve všech rozhovorech (n=12). V polovině rozhovorů (n=6) rodiče jako **pozitivní aspekt** uváděli právě přítomnost dítěte. Takto přínos dítěte popsala **Lenka**: „*Jo, že opravdu jako pro mě je nejlepší to, že, že je takovej, jakej je a že nám každej den vlastně jako úplně strašně zpestřuje ten život no. A říkám, on prostě kolem nás utvořil takovou bublinu a my fakt někdy, až nezdravě si myslím, že žijeme opravdu jako tím, tím Šimonem, no*“. Podobně se k situaci vyjádřila **Julie**: „*Ale z druhý strany je to prostě, z druhý strany je samozřejmě jako, že je to, je to pro nás jako velká hodnota, že ty děti máme, prostě takže to, takže prostě. Nevím, pro co bychom žily, kdybychom ty děti neměly*“. **Michal** v rozhovoru zase zmínil to, jak pro něho pozitivní pocity přinášelo dítě a jeho vývoj.

Zmíněn byl také silný pocit lásky (n=3), který **Simona** popsala následovně: „*Že pro mě byl hrozně silnej pocit té lásky vlastně k oběma dětem i k tomu mému nebiologickému dítěti, že vlastně jsem měla v tu chvíli vlastně dojem, že už nikdy nebude nic stejný, protože prostě věděla jsem v tu chvíli, že máme naprosto změněnej život*“. **Marie** ji vyjádřila takto: „*Hlavně ta bezprostřední láska, jo, která teda je opravu v jejím případě, v jejím případě neomezená a čistá a opravdu rozdělená rovnoměrně, jo. Není to o tom, že prostě někoho má radši víc nebo míň. U ní opravdu člověk cítí, že ho miluje na 100 %*“.

Dalším **pozitivním aspektem**, které dítě rodičům přineslo, byl pocit naplnění (n=2) Ten popsala **Karolína** takto: „*Tak už to, jakože mám ty děti, což je takový můj středobod vesmíru a myslím, že ... Tak jako je to taková moje životní náplň ty děti mít*“. Stejně tak naplnění v souvislosti s dětmi uvedl i **Dominik**: „*Ale jako prostě pro mě je to naplnění, úplně totální jako naplnění smyslu života a úplně totální naplnění smyslu života je to teďka*

*pro mě to, že prostě ty děti neměly rodiče, nebo že je prostě ztratily a já jsem jim ten domov a lásku dal“.*

V části rozhovorů (n=3) bylo rovněž zmíněno to, že rodičovství přineslo partnerům větší sounáležitost, kterou takto popsala **Valerie**: *„No prostě taková sounáležitost, že prostě jsme ta rodina, no. Nevím, jako kdybysme neměly děti, tak nevím. Jako asi bysme spolu byly, že bysme. Nevím, jestli bysme řešily nějak, že bysme šly od sebe nebo prostě taková ta, v tom vztahu ten pokrok dál, jo, že bysme musely řešit spíš jako by nějaký, abysme se zabavily, abysme měly nějaké to vyžití“.* Případnou možnost rozchodu naznačil také **Dominik**: *„Tak nedávno jsem říkal partnerovi, že kdybysme nebyli, že kdybysme neměli děti, tak už možná spolu nejsme, jo“.* Tuto sounáležitost, kterou do vztahu přineslo dítě, uvedla také **Emma**, nicméně ji popisovala spíše v souvislosti s tím, že se jedná o lesbický pár, ve kterém jsou dvě ženy a mají tedy více schopnost pochopit, co ta druhá vzhledem k mateřství prožívá. *„Tak asi, že si vzájemně pomůžem, že si rozumíme v tom, že jsme dvě holky, takže víme, co čekat. Eliška už měla zkušenost s Edou předtím, takže v rámci toho rodičovství jsem v ní měla velkou oporu, nebo pořád mám.“* V jednom rozhovoru byla rovněž zmíněno těšení na dítě (n=1).

**Negativní aspekty** spojené s rodičovstvím byly zmíněny ve velké části rozhovorů (n=8). Rodiče uváděli náročnost změny životního stylu spojeného s příchodem dítěte do rodiny (n=5), což ku příkladu **Tereza** popsala takto: *„No, jako změna toho životního stylu, to asi řekne jako každá no, že vlastně jsme žily v X, byly jsme jenom spolu, žily jsme spolu v bytě, v pronájmu, který jsem jako měla už já předtím v pronájmu a měly jsme se jakoby líp (smích). Měly jsme se líp jakoby v tom smyslu, že prostě jsme byly spolu, šly jsme si, kam jsme chtěly, kdy jsme chtěly, prostě takovej ten svobodnej život, kterej teďka občas někomu závidím a že si může vlastně dělat co chce. To bych ráda někdy, jo“.*

Dalším **negativním aspektem** byla náročnost rodičovství (n=3). Takto na otázku, co bylo v rodičovství nejnáročnější, odpověděla **Johana**: *„Být tím rodičem (smích). No je to jako náročný. Ale to jako není nic společnýho s tím, že jsme dvě matky, to ještě zaplat' pán bůh, že o to je to jednodušší“.* Její partnerka **Julie** její odpověď doplnila takto: *„Je to intenzivní, je to náročný, prostě že jo, máme dvě malý děti, prostě kluci jsou 14 měsíců od sebe a je to prostě, je to jízda no jako (smích)“.*

## 8.2.2 Rodinné fungování

Druhá hlavní subkategorie identifikována v rámci **STEJNOPOHLAVNÍHO RODIČOVSTVÍ** bylo **RODINNÉ FUNGOVÁNÍ**, která zahrnovala dílčí subkategorie: **rodičovské role a vzory opačného pohlaví**. V rámci výzkumu (n=12) se ve všech rozhovorech objevovala tematika **rozdělení rolí** ve stejnopohlavních rodinách. Velká část rodičů (n=10) často uváděla, že je pro jejich typ rodiny typické více rovnoměrné rozdělení rolí oproti standardním rodinám. Nebylo pro ně obvyklé rozdělení rolí na mužské a ženské, ale spíše časová dispozice. **Michal** (1 dítě) se k situaci vyjádří takto: „*Hele my to máme tak, že jako každé dělá to, co je zrovna potřeba. Není to tak, že bysme řekli, že jeden zrovna přebaluje a druhý jenom vaří jo, to tak není. V podstatě, co je potřeba udělat a je k tomu někdo blíž, tak to udělá*“. Participantka **Lenka** (sociální matka jednoho dítěte) vypověděla toto: „*Ale asi děláme tak nějak, snažíme se obě všechno, no. Už, už od té doby, co se narodil, tak on tím, že nebyl kojenej dlouho, tak vlastně i co se týče krmení a přebalování a koupání a já nevím čeho, tak všechno jsme dělaly tak nějak, buď spolu anebo jsme neměly problém dělat to každá zvlášť, ale obě. Obě jako stejně, no*“. Podobnou zkušenost měly také **Monika** kde i přesto, že byla její partnerka **Marie** biologickou matkou jejich dcery, si péči o ni dělily rovným dílem. „*U nás možná to bylo i dané, je to hodně dané i tím, že ona byla předčasně narozená a ta Maruška mě nechala dělat úplně všechno. A takže jsme pomáhaly, že třeba přes noc, protože my jsme musely dokrmovat co tři hodiny, takže vlastně já jsem prošla úplně vším, byť třeba přes lahvičky, tak vším*“. **Julie** a **Johana** rovněž uváděly rovnoměrné rozdělení rodičovských povinností a zdůrazňovaly také to, že se vystřídaly i v rámci mateřství, tedy každá trávila nějakou dobu doma se svým biologickým dítětem. „*Jsmo naprosto zastupitelný, jakože jsme, v X jsme se vystřídaly, já jsem byla na mateřský první, protože Jirka, ten jakoby můj, jak se narodil první, jo prostě no a to, tak jsem byla vlastně rok doma a pak se Johanka vyměnila*“ (**Julie**, 1 biologické, 1 sociální dítě).

V některých případech rodiče uváděli, že je rozdělení rolí rovnoměrné a jsou vzájemně zastupitelní, nicméně to, jaké činnosti vykonávají, závisí na jejich osobnostních vlastnostech či preferenci určitých činností (n=3). Takto to popsala například **Monika** (1 sociální dítě): „*U ní je to tak, jakože spíš to, co s kým udělá, jo. Že my se snažíme fakt pravidelné aktivity, že třeba Maruška s ní dělá logopedii, já zase pravidelně chodím číst před spaním a k usínání a tahle je to*“. Zmíněn byl také v souvislosti s **rozdělením rolí** i rozdílný přístup ve výchově (n=2) dětí, o němž mluvila **Simona** (1 biologické, 1 sociální dítě): „*V podstatě, když bych to shrnula, tak partnerka vaří nakupuje a já hodím děti do školy,*

*takže vlastně jsem s nima to ráno většinou, peru, většinou uklízím a co se týká výchovy, tak ona je trošku přísnější, já jsem ta trošku benevolentnější, ale jinak vlastně ani ne“.* Podobně to popsala i **Karolína** (1 biologické, 1 sociální dítě): *„My to máme rozdělené podle toho, kdo je v čem asi jako lepší, nebo k čemu má lepší vztah. Takže právě, jak jsem říkala, třeba když, když je nějaký problém, tak to, jak se říká, vždycky jeden je ten hodný policajt, druhý je ten zlý (smích)“.*

V rodinách, kde byly role rozdělené, se soužití podobalo více standardním rodinám (n=2). Participant **Dominik**, který je adoptivním otcem dvou dětí, to popsal takto: *„No tak já jsem vlastně šel na rodičák, protože jsem byl žadatel, takže my jsme prošli tím adopčním procesem oba dva, já jsem teda byl potom nakonec zapsanej do toho registru žadatelů, protože já jsem byl žadatel a já jsem potom skončil, musel jsem skončit v práci a šel jsem jakoby na rodičák. Ale začal jsem hned potom pracovat i na rodičáku, to bylo super. A můj teda partner chodil normálně do kanceláře v X...“.* Dále pak dodává, že starost o domácnost a péče o děti je spíše na něm. Podobné rozdělení rolí uváděla i **Tereza** (biologická matka dvou dětí): *„No, myslím si, že jako v klasický rodině, jo, že teďka tím, že jsem na tý mateřský, tak jsem, víc jako vařím, uklízím a tak, jo“.* Následně dodává: *„Ale to, od těch technických věcí je tady víc ona a říkám, že s klukem bude jezdit na fotbal, protože už teďka má nějaký jako sportovní vloh, je to na něm vidět a partnerka dříve hrála fotbal a basket a tak, takže k tomu má blízko a já to teda nesnáším, takže to máme takhle trochu rozdělený...“.*

Dílčí subkategorii v rámci RODINNÉHO FUNGOVÁNÍ byly dále **vzory opačného pohlaví** (n=12). Tyto vzory byly dětem v rámci stejnopohlavního rodičovství zprostředkovány prostřednictvím rodinných příslušníků (n=12), konkrétně prarodiči (n=11) a strýci a tetami (n=9). Takto to například popsala **Valerie**: *„Tak vlastně třeba od...milujou, milujou partnerčinýho taťku vlastně, takže svého dědu, na tom jsou úplně závislí (smích). Takže to prostě co udělá děda, to je svatý, to je prostě jejich úplnej vzor“*, nebo **Karolína**: *„A možná spíš, když přijdeme na návštěvu k sestře a jejímu manželovi, tak ten mladší, ten, co se více zajímá o ty klučičí věci, tak vyloženě strejdu miluje a furt se na něho věší“.* Dále byly dětem **vzory opačného pohlaví** zprostředkovány prostřednictvím přátel rodičů (n=6) a volnočasových aktivit (n=3), rodičem z předchozího vztahu (n=2) a učiteli (n=1).

V polovině případů (n=6) však rodiče zmínili, že zprostředkování **vzorů opačného pohlaví** vnímají jako nepotřebné, popřípadě jsou tyto vzory schopni zprostředkovat i samotní rodiče. Takto nahrazování **vzorů opačného pohlaví** popsala **Lenka**: *„No, já tohleco totiž úplně jako nemám ráda jo, protože třeba můj švagr, tak on umí perfektně pít*

*jo, on vám napeče buchtu a já nevím co, ale poličky u nich doma přišroubovává ségra jo, takže tam mně pak, když někdo začne v televizích v těch rozhovorech a tak, jak začnou prostě mužský ženský role, já si myslím, že v dnešní době už to je... už to je takovej přežitek trošku“.* Podobně to vnímal i **Dominik** žijící v zahraničí: „A v Čechách se to ještě pořád jakoby hodně řeší a tady se to vlastně vůbec neřeší, že jo, prostě tady prostě vědí, že ten David má 2 rodiče, který se o něj staraj a neřeší se vůbec jako jestli má nějaký vzor, nebo nemá vzor, nebo...“. Zmíněny byly také rozdíly v osobnostech dětí s ohledem na potřebu vzorů opačného pohlaví (n=3). Vzhledem k tomu, že se ve škole setkával se samými ženami, uvedl **Dominik**, že jeho syn preferuje spíše kontakt s muži oproti ženám. Obdobnou situaci popsala i **Karolína**, která zdůraznila rozdíl v osobnostech dětí s ohledem na vyhledávání **vzorů opačného pohlaví**: „A u těch našich kluků je od malička tak nějak vidět, že ten jeden je, že ho prostě ty chlapecký věci absolutně nezajímají. I když jako byl vychovaný v rodině, kde vlastně ten chlap taky jakože je. A ten druhý zase naopak vyloženě jako ho ty klukčív věci zajímají, takže je to spíš asi na tom dítěti, jaký je, než že by mu třeba chyběl nějaký vzor“. Podobně to ve svém rozhovoru uvedla i **Tereza**, jejíž dcera rovněž neměla potřebu vyhledávat mužské vzory.

## 8.3 Specifika stejnopohlavního rodičovství dětí starších 3 let

Kontext, který ovlivňuje náš hlavní jev, označuje kategorie **SPECIFIKA STEJNOPOHLAVNÍHO RODIČOVSTVÍ DĚTÍ STARŠÍCH 3 LET**, v rámci níž jsme identifikovali hlavní subkategorie: **KONTAKT S KOLEKTIVEM**, **KOMUNIKACE S DÍTĚTEM** a **LEGISLATIVNÍ NEROVNOST**.

### 8.3.1 Komunikace s dítětem

**KOMUNIKACE S DÍTĚTEM** byla přítomna ve všech rozhovorech (n=12) a probíhala několika způsoby, z nichž jedním byla **variabilita rodinných typů** (n=10), která byla **Michalem** popsána následovně: „V podstatě úplně minimálně zatím a přišla, přišla celkem nedávno otázka na to, jak to, že mám dva tatínky. Odpověď byla ta: někdo má dva tatínky, někdo má dvě maminky, někdo má tatínka, maminku někdo jenom babičku, ty to máš takhle“. Stejně tak situaci vysvětlil dětem i **Dominik**: „A on, on začal vnímat, že nemá maminku v době, kdy začal chodit do školky, protože v tý školce vyzvedávali ty rodiče i maminky hodně ty děti, takže tam se začal ptát, proč nemá maminku. Tak jsem mu jako by

začal normálně říkat, že někdo má dva tatínky, někdo dvě maminky, někdo jenom maminku, že jo, ale on se nad tím jako vůbec jakoby nepozastavuje“.

Rovněž ukázka **stejného typu rodiny** sloužila v části rozhovorů jako vhodný způsob KOMUNIKACE S DÍTĚTEM vzhledem k typu rodiny (n=6). Ty byly buď přítomny v okolí (n=4), nebo rodiče zmiňovali touhu (n=2) po tomto typu tak, aby jej mohli dětem ukázat. Tuto touhu po **stejném typu rodiny** v rámci bydliště vyjádřila **Johana** takto: „...ale jeho největší negativum je právě to, že tady jako nevím o žádný jiný podobný rodině, že vlastně nemůžeme, že jediná jako jiný atypický rodiny jsou ty rozvedené, že? Že vlastně nemůžeme jako třeba jako když se snažíme upozorňovat na to, že jako existují jako různé rodiny, tak maximálně můžeme říct jako a támhle X má prostě jenom maminku, tatínek s nima nebydlí a nemůžeme moc jako na to, na tu pestrost jako těch odlišných uspořádání, protože prostě, protože prostě tady není tolik“. Stejně tak na tento nedostatek poukazuje i **Eliška**, která se jej snaží nahrazovat prostřednictvím internetu: „Nemáme moc v okolí jako nikoho, kdo by byl na tom stejně jako my, takže jsme třeba spíš na Instagramu a tak, projížděly nějaké ty rodiny stejné a ukazovaly jsme alespoň obrázky a takové, no.“

Ve všech rozhovorech (n=12) byl buďto přímo, nebo nepřímo kladen důraz na **otevřenost komunikace** a upřímnost k dětem s ohledem na typ rodiny. Takto například vhodnou komunikaci popsal **Michal**: „Já si myslím, že naprosto otevřeně. Prostě v okamžiku, kdy přijde ta otázka, tak na ni odpovědět nějakým způsobem odpovídajícím dospělosti toho dítěte a nic nezakrývat, jo, prostě normálně od začátku se bavíme tak, že prostě ta naše rodina je takováhle a on v tom vyrůstá, zcela v běžném prostředí a to, že, to že přijdou otázky, že přijdou otázky, který budou víc do hloubky, jak se to mohlo stát nebo nestát, na to jsme připravení a na ně se musí odpovídat, jo. Ale prostě otevřeně bez toho, abysme mu říkali, že ho vyčarovala hodná víla nebo něco takovýho jo (smích)“. Tato komunikace byla v některých případech (n=2) doplněna pomůckami jako například knihami, které se tematice stejnopohlavních rodin věnují.

### 8.3.2 Kontakt s kolektivem

V rámci subkategorie KONTAKT S KOLEKTIVEM byly popsány 2 dílčí subkategorie: **výběr vzdělávací instituce** a **modifikace**. **Výběr vzdělávací instituce** byl jedním z témat ve většině rozhovorů (n=10). Strategie, které rodiče v rámci výběru volili byl například ohled na typ své rodiny (n=3), což **Karolína** v souvislosti s možnou šikanou popsala následovně: „A ve škole, to jsme se už preventivně snažily vyhnout tím, že jsme daly



*Kryštofa do soukromé, takové alternativní školy“.* Podobně alternativní školku i vzhledem k místu bydliště a typu rodiny volila **Julie** s **Johanou**, která ji popsala takto: „*Ale je pravda, že jsme tady v rámci toho jakoby v rámci našeho bydliště, vybíraly jakoby školku, aby to bylo trošičku chráněnější, aby nechodili do normální školky, chodí jakoby do soukromé Montessori školky. My jsme měly pocit, že by ta státní školka, tam by to nemusel být třeba úplně tady v regionu jako bráný úplně v pohodě“.* V případě **Moniky** a **Marie** bylo vzhledem k následnému plánovanému výjezdu do zahraničí kritérium bilingvní školka. Tyto jiné charakteristiky byly rovněž jednou ze strategií výběru (n=2). Nicméně i ony dále zdůrazňovaly výhodnost soukromého sektoru, ve kterém hodlají pokračovat i ve škole, přičemž jedním z důvodů byla i větší tolerance typu jejich rodiny. Dále rodiče vybírali školku spíše s ohledem na její blízkost nebo omezenost výběru (n=4) a vzhledem k místu bydliště nebo nemožnost výběru (n=2), protože je v blízkosti jen jedna školka.

Subkategorie **modifikace** v našem výzkumu znamenala přístup vzdělávací instituce k dítěti vzhledem k typu jejich rodiny. Tato **modifikace** (n=5) se objevovala v rámci úpravy některých úkolů tak, aby odpovídaly typu rodiny. Takto ji popsala **Simona**: „*Ale vždycky jsme měly štěstí a vlastně i ve školce, i ve škole, to nás obě berou úplně jakoby normálně. Když je Den matek, tak prostě děti dělaj přáníčko pro nás obě“.* Podobně tuto úpravu úkolů v rámci vzdělávací instituce popsal také **Michal**: „*Co bylo hezký, tak třeba v rámci přípravy na Den otců, kterou probírali ve školce, tak Matěj kreslil dva výkresy nebo dělal dva výrobky, pro dva tatínky, jo, takže to třeba bylo od nich právě zohledněný. Ten okamžik, kdy jsem vnímal, že zohlednili to, že jako ten model tý rodiny je“.*

### 8.3.3 Legislativní nerovnost

V rámci subkategorie LEGISLATIVNÍ NEROVNOST byly definovány 3 dílčí subkategorie, a to **práva a povinnosti, znevýhodnění a negativní pocity**. Všichni participanti našeho výzkumu (n=12) se shodli v tom, že se cítí oproti ostatním rodinám **znevýhodnění**. Častým tématem ZNEVÝHODNĚNÍ byly například sňatky párů. Ve většině případů páry považovaly nemožnost uzavřít běžný svazek za **znevýhodnění**, které jim mnohdy komplikuje život, a registrované partnerství je nestaví na stejnou úroveň se stejnými právy (n=9). Takto situaci s ohledem na manželství popsala **Eliška**: „*Tak kdybychom měly rovné právo prostě, no, tak jako když je manželství, tak kdyby se to uzákonilo, že by mohlo být i pro nás. Ať to nazvou jak chtěou, ale se stejnými právy prostě“.* Podobně o možné variabilitě pojmenování, ale se stejnými právy, uvažovala také

**Karolína** nebo **Marie**: „*Tak chceme jenom, aby to bylo jakoby rovnocenné, nám je úplně jedno, jak se to bude jmenovat, jo, ať je to třeba, že já nevím, růžového králíčka tam napsaného v občance, mně je to fuk. Ale aby to prostě bylo rovnocenné a aby to dítě mělo pocit, že je to normální...*“. **Znevýhodnění** v oblasti možného sňatku vnímala také **Lenka**, která se ohradila proti názorům vymezujícím se proti stejnopohlavnímu manželství: „*Nebo takový ty názory jako a když vám dovolíme, abyste jako se vzali, tak za chvíli tady budou povolený jako sňatky se zvířatama. Vždyť to jsou úplně prostě jako za první mě to uráží, jako fest a za druhý je, je rozdíl jako, když se vezmou dva dospělí lidi, který se mají rádi a chtějí teda založit rodinu, nebo když támhle já nevím prostě máte nějaký vztah se psem, jo*“.

Takto to vyjádřila například **Julie**, která dříve s partnerkou žila v zahraničí, kde byly svazky homosexuálních párů umožněny: „*Takže tady nám neplatí svatba, normálně jsme se, to je prostě strašně vtipný, jako v zahraničí jsme se vzaly, máme na to prostě certifikát prostě, jako tady nám to prostě neuznali, že jo. Jedině by nám to mohli degradovat na nějakou, na registraci, která je nám úplně k ničemu, protože neřeší děcka, neřeší majetek, že jo*“. Tento pár si zároveň v zahraničí pořídil i děti, a tak pocíťoval **znevýhodnění** i v této oblasti: „*Jo no, i vlastně my jsme řešily, jestli bychom si nemohly transferovat ty vzorky z té ciziny vlastně sem a tím, že, tím že prostě jsme jako, tady to není legální jakoby to řešit přes jakýkoliv centrum, a tak jako kdyby to. Tam šlo jednak o to, že to je jakoby dárce a že neudělil souhlas, ale oni by nám udělali výjimku, protože už s ním máme dvě děti jakby, tak na základě toho by nám udělili výjimku, kdybychom byly heterosexuální pár. Ale prostě tím, že my jsme spolu a v Čechách to není legální, tak to musíme zase prostě řešit tím, že prostě lítám do zahraničí*“. Obecně většina respondentů vnímala **znevýhodnění** ze strany zákona i vzhledem ke vztahu s dětmi (n=11). Nejmarkantnější to bylo v případě nebiologického rodiče a jeho **znevýhodnění** v oblasti práva. **Dominik**, který se se svou rodinou rozhodl právě kvůli tomuto **znevýhodnění** přestěhovat do zahraničí popsal postavení partnera takto: „*A tam je branej jako rodič, takže všude je branej jako rodič, jako druhý otec, jo. To v Český republice vůbec nefunguje, neexistuje, tam jsem branej jenom rodič jako já. Takže podle českýho jakoby práva má syn jenom jednoho rodiče, a to jsem já...*“. **Lenka** vztah se sociálním synem popsala následovně: „*A nerozumím tomu, proč má někdo potřebu upírat nám takový to poslední štěstí. Prostě takovej ten poslední, poslední puzzlík do toho štěstí, kdy já prostě budu vědět, že toho Lukáše mám, že, že prostě je na papíře můj a on bude vědět, že tu jistotu má prostě ve mně, protože to je samozřejmě i o něm, nebo hlavně o něm*“. Podobné pocity **znevýhodnění** uváděla také **Tereza**: *Co by se mohlo změnit, tak to, o co ty*

inicitivy usilujou a to je to přiosvojení. Ani nám nejde o to manželství, jako jo, asi by mě potěšilo, kdybych měla nárok na vdovskej důchod a takový věci, který tedka nemáme, ale, ale víc mně jde o ty děti, aby si je mohla partnerka přiosvojit a měla stejný práva jako já, protože takhle jsem na to jakoby sama“. Téma přiosvojení bylo obecně ve stejnopohlavních rodinách velkým tématem a v mnoha rozhovorech bylo zmíněno, že by jim tato legislativní změna výrazně ulehčila život (n=5).

V případě **znevýhodnění** byla také zmíněna finanční náročnost (n=2) všech zákroků, které musejí páry absolvovat při pořízení dítěte. Finanční náročnost uvedla například **Johana**, která si děti s partnerkou pořídila v zahraničí: „No a všechno nás to stojí podstatně více peněz. Že tady tímhlectím jakoby tedka, kdyby to fakt jako šlo prostě tady v Čechách jako. I kámoška, co je single prostě, tak si to domluvila na těch klinikách po známostech a měla prostě normálně tu inseminaci tady úplně bez problémů“. Celkově toto **znevýhodnění** oproti heterosexuálním rodinám vyjádřila **Karolína**: „Asi chápu, jak se cítili třeba černoši v době, kdy neměli svá práva (smích). Tak vím, jaký je to pocit a není to moc příjemný“.

V rámci dílčí subkategorie **práva a povinnosti** byly zařazeny kódy, v nichž participanti zmiňovali nerovnost mezi tím, jaké povinnosti jako občané mají a tím, jaká jim stát v rámci jejich rodiny poskytuje práva. Tato tematika nerovnosti **práv a povinností** (n=6) se objevovala například v rozhovoru s **Monikou** (sociální matka). Ta ji popsala takto: „Ale samozřejmě podle českého práva já nemůžu nic, jo. Já mám jenom povinnost platit jako na nevyživované dítě v rodině, jo, ale jinak nemám, jako ve finále, kdyby se cokoliv stalo s Maruškou, tak žádné právo cokoliv s ní jako dělat“. V podobném duchu se k situaci své partnerky vyjádřila i **Sylva** (biologická matka): „...prostě nemá práva. A zase zajímavý je, že když takhle bydlíme v jedny domácnosti, tak ale povinnost vyživovat ho má“. Podobnou nerovnost v plnění práv a povinností vnímala i **Julie** (sociální i biologická matka) a to nejen ve vztahu k dítěti: „Jakože povinnosti máme stejný, že jo, daně platíme jak barevní (smích) a s těma právama je to trošku horší“. **Lenka** rovněž zdůraznila běžné povinnosti, které její rodina má stejné s rodinami ostatními: „Prostě musíme platit složenky, musíme prostě já nevím co, chodit na nákupy, musíme se starat o to dítě a máme vlastně úplně stejný problémy a zároveň jako starosti a radosti, všechno, ale není na nás pohlíženo jako na rodinu jo. Protože proč? Protože prostě, jo, nemám penis prostě“.

**Lenka** v úryvku výše zmínila, že nejsou státem definováni jako pravá rodina, což bylo vnímáno jako paradoxní přístup (n=5). Takto jej ve vztahu k rodině a partnerovi **Danovi**

popsal **Dominik**: „A my teďka máme ještě máme nějaký další rozjetý věci v Čechách, ale on a ... a to jsem úplně totálně naštvanej, že pokud se jednalo u Davida o ten rodičovskej příspěvek nebo o nějaký sociální příspěvky pro mě, tak se vždycky počítal Dan jako druhý partner. Jako, že jsme ve společný domácnosti, jo. Ale pokud, takže oni vždycky brali ohled nežijete sám, máte partnera jo, ale pokud se potom jednalo o něco, já nevím, tak vlastně řekli, ale vy jste sám otec, pokud se nejednalo o peníze, vy jste sám otec, David má jenom jednoho rodiče, on si ho nemůže přisvojit, on není, on je pan nikdo, systém ho nerozeznává jo, prostě tak“. Podobnou zkušenost s nerovností s ohledem finanční podpory státu má i **Karolína**: „Hlavně na úřadech řešíme docela často, protože u nás je zvláštní, že jakmile jsme pro stát nějak výhodní, tak nás tam jako rodinu berou ve smyslu třeba, když máme platit něco a tak. Ale když si samy žádáme o nějaké třeba příspěvky na děti nebo tak, tak to už je problém, to už nás posuzují zase každého zvlášť, i když ono je to teď složitě“. Nerovnost práva a povinností v rámci stejnopohlavního rodičovství se tedy prolíná více oblastmi.

LEGISLATIVNÍ NEROVNOST způsobovala stejnopohlavním rodičům **negativní pocity** (n=10), přičemž z velké části se jednalo o obavy (n=7). Nejčastěji se týkaly toho, jak by rodiny vypadala poté, co by došlo k úmrtí (n=6) nebo rozpadu vztahu (n=3). Obavy takto například popsala **Sylva** (1 biologické, 1 sociální dítě): „To znamená tohle, tak že vlastně tenhle ten právní rámec, to je asi to nejtěžší, co je na tom rodičovství a to vědomí, že vlastně kdyby se něco stalo, tak nebudu řešit jenom to, že mi odešlo životní, že mi odešla životní partnerka a že prostě děti a co s dětma a co s financema, ale budu ještě řešit to, že se budu bát, že mi vlastně moje vlastní dítě vezmou“. Obavy vyjádřila také **Tereza** (2 biologické děti), jejíž strach se týkal také návštěvy lékaře: „Bojím jakoby, když by u těch doktorů, jo, tam se bojím, kdybych nebyla já k dispozici. Tak defacto já jsem jediný zákonný zástupce, takže se bojím, no, jo. Že kdyby to nastalo a bylo potřeba je odvíst prostě na pohotovost rychle a já tady nebyla, tak co tam budou jako vlastně dělat“. Specifické obavy vzhledem k rodičovství vyjádřila **Sylva**, která zvolila neanonymního dárce pro své dítě a tento muž nyní i přes to, že si to s partnerkou nepřejí, usiluje o kontakt s dítětem: „Hele asi největší strach jsem měla, že prostě začnou volat třeba jemu a v ten moment já prostě vím, že on to dítě ani nepozná. Že ho nepozná“.

Dalšími **negativními pocity**, které participanté vzhledem k nedostatku legislativního ukotvení uváděli, byl pocit dehonestace a degradace (n=4), který se s tím pojí. Takto nedostatek práv pro nebiologické rodiče popsali **Dominik** (2 adoptivní děti): „Já bych, kdybych nebyl ten rodič, tak bych do toho fakt šel po hlavě a snažil se totálně všema

možnejma prostě cestama, abych tím rodičem se stal, jo, protože mě by to tak strašně uráželo. Prostě spousta vztahů se i potom rozpadne, protože ta právní nejistota je tak prostě velká, že to tam furt jako ve vás hlodá, jakože co když se, co se stane, když se stane, takže tak, jo“. V návaznosti na to popisuje tuto nemožnost hýbat s právem **Lenka** (1 sociální dítě): „Takže tohle je, jak jste se právě ptala, tak, tak tohle je asi to ne, asi pro mě je tohle ta nejtěžší část, že já vlastně žiju s vědomím, že o něj každé den můžu přijít a nemůžu s tím vlastní nic dělat. Že to je taková ta jako bezmoc, no“. Lenka stejně tak jako Dominik uvedla v rozhovoru, že ji dehonestuje to, že jim není dovoleno uzavřít s partnerkou společně sňatek s rovnými právy. Podobně to vyjádřily i **Julie** s **Johanou**, které sňatek uzavřely v zahraničí, ale v České republice je neplatný a registrované partnerství vnímání vnímají jako degradaci tohoto svazku. Podobnou degradaci pociťovaly také **Monika** s **Marií**, které uváděly příklad jejich kamarádek, které si na radnici při uzavírání registrovaného partnerství musely vzít pořadový lístek, což **Marie** okomentovala takto: „Ne jako, to je fakt jako strašná degradace, pak podř... ten člověk se cítí neskutečně podřadně“. V rámci nemožnosti uzavřít sňatek vyjádřila **negativní emoce** také **Aneta**, kterou tato nerovnost práva naštvala (n=3): „Ale já nepotřebuji mít v občance registrovaná, aby každá tetka z pošty, která je třeba úplně blbá, si ukázala vidiš to jako, to je ta lesba, vidiš to? Já tam chci mít normálně vdaná sakra práce“.

## 8.4 Reakce okolí

Intervenující podmínka stanovená v našem výzkumu byla **REAKCE OKOLÍ**, která ovlivňuje jak strategie jednání, tak samotný jev. V rámci této kategorie byly stanoveny 4 hlavní subkategorie: INSTITUCE, DĚTI, RODIČE DĚTÍ A RODINA.

### 8.4.1 Rodina

Co se týče RODINY, bylo toto téma opět zmíněno ve všech rozhovorech (n=12) v různých souvislostech. Ve většině rozhovorů (n=9) participanti uváděli **pozitivní reakce**, jejich vztahy s rodinou jsou dobré, RODINA jim pomáhá s péčí o děti, zapojuje se do ní jsou pro ně oporou. **PŘIJETÍ** typu rodiny však v některých případech nastalo až později s příchodem dítěte. Například **Karolína** (1 biologické, 1 sociální dítě) vztah rodiny popisuje takto: „Ze začátku sice byli taky překvapení, že jo, hlavně byli nějací to, ježišmarjá, budete mít děti, co s tím jako okolí a tak, ale pochopili, že to jako, no, že, že je to v pohodě, jsou rádi a... A já myslím, že ze strany rodiny jako si nemůžu stěžovat“. Podobně vývoj reakcí rodiny popsal také **Dominik** (2 adoptivní děti): „Jako třeba některý musím říct, některý

členové rodiny si mysleli, že si děláme srandu (smích), s téma dětma, jo. Že si prostě mysleli, že oni si tady něco vymysleli a tady to není jakoby povolený, tak to nebude a potom jako docela zírali. A třeba tchýně moje neustále opakovala větu, kterou teda asi nezapomenu do smrti: „No, to jsem na vás teda zvědavá“, jo a vždycky se u toho tak blbě smála“. Později k tomu to tématu dodal: „Ale myslím, že jsou spokojený z toho důvodu, že myslím, že jsou fakt šťastný, že máme ty děti a že, že jsou spokojený, že my jsme spokojený“.

Dále byla zmíněna **negativní reakce** příbuzných na to, jaký typ rodiny si participantky založily (n=1). Velmi **negativní postoje** rodiny zažila **Aneta**, která má dítě z předchozího heterosexuálního vztahu a nyní žije s přítelkyní. U **Anety** došlo ke coming outu až ve chvíli, kdy už měla sama 8letého syna a její RODINA zaujala k její sexuální orientaci **negativní postoj**. **Aneta** současné vztahy popisuje takto: „Rodina...táta úplně hotovo, bratr od té doby se se mnou nebaví, sestra řekla, že to toleruje, ale že jsme nechutný, to trošku nepochopím. A máma, ta do nedávna dělala, jak to chápe a od kamarádky jsem se dozvěděla, že to rozhodně nechápe a teď už mi to řekla, protože začala pít a její ledviny, její játra, moje nervy“. **Aneta** dále uvedla příklady komentářů z její RODINY: „Tak, ehm, v podstatě, no, když to řeknu na plnou pus, jako napište si to tam pak, zformulujte, jak chcete, já jsem ta kurva, která zanedbává dítě s nějakou fenou. Takže moje rodina pá pá (smích)“. **Aneta** dále v souvislosti s nepřijetím její sexuální orientace RODINOU uvedla, že se se synem dohodli na tom, že kontakt s její RODINOU nebude udržovat ani on. Dále byly uvedeny také **ambivalentní reakce** (n=2), tedy kdy část reaguje na rodinu pozitivně a část negativně. Takto to popsala **Sylva** se **Sandrou**. **Sylva** sice nejprve uvedla, že její RODINA funguje normálně a podílejí se na chodu jejich rodiny, její partnerka však vzápětí dodala: „Občas, když se jako tchýně napije, tak poslouchám jako takovýhle věci, sedíme u stolu: „No a kdyby tys měla muže, tak by ses měla hodně“ a potom já se takhle koukám a říkám já taky pracuju paní“. **Sylva** následně upřesňuje, že vztahy se poté dávají do normálu, nicméně se dlouhou dobu věnuje tématu vztahu se svým bratrem, který v dospělosti začal být věřící a **Sylvu** poté v důsledku tohoto víceméně odřízl ze svého života. „No a pak se to vlastně začalo sypat. První impulz byl ten, že pozval na svatbu jenom mě, Sandru ne. Jenom mě, Sebika a prostě Sandru ne“. Dále pak uvedla, jak bratr reagoval směrem k jejich rodičům: „Když měli tu první dceru, to nám teda aspoň přišlo jako hele narodila se, jo, dobrý. Ale o druhým dítěti vlastně ani, to furt nevíme, že má X už téměř rok a pořád to nevíme. Takže jako když měli tu první dceru, tak oni vlastně se stavovali k našim a trávili tam nějaký čtyři dny, jo. A tam vlastně nastoupila ta debata jako proč, jako jak je možný, že je ještě pořád

*toleruješ, jo?“. V další části rozhovoru **Sylva** ještě doplňuje reakci své matky: „A oni teda přijeli, kde teda bylo, jak je možný, že nás teda pořád tolerujou a teď jako máma samozřejmě: „Jo a co máme dělat?“ Jo, jako to bylo asi jediný, co k tomu řekla“.*

## **8.4.2 Rodiče**

Co se týče kategorie RODIČE, jedná se o reakce rodičů dětí, které jsou společně s dětmi ze stejnopohlavních rodin ve vzdělávacích institucích. Téma bylo probíráno ve značné části rozhovorů (n=10), přičemž **negativní reakce** byly uvedeny jen v nepatrné části (n=1). **Sandra** (1 sociální dítě) popsala situaci ve školce syna takto: *„My jsme byly na besídce, a to jako maminky vůbec ne, maminky byly úplně v pohodě, ale ti muži jako takhle pokukovali furt jako“.* Její partnerka **Sylva** dodala: *„Ale nikdo se s náma třeba jako nebavil“.* **Sandra** se **Sylvou** tímto poukázaly nejen na rozdílné **PŘIJETÍ** stejnopohlavního soužití u mužů a žen, ale také na to, že jim tato odlišnost v určitých případech může způsobovat **vyčlenění** ze společnosti. Další dílčí subkategorii byla **absence reakce** (n=8), tedy to, že se k nim mnohdy žádná reakce ze strany rodičů ani nedostane. Takto to například popsala respondentka **Valerie** (2 biologické děti): *„Tak zatím víceméně jsme tolik jako do kontaktu s ostatními rodiči nepřišly, jo, jen na jedné rodičovské schůzce, ale víceméně, to se řeší děti. Jako by tak mezi sebou jsme tak nějak se neřešili, ale to povědomí o nás maj“.* Mnohdy je zde možnost, že ostatní rodiče ani nemusí vědět, že je jejich rodina nějakým způsobem odlišná, tedy **nevědomost rodičů** (n=4). Navíc někteří zmiňovali také možnou **záměnu** (n=2) druhého rodiče například za tetu nebo jinou příbuznou. Takto to například popsala **Eliška**: *„Jinak moc o tom asi neví, nebo nevím, jestli se o tom nějak ty děti doma zmíní od Edy, ale v té školce se točí tolik lidí, že oni si můžou myslet, přijde Emma, přijdu já, je to teta, je to někdo. Takže nějak veřejně se to tam úplně neví“.* Podobný názor na to měla také **Karolína**: *„Ehm, tak rodiče...protože třeba do té školky vždycky jde jenom ta jedna, protože druhá hlídá druhý dítě, takže tam kolikrát možná ani neví, že třeba jsme jiná rodina než jejich“.* **Dominik**, který žije se svým partnerem a dětmi v zahraničí, se oproti ostatním respondentům setkal i se **zvědavostí** (n=1) a přímými otázkami na jejich rodinné soužití: *„Já teda vůbec jako nevím moc, protože já, když jsem, já jsem byl dobrovolník ve škole a oni si mě potom ti rodiče hodně na to, ještě jak byla korona, že jo a oni se mě na to ptali ty rodiče. Nebo já jsem to sám i začal jako se o tom bavit. Oni se vždycky zeptali: Vy jste dva tatínci, že?“.*

### 8.4.3 Děti

Subkategorie DĚTI se věnovala **REAKCÍM** těch, které se s dětmi ze stejnopohlavních rodin potkávaly v kolektivu. Vzhledem k tomu, že většina dětí v našem výzkumu byla nižšího věku, týkala se otázka kolektivu většinou školky (n=10). Rodiče ve všech případech uváděli, že se setkali jen s **pozitivními reakcemi** ze strany kolektivu (n=12). Co se týče malých dětí, častým argumentem na toto téma bylo to, že děti to v takto nízkém věku ještě neřeší a je to pro ně poměrně přirozené a rodinu **PŘIJÍMAJÍ**. Takto to popsala například **Lenka**: „*Takže ty děti, říkám no, ty děti prostě, ty mozečky jejich to berou jako úplně normální věc...*“. U DĚTÍ v kolektivu byla participanty rovněž zdůrazněna spíše zvědavost dětí s ohledem na danou tematiku než negativní reakce. Takto o tom, jak reaguje její syn na otázky ostatních dětí, hovořila **Simona**, jejíž syn již navštěvuje školu: „*...on je většinou schopnej na takovýhle jakoby reakce adekvátně reagovat. Takže z toho a když já nevím, jestli nám říká úplně všechno stoprocentně, všechno, s čím se kdy setkal, ale vždycky když přišel s něčím takovým, tak to dokázal prostě nějakým způsobem vysvětlit a ve většině případů to byly jenom, byla nějaká jenom zvědavost*“. Do školy docházel i syn **Anety**, která uvedla, že **děti** ve škole neřešily tak její homosexualitu jako spíše její handicap. Nicméně reakce kolektivu byly i v případě jejího syna pozitivní.

Co se týče docházky do školy, u rodičů mladších dětí se v rozhovorech občas objevovaly zmínky o **obavách z přechodu do školy** (n=3). **REAKCÍ DĚTÍ** ve škole se obávaly například **Eliška** s **Emmou**. **Eliška** se k celé situaci vyjádřila takto: „*Tam se toho bojíme víc no. Teďka má odklad, takže ještě bude rok ve školce, ale ten příští rok vlastně bude nastupovat do školy a tam jsou ty děti víc zlé no, tak uvidíme*“. Stejně tak **obavy ze školy** potvrdila také **Valerie**, která sdílela názor **Elišky**, že děti ve škole jsou více zlé. Oproti tomu **Sylva**, která pracuje jako pedagog, tomuto názoru oponuje a tvrdí, že se nesetkala s tím, že by se obětí šikany stal někdo kvůli typu rodiny, ale myslí si, že důvodem jsou spíše materiální věci: „*Oni se stejně začnou pak šikanovat kvůli iPhonům, kvůli prostě věcem, který to oko vidí. Protože já si prostě, říkám to teď jako pedagog, a fakt se mi v životě nestalo, že by se děti šly pohádat o tom, co mají doma. Většinou se hádají o tom, co mají v ruce, co, co prostě v ten moment automaticky vidí*“. V části rozhovorů byla označena také souvislost **osobnostních vlastností** s **PŘIJETÍM** v kolektivu (n=3). **Dominik**, který žije s rodinou v zahraničí, popsal začlenění syna do školního kolektivu takto: „*On je takovej otevřenej a takovej jakoby hodně veselej, takže, takže jakoby vůbec nemá problém jako s dětma s nějakýma se zkontaktovat, hned je s nima kámoš a hned se s nima všude baví*“. Roli



**osobnostních vlastností** při začlenění do kolektivu popsala také **Marie**: „*A Markétka má skvělou povahu, takže ona do kolektivu vždycky dobře zapadla a nemá problém si najít jako kamarády*“. Stejně tak **Lucka** popsala v rozhovoru jejich syna jako osobu, která si umí lidi dobře získat, a i přes to, že i ona se svou partnerkou **Lenkou** se **obávají přechodu do školy**, věří, že mu tato vlastnost v kolektivu pomůže.

#### 8.4.4 Instituce

V neposlední řadě byla důležitou subkategorií intervenující podmínky **REAKCE OKOLÍ** ta zahrnující **INSTITUCE** (n=12). Co se týče reakcí učitelů na daný typ rodiny, rodiče uvedli, že na ně reagovali buďto **pozitivně** nebo svou reakci nijak na venek neprojevovali (n=12), popřípadě žádným způsobem dítě kvůli tomu neznevýhodňovali. Pouze **Karolína** zmínila, že učitelé dítě nijak neznevýhodňovali, nicméně od učitelky cítila, že jejich typ rodiny nevnímá zcela **pozitivně**. „*Vlastně u staršího syna, který chodil do té samé školky jako mladší, tak jsme tam řešily odklad a do toho posudku přímo paní učitelka napsala, že je vychováván dvěma maminkama. A ještě tak jako zvláště to popsala, takže z toho bylo jako vidět, že úplně jako s tím není ztotožněná. Ale nikdy nám, jakože nic neřekli, nebo že byly kvůli tomu děti nějaký...že by se k nim chovali nějak hůř, to ne.*“ **Karolína** zároveň dále uvedla, že bylo spíše vidět, že je to pro učitele **nová situace**, se kterou neví, jak mají nakládat. Stejně to pocítovala i **Lenka**: „*Tak ona ta učitelka, co tak, ona já si myslím, že spíš byl problém v tom, že ona nevěděla, jo, jak mě oslovovat. Bylo to pro ni, protože už je starší, tak to pro ni asi bylo jako nový, nevěděla úplně. Ale, ale jak jsme si to vyřikaly, tak to vzala. Normálně už jsem pro ni jako mamka*“. V případě **Michala** se také stalo to, že ani učitelka, která třídu nově převzala, nevěděla, že se jedná o rodinu, v níž figurují v rodičovské roli dva muži. „*Hmm nám se, nám se prostrídaly třeba vychovatelky nebo učitelky teďkom na ten další školní rok a teprve v říjnu jedna z těch nových jako zjistila, je vy jste vlastně dva chlapi jo. Tak buď to od ní bylo dobře sehráno anebo to prostě vůbec neřešej taky.*“ **Simona** jako výhodu, která jim pomohla získat lepší přijetí u učitelů, uvedla to, že děti navštěvují stejnou školku, kterou navštěvoval kdysi i její partnerka a tím pádem zde figuruje **předchozí známost** (n=2). Došlo tam tak k jejich rychlejšímu a jednoduššímu **PŘIJETÍ**.

**Aneta** zmínila v souvislosti s učiteli i to, že třídní učitelka jejího syna mu velmi **pomohla** přijmout celou situaci s homosexuální orientací své matky. „*A ještě měl skvělou třídní učitelku. Já jsem jí řekla všechno, co se děje a proč a ona to s ním taky vážně rozebrala, takže v podstatě, když měl těch 8 roků, tak jako on ten začátek byl samozřejmě*

*těžkej, ale potom už dobrý.“ Pozitivní přístup zdůrazňoval také **Dominik**, jehož děti dochází do školy v zahraničí. Dominik dokonce zmínil možnou pozitivní diskriminaci, tedy to, že stejnopohlavní rodičovství mohlo přispět k tomu, že byl syn přijat bez problémů na školu jejich výběru. „A já si myslím, že když jsem potom řekl, že jsme dva tatínci, tak dokonce jsem jako získal větší šanci jakoby na umístění dítěte, protože mně přijde, že oni milujou diverzitu. Oni prostě chtějí, aby na tý škole bylo od každýho trošku a oni potom se tím jakoby pyšněj, že tam mají třeba dva tatínky.“*

## 8.5 Předcházení negativním dopadům na dítě

V našem modelu byla jako strategie jednání zvolena kategorie **PŘEDCHÁZENÍ NEGATIVNÍM DOPADŮM NA DÍTĚ** v rámci níž rodiče činí kroky, které snižují **ZNEVÝHODNĚNÍ** a souvisí s **REAKCEMI OKOLÍ** a zároveň vedou k **PŘIJETÍ** stejnopohlavních rodin. Součástí této kategorie bylo několik hlavních subkategorií: **PRAKTICKÁ PREVENCE**, **EDUKACE INSTITUCE**, **EDUKACE OKOLÍ**.

### 8.5.1 Praktická prevence

Zmínka o **praktické prevenci**, která pomáhá rodinám snížit dopady **LEGISLATIVNÍ NEROVNOSTI**, se objevila více než v polovině rozhovorů (n=7). Strategie, kterou rodiče volili, bylo společné příjmení (n=4). **Monika** například v souvislosti se společným příjmením uvedla, že jim žádost o něj po uzavření registrovaného partnerství pomáhá i nyní. „*Samozřejmě musím říct, že je jednodušší mít stejné jméno, jo, protože jakmile se pak představím stejným jménem, tak už nikdo neřeší, kdo jsem.*“ Podobně tuto výhodu v souvislosti s docházkou do školky popsala také **Simona**: „*A co se týká vlastně třeba různých podpisů, tak to školka neřeší, jestli to podepisuju já nebo jestli to podepisuje partnerka. Že tam prostě jakoby my se jmenujeme stejně příjmením, takže jim stačí ten podpis toho příjmení a už to jakoby nechtějí, abych to nosila domů za partnerkou, pokud ona zrovna byla biologická matka*“. Výhodu stejného příjmení zmínila také **Sylva**, nicméně v souvislosti s tím, že dítě má stejně příjmení jako ona a nemá tak takovou spojitost se svým biologickým otcem, což pomáhá v upřednostnění kontaktu s ní před kontaktem s ním. Výhodu společného příjmení uvedla také **Julie** s **Johanou**, které společné příjmení získaly sňatkem v zahraničí, nicméně po příjezdu do České republiky jim děti byly přejmenovány podle biologické matky, což obě dvě ženy považovaly za značnou nevýhodu a právně usilovaly o opětovnou změnu na společné příjmení.

Dále participanté uváděli, že jako **praktickou prevenci** pro případné právní ZNEVÝHODNĚNÍ volí určitou formu sepsaného dokumentu, který poskytuje nebiologickému rodiči alespoň částečnou právní oporu (n=4), konkrétně plnou moc (n=3). Takto to popsala **Monika**: „*My teda máme mezi sebou podepsaný notářsky ověřený jako papír, že kdyby se něco stalo, tak že já můžu rozhodovat a všechno. Nicméně jsme byly upozorněné na to, že samozřejmě tam potom záleží, na koho my narazíme, jo*“. Podobné preventivní opatření i se stejnými obavami z možné neakceptace jako **Monika** vyjádřila také **Tereza**: „*My teda máme sepsanou tu plnou moc, jak to nabízí, jak se jmenujou, Jsme fěr, ta organizace, si myslím. Tak to máme sepsaný jakoby notářsky ověřený, ale jestli by to někdo, zatím jsme to nepoužily, ale jestli by to někdo vzal v potaz, to netuším*“. Plnou moc má se svým partnerem uzavřenou také **Michal**. Zmínil ale také, že ji zatím s partnerem nepotřebovali. **Preventivní** opatření mají společně uzavřeny také **Sylva** se **Sandrou**, nicméně ne kvůli dítěti, ale na společný majetek, konkrétně smlouvu na jejich kočky. Zdůvodnění této prevence popisuje **Sylva** takto: „*A ono je jich víc a prostě jinak by šly do útulku, protože já jsem vlastník*“. V důsledku tohoto rozhodnutí z legrace zmiňují, že by se jim někdy hodila takováto smlouva i s ohledem na dítě. Specifickou formu **praktické prevence** zmínil i vzhledem k METODĚ ZÍSKÁNÍ dítěte **Dominik**, jenž dítě získal **adopcí**. Prevencí, která mu dle něj pomohla zmínit znevýhodnění v důsledku typu rodiny, byla znalost vlastních práv, tedy **informace** (n=2), kterou uplatnil v případě druhé adopce: „*A u toho druhýho jsem věděl, že už mám ty zkušenosti, takže jsem se toho tak jakoby nebál a věděl jsem, že prostě si můžu stěžovat, komu si můžu stěžovat, jak si mám stěžovat, tak to mi tak jako pomohlo...*“. Zjištění **informací** doporučila nastávajícím rodičům také **Simona**.

## 8.5.2 Edukace instituce

Subkategorie EDUKACE INSTITUCE byla zprostředkována komunikací rodičů s touto institucí o typu rodiny tak, aby bylo umožněno její plné fungování. Tato komunikace následně vede k lepšímu **PŘIJETÍ** stejnopohlavního rodičovství institucemi. Zdůrazněna byla **otevřená komunikace** vůči vzdělávacím institucím vzhledem k typu rodiny (n=12). Tato EDUKACE často předcházela samotnému vstupu do ní. Takto ji popsala **Lenka**: „*Samozřejmě já třeba trvám hodně na tom, že než někam jde, tak to říct těm učitelkám, aby to věděly, že prostě to je tak, jak to je. Vysvětlit jim, že právě jakoby obě jsme jako polnohodnotný rodiče prostě, že ten Lukáš nás tak vnímá*“. Podobný postup volila i **Valerie**: „*A ten první den jsme to akorát vlastně ředitelce jsme to vysvětlily, shodou okolností má*

*ředitelku jako učitelku ve třídě, takže... byly i učitelky, hnedka první den jsme to všechno vysvětlily, že budeme takhle chodit střídát, že má dvě maminky, takže vlastně kdyby se ptali, jakoby kdyby se představovaly děti, tak aby počítaly s tím, že vlastně bude vykládat o nás.“*

EDUKACI INSTITUCE ohledně vlastní orientací volila i **Aneta**, která prošla coming outem až v době, kdy její syn již docházel do školy, přičemž tento fakt **komunikovala** s jeho třídní učitelkou. EDUKACE byla v několika případech (n=2) zprostředkovaná tím, že instituce byla vedena blízkým příbuzným, který byl o situaci seznámen a tím pádem i ostatní ve škole anebo byla jedna z participantek zaměstnankyní této instituce a tím pádem byly informace zprostředkovány takto a rodina byla nějakým způsobem instituci **známá**.

### 8.5.3 Edukace okolí

EDUKACE OKOLÍ zprostředkovává vztah mezi rodiči a okolím tím způsobem, že informuje okolí o typu soužití, čímž opět přispívá k lepšímu **PŘIJETÍ** této formy soužití. Celkem bylo toto téma zmíněno v téměř polovině rozhovorů (n=5). Tuto EDUKACI popsala **Lenka** takto: „Protože vesměs, když už se na nás třeba někdo díval divně nebo tak, tak jsme se s něma buď seznámily a oni pochopili, že opravdu jako nejsme nenormální a neděláme tady nějaký, já nevím, orgie nebo něco (smích)“. Podobně to bylo popsáno také **Monikou**: „Takže je to opravdu o tom, aby byla tady osvěta dál a dál a dál, a to povědomí těch lidí, že vlastně nejsme nebezpečný, jo, že nekoušeme (smích), protože, že, že ta Markétka nikoho nenakazí, jo, ve školce“. Zdůrazněna navíc byla **nevědomost** lidí, která se pojí s nutností následné EDUKACE o typu rodiny (n=4). Takto je to například vyjádřeno **Simonou**: „Takže už nějakých třeba osm, devět let a za tu dobu já jsem o tom mluvila s hrozně moc lidma a co mě nejvíc překvapilo, bylo, že ty lidi vůbec netušej, že to tak je“. Následně k EDUKACI dodává: „Takže si myslím, že je strašně dobře, že se o tom mluví, že je třeba iniciativa Jsme fér, kteří tu problematiku nějakým způsobem rozšiřují“.

Na EDUKACI OKOLÍ a její potřebu má vliv také **výchova rodičů**, stejně tak jako na **PŘIJETÍ** stejnopohlavních rodin dětmi v kolektivu, což bylo zmíněno v podstatné části rozhovorů (n=8). Takto situaci například popsal **Dominik**: „A to víte, že rodiče přebíraj, že děti přebíraj názory rodičů, že jo, takže v Čechách je hodně rodičů ještě jakoby takových připitomělelejších a mluví o tom nehezky a nepřejou tomu, takže potom přijdeme a zjistíme, že malý, nějaký malý dítě začne na nás něco jako říkat, buzeranti nebo tak něco, a pak zjistíme, že to má vlastně od rodičů, jo, třeba ani neví, co to je, ale zjistili jsme, že takhle to spousta

*děti má, takže tak*“. Obdobně to popsala i **Simona**: „*Asi teď mě jenom napadlo ještě, jak jste říkala, jak je normální vlastně, tak mi přijde právě, že strašně záleží na tom, jak děti vychovávají. Teda ne jenom my, ale jak vůbec děti se obecně vychovávají, protože třeba v rodinách mých kamarádek, ti nás berou víceméně samozřejmě*“.

Se subkategorií EDUKACE se pojí také **sebe prezentace rodiny**, tedy to, jakým způsobem se rodina svému okolí ukazuje, čímž může EDUKACI zprostředkovat a vést tak opět k lepšímu **PŘIJETÍ** rodiny okolím. Takto tuto **sebe prezentaci** (n=4) rodiny popsala **Lenka**: „*Na nás je hodně jakoby znát ten náš postoj, že takhle to prostě je a všichni vědí, že prostě přes to vlak nejede, no*“. Stejnou otevřenost vůči okolí uvedla také **Monika**: „*My teda nejsme ti, kdo by se třeba museli nějak moc exponovat nebo něco takového, ale zase jako když se nás lidi zeptají, tak jim prostě řekneme, jak to je, jak to není, co a jak*.“ Část participantů tuto neustálou nutnost **sebe prezentace** a otevřenosti považovaly za poměrně **náročnou a únavnou** (n=2). Takto svou zkušenost popsala **Valerie**: „*Jo, prostě vy, když to tak řeknu, vyblejt na sebe všechno, aby prostě jakoby sestry pochopily, doktor pochopil, jo, aby si to prostě poznamenali a pak už to berou v pohodě, ale prostě ten první, jo, musíte to automaticky prostě ze sebe na všechno, všechno na sebe říct*“. Dále také někteří uvedli, že v případě, že EDUKACE nevedla k **PŘIJETÍ**, nebyl pro ně problém **selektovat** lidi ze svého okolí (n=2). Ve většině případů ale rodiče věřili, že strategie jednání, tedy v našem případě **PŘEDCHÁZENÍ NEGATIVNÍM DOPADŮM**, povede k **PŘIJETÍ**, které bylo identifikováno také jako následek a do značné míry ovlivňovalo jev i kontext, tedy **STEJNOPOHLAVNÍ RODIČOVSTVÍ A JEHO SPECIFIKA**. Následkem strategie jednání bylo v tomto případě **PŘIJETÍ**.

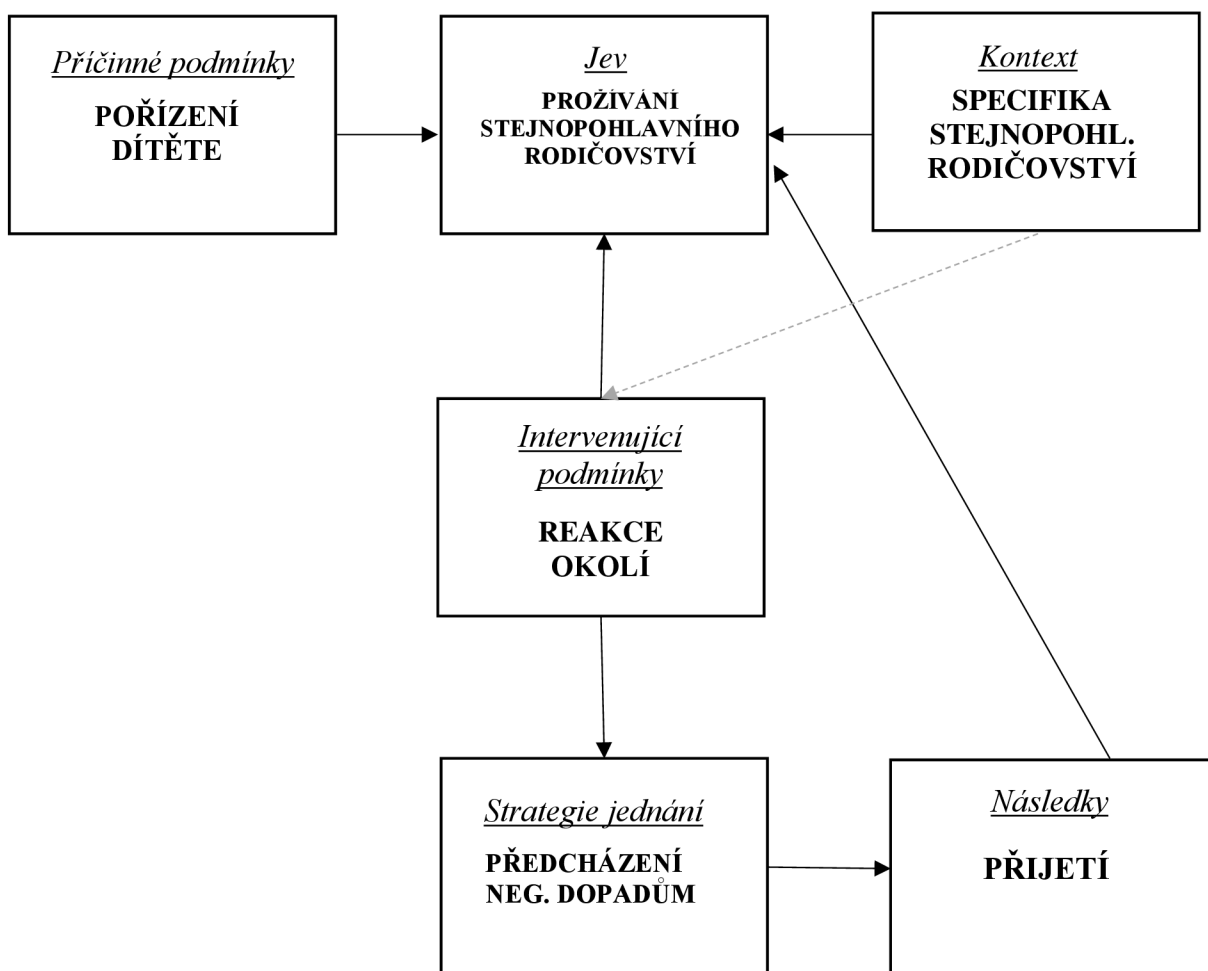
## 9 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ A ODPOVĚĎ NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Následující kapitola slouží čtenáři k jednodušší orientaci ve výsledcích a poskytuje odpověď na námi stanovené výzkumné otázky. Zároveň zde prezentujeme paradigmatický model vytvořený dle výsledků analýzy.

### 9.1 Shrnutí výsledků a paradigmatický model

V rámci paradigmatického modelu bylo stanoveno 6 kategorií. V případě příčinné podmínky se jednalo o **POŘÍZENÍ DÍTĚTE**, které následně vedlo k centrálnímu jevu, kterým bylo identifikováno **STEJNOPOHLAVNÍ RODIČOVSTVÍ**. Kontextem, který celý jev doplňoval, byla **SPECIFIKA STEJNOPOHLAVNÍHO RODIČOVSTVÍ** a zároveň věku dětí, na které jsme se ve výzkumu zaměřili. Intervenující podmínkou je v našem modelu kategorie **REAKCE OKOLÍ**, které ovlivňují jednak centrální jev, tedy působí na **STEJNOPOHLAVNÍ RODIČOVSTVÍ**, ale vedou také ke zvoleným strategiím jednání, v našem případě kategorie **PŘEDCHÁZENÍ NEGATIVNÍM DOPADŮM** se svými následky, kterými je **PŘIJETÍ**. Všechny tyto kategorie ovlivňují centrální jev a zároveň v našem modelu má vliv i kontext na intervenující podmínku. Celkový paradigmatický model znázorňuje **Schéma č. 1**.

Schéma č. 1: Paradigmatický model



### 9.1.1 Pořízení dítěte

Příčinnou podmínkou byla stanovena kategorie **POŘÍZENÍ DÍTĚTE**, v rámci níž jsme identifikovali 2 hlavní subkategorie. První z nich byly **METODY POŘÍZENÍ DÍTĚTE** (n=11) se svými 4 subkategoriemi: **surogátní mateřství** (n=1), **adopce** (n=1), **předchozí vztah** (n=3), se kterým se pojí kód *otec* (n=2), a poslední subkategorii je **umělé oplodnění** zahrnující především kód vyšší úrovně *dárce* (n=8) a v něm obsažené kódy nižší kategorie: *anonymní dárce* (n=4), *neanonymní dárce* (n=3), *otec* (n=1) a *sourozenectví* (n=2).

Další stanovenou subkategorii byla **BIOLOGICKÁ VAZBA** (n=10), která čítala 2 hlavní subkategorie. První z nich je **vztah**, která určovala to, zda dítě ve **vztahu** k rodičům dělá nějaké *rozdíly* na základě **BIOLOGICKÉ VAZBY**, jehož součástí byly kódy vyšší úrovně *nerozlišení* (n=6) s nižšími kódy *vlastnosti* a *aktivity* vypovídající o tom, že dítě mezi rodiči nerozlišuje dle biologické vazby a spíše si vybírá pro určitou činnost rodiče dle jejich

typu nebo osobnostních vlastností, a kód rozdíly doplněn biologickým a sociálním rodičem jakožto kódy nižší úrovně označující rozdíl ve vztahu vzhledem k biologické vazbě. Druhou subkategorii bylo **oslovování** (n=12) věnující se rozlišení oslovení v důsledku BIOLOGICKÉ VAZBY se 3 kódy vyšší úrovně, a to plánování (n=4), tedy zda toto své oslovování rodiče nějak plánovali, nerozlišení (n=5) zmíněno v těch případech, kdy dítě mezi rodiči v **oslovení** dle BIOLOGICKÉ VAZBY nedělá rozdíl a pokud rozlišení potřebuje užívá jméno (n=5), a třetím kódem bylo rozlišení (n=7), spojené se sociálním rodičem, biologickým rodičem (n=5) a původem rodiče (n=2). Tyto kódy ukazují, že pokud dítě rozlišuje v **oslovování**, je to často dáno potřebou rozlišení biologického a sociálního rodiče nebo na základě původu rodiče z cizí země a modifikace **oslovení** v rámci jazyka. Ve všech případech však byl jiným názvem, než tím běžně užívaným pro rodiče, označován rodič sociální.

### 9.1.2 Stejnopohlavní rodičovství

Centrální kategorii a hlavní jev v rámci našeho modelu zaujímalo **STEJNOPOHLAVNÍ RODIČOVSTVÍ**. Součástí této kategorie byly dvě hlavní subkategorie, konkrétně **PROŽÍVÁNÍ RODIČOVSTVÍ** a **RODINNÉ FUNGOVÁNÍ**. Co se týče první zmíněné, sestávala se ze dvou dílčích subkategorií: **pozitivní aspekty** (n=12), které rodiče pociťovali v souvislosti s rodičovstvím obsahující kódy přítomnost dítěte (n=6), lásky (n=3), sounáležitost (n=3), naplnění (n=2). Druhou částí byla subkategorie **negativní aspekty** (n=8) pojící se s kódy změna životního stylu (n=5), tedy nutnost přizpůsobit se dítěti, a náročnost rodičovství (n=3). Co se týče subkategorie **RODINNÉ FUNGOVÁNÍ**, byly zde nalezeny dvě dílčí subkategorie, a to **rozdělení rolí** a **vzory opačného pohlaví**. Dílčí subkategorie **rozdělení rolí** (n=12) obsahovala kódy rovnoměrné rozdělení (n=10), které v sobě zahrnovalo kódy nižší úrovně: osobnostní vlastnosti a preference činností (n=3), časová dispozice (n=2) a rozdíl ve výchově (n=3). V tomto případě se tedy jedná o participanty, kteří nemají striktně rozdělené rodičovské role a povinnosti v domácnosti, ale dělí si je spíše na základě toho, kdo je zrovna k dispozici, kdo jakou činnost preferuje nebo ji má radši, či dle toho, jakým způsobem přistupují v páru k výchově dítěte. Druhým obsaženým kódem je rozdělení rolí (n=2), které je podobné heterosexuálním rodinám. V rámci druhé dílčí subkategorie **vzory opačného pohlaví** (n=12) byly identifikovány kódy, které naznačují, kdo je dětem zprostředkovává. Jednalo se zde o rodinné příslušníky (n=12), do nichž zařazujeme kódy prarodiče (n=11), strýcové a tety (n=9) a rodič z předchozího



vztahu (n=2), dále pak přátelé (n=6), volnočasové aktivity (n=3). Navíc sem patří kód nepotřebnost (n=6) značící vnímanou nepotřebnost nahrazování vzorů a kód osobnost dítěte (n=3), který popisuje určitou preferenci vzorů dítětem.

### 9.1.3 Specifika stejnopohlavního rodičovství

V rámci kontextu byla identifikována kategorie **SPECIFIKA STJENOPOHLAVNÍHO RODIČOVSTVÍ** v rámci níž byly popsány specifické způsoby chování dané typem rodiny a také věkem dětí, která doplňovala představu a popis hlavního jevu, tím pádem je jednou z nejobsáhlejších a tvoří ji 3 hlavní subkategorie. První z nich je **KOMUNIKACE S DÍTĚTEM** (n=12) mapující, jakým způsobem rodiče s dětmi probírají odlišnost jejich situace. Dílčími subkategoriemi jsou: **variabilita rodinných typů** (n=10), **stejný typ rodiny** (n=6) s kódy okolí (n=4) a touha (n=2) a v neposlední řadě **otevřenost komunikace** (n=12) doplněna využitím pomůcek (n=2).

Druhou subkategorii tvořící kontext je **KONTAKT S KOLEKTIVEM** (n=12), který byl specifický vzhledem ke zvolené věkové skupině. Zahrnoval dílčí subkategorie **výběr instituce** (n=10) s kódy typ rodiny (n=3), blízkost (n=4), nemožnost výběru (n=2) a jiné charakteristiky (n=3). Tedy že rodiče vybírají instituci buďto na základě toho, jak je od nich daleko, dle přístupu k jejich rodině nebo z odlišných důvodů, popřípadě jim tato volba není umožněna. **KONTAKT S KOLEKTIVEM** doplňuje subkategorie **modifikace úkolů** (n=5), která označuje jejich úpravu v kolektivu vzhledem k typu rodiny.

Třetí subkategorii doplňující ústřední jev v rámci kontextu je **LEGISLATIVNÍ NEROVNOST** (n=12), která se skládá ze 3 dílčích subkategorií: **práva a povinnosti** (n=6) s kódem paradoxní přístup (n=5), **znevýhodnění** (n=12) s kódy sňatek (9) tvořící manželství a registrované partnerství, vztah s dítětem (n=11) s kódem nebiologický rodič a přiosvojení (n=5) a **negativní pocity** (n=10), jako jsou obavy (n=7) z úmrtí (n=6) z rozpadu vztahu (n=3), návštěvy lékaře (n=1) a kontaktu dárce (n=1), dehonestace a degradace (n=4) a hněv (n=3). V tomto případě se tedy jedná o to, že **LEGISLATIVNÍ NEROVNOST** je způsobena zejména nerovností **práv a povinností**, přičemž toto zachování povinností vzhledem k nedostatku práv je považováno za paradoxní. **Znevýhodnění** páry vnímají zejména ve vztahu k dítěti, a to s ohledem na nebiologického rodiče, a také co se týče sňatku. Tato **LEGISLATIVNÍ NEROVNOST** často vede k **negativním pocitům** a obavám o to, co by se stalo „kdyby...“.

### 9.1.4 Reakce okolí

**REAKCE OKOLÍ** byla v našem výzkumu určena za intervenující podmínku, protože souvisela se strategiemi jednání, a zároveň měla dopad na centrální kategorii a také na kontext. Tato kategorie je složena ze 4 subkategorií. První z nich je **REAKCE DĚTÍ** (n=12), která zahrnuje subkategorie **pozitivní reakce** (n=12), **osobnostní vlastnosti dítěte** (n=3) a **obavy z přechodu do školy** (n=3). Co se týče reakce dětí, byly tedy veskrze pozitivní, občas se objevovaly obavy z toho, jaké to bude, až dítě přejde do školy a rodiče poukazovali také na vliv osobnosti dítěte, která mu může způsobovat lepší přijetí.

**REAKCE RODIČŮ** (n=12) informovala o tom, jak na rodinu reagují rodiče spolužáků dětí ve vzdělávací situaci. Častá zde byla **absence reakce** (n=8), pojící se s nevědomostí (n=4), a možností záměny (n=2), ale objevila se i **negativní reakce** (n=1).

Kategorie **REAKCE RODINY** se věnovala tomu, jak na rodinu reagují její blízcí příbuzní. Reakce v tomto případě byly **pozitivní** (n=9) značící pomoc rodiny s dětmi, kontakt s rodinou a blízké vztahy, **ambivalentní** (n=2), tedy rozdílný přístup jednotlivých členů rodiny, a **negativní** (n=1).

V neposlední řadě zde patřily **REAKCE INSTITUCE** (n=12), v našem případě myšleno vzdělávací instituce. Reakce zde byly **pozitivní** (n=12) s kódem předchozí známost (n=2), **pomoc** (n=1) a **pozitivní diskriminace** (n=1). Rodiny se tedy často setkaly s pozitivními reakcemi ze strany učitelů, čemuž napomáhala také předchozí známost s nimi. V jiných případech rodiče učitelům pomohli anebo byli v důsledku svého typu rodiny dokonce upřednostněni.

### 9.1.5 Předcházení negativním dopadům a Přijetí

Strategie jednání, která byla ovlivněna naší intervenující podmínkou, byla v našem modelu **PŘEDCHÁZENÍ NEGATIVNÍM DOPADŮM**, která vedla k lepšímu **PŘIJETÍ** rodiny ve společnosti, tedy ovlivnila následky. V rámci této strategie byly stanoveny subkategorie **PRAKTICKÁ PREVENCE** (n=7) s dílčími subkategoriemi **společné přijmení** (n=4), **dokumenty** (n=4), které zahrnovaly plnou moc (n=3) a smlouvy (n=1) a dále také **informace** (n=2), **EDUKACE INSTITUCE** (n=12) v níž je obsažena **otevřená komunikace** (n=12) a **známost** (n=2), **EDUKACE OKOLÍ** spojená s **nevědomostí** (n=4) a **výchovou rodičů** (n=8). V neposlední řadě pak **sebe prezentace** (n=4), která se váže na náročnost (n=2). Rodiče se tedy preventivně proti nerovnosti zákona brání **společným přijmením**,

**získáním informací** a také právními **dokumenty**, což jim umožňuje vystupovat jako rodina a vede to k jejímu lepšímu **PŘIJETÍ**. Stejně tak k **PŘIJETÍ** vede EDUKACE INSTITUCE prostřednictvím **otevřené komunikace** o typu rodiny a napomáhá také **známost rodiny**, která zprostředkovává kontakt. Pro **PŘIJETÍ** je však důležitá také EDUKACE OKOLÍ, což je často doprovázeno tím, že okolí **nezná** znevýhodnění, která se s rodinným soužitím pojí, a také tím, že rodiče svými reakcemi často ovlivňují **děti výchovou**. Jejich edukace tedy může vést k **PŘIJETÍ** a následně prostřednictvím **výchovy** k lepšímu pochopení i dětmi. S **PŘIJETÍM** se také pojí otevřená, nicméně pro některé únavná **sebe prezentace rodiny**.

## 9.2 Odpověď na výzkumné otázky

Na počátku našeho výzkumu jsme si stanovili 3 dílčí cíle a v rámci nich výzkumné otázky, na které se nyní pokusíme odpovědět s pomocí našich výsledků.

**Cíl: Zmapovat fungování stejnopohlavních rodin s dětmi staršími 3 let.**

- 1. Jakým způsobem stejnopohlavní páry vysvětlují dětem způsob soužití jejich rodiny?*
- 2. Jakým způsobem jsou dětem zprostředkovány vzory opačného pohlaví?*
- 3. Jaké je rozdělení rolí ve stejnopohlavních rodinách?*

Následující cíl a s ním spojené otázky lze zodpovědět prostřednictvím jevu, tedy centrální kategorie stejnopohlavní rodičovství a jeho subkategorie rodinné fungování, které se věnují jak rozdělení rolí, tak vzorům opačného pohlaví. Vysvětlení způsobu soužití je obsaženo v kategorii specifika stejnopohlavního rodičovství, tedy v kontextu, který doplňuje jev o specifické fenomény typické pro daný typ rodiny a věk dětí. Pokud půjdeme v rámci našich otázek postupně, zaměříme se nejprve na komunikaci s dítětem o typu rodiny. Ve všech případech byla zdůrazněna otevřená komunikace bez jakýchkoliv lží nebo výmluv. Tato komunikace byla v části případů doplněna pomůckami, jako například knihami, které mohly sloužit k lepšímu porozumění a také zajímavější prezentaci tématiky. Rodiče ke komunikaci s dětmi dále využívaly stejného typu rodiny, který se nacházel buďto v jejich okolí anebo v rozhovoru zmínili touhu po takovém páru, který by jim vysvětlení usnadnil. Většina párů ke komunikaci rovněž využila zdůraznění různých typů rodiny v okolí a poukázání na to, že rodina tvořená otcem a matkou není tou jedinou.

Co se týče vzorů opačného pohlaví, v polovině rozhovorů si rodiče mysleli, že není potřeba tyto vzory žádným způsobem nahrazovat, protože je dítě získá přirozeně i v rámci

své vlastní rodiny. Navíc část participantů zmínila vliv osobnosti dítěte na potřebu těchto vzorů, tedy to, že některé děti jejich přítomnost nevyžadují. Ve všech případech pak vzory zprostředkovávali rodinní příslušníci, z čehož z velké části to byli prarodiče a sourozenci rodičů, popřípadě rodič z předchozího vztahu. Děti tyto vzory dále dle rodičů mohou získat prostřednictvím volnočasových aktivit, přátel rodičů nebo učitelů.

V rámci rozdělení rolí a povinností ve stejnopohlavních rodinách se ukázalo, že ve větší části si rodiče dělí povinnosti rovnoměrně. To, kdo zrovna co udělá záleží na tom, kdo je zrovna k dispozici, kdo je v čem lepší a co rád dělá. Anebo také, pokud hovoříme o rodičovských záležitostech, jaké zastává postoje v rámci výchovy. V menší části byly role rozdělené tak, že stejnopohlavní páry připomínaly standardní rodinu s jedním rodičem pečujícím o domácnost a jedním věnujícím se práci.

**Cíl: Zmapovat specifika vývojového období u dětí vyrůstajících ve stejnopohlavních rodinách.**

*1. Jakým způsobem probíhá ve stejnopohlavních rodinách kontakt dětí s kolektivem?*

Odpoověď na tuto otázku přináší průchod celým modelem, který začíná již v samotné centrální kategorii, respektive v kontextu, který ji doplňuje. Zde se objevují dvě kategorie, které můžeme vztáhnout k této otázce, konkrétně komunikace s dítětem a kontakt s kolektivem. Komunikaci s dítětem jsme popsali ve výše zmíněné otázce, nicméně hraje roli v celém průběhu docházení do vzdělávací instituce. Nejprve totiž přichází ona komunikace s dítětem, které jej připravuje na reakce okolí. Tato komunikace je doplněna výběrem instituce, která je dána buďto typem rodiny, blízkostí, nemožností výběru, či jiné charakteristiky. V rámci tohoto kontaktu s kolektivem je možná taky modifikace úkolů, která zajišťuje, že dětem v rámci instituce budou zajištěny úkoly upravené s ohledem na typ jejich rodiny, tedy například vyrábění dárků pro otce, v případě gay rodiny, na Den matek. Do celé této situace vstupuje intervenující podmínka reakce okolí, konkrétně reakce dětí, rodičů a učitelů. V případě našeho výzkumu se jednalo u dětí o pozitivní reakce, nicméně doplněné obavami z přechodu do školy, kde se může dle některých rodičů negativní reakce objevit častěji. Roli zde hrály také vlastnosti dítěte, které ovlivnily reakce kolektivu na něj. Co se týče reakcí učitelů, i ty zde byly veskrze pozitivní, v jednom případě dokonce typ rodiny poskytoval zvýhodnění. Co se týče reakcí ostatních rodičů, tam byly reakce nejčastěji pro stejnopohlavní rodiče neznámé, což mohlo být zapříčiněno nevědomostí o typu rodiny

či záměnou za jiného člena, například tetu. Negativní reakce se objevily jen v malé části případů. Aby se však negativním reakcím předešlo, volí často rodiče preventivní opatření, což jsou v našem modelu právě strategie jednání. Využívají například společného příjmení a právních dokumentů, což jim umožňuje působit navenek jako rodina. Co se týče školy, všichni participanti využili otevřené komunikace se školou tak, aby škola byla s jejich rodinou srozuměna a nedošlo k žádným nedorozuměním. Dále edukují okolí, které do značné míry neví, jaká jsou znevýhodnění ve stejnopohlavním svazku a stejně tak často tuto neznalost a možnou netoleranci v rámci výchovy předává svým dětem. Všechny tyto faktory následně vedou k lepšímu začlenění dítěte a přijetí společností.

**Cíl: Popsat psychické aspekty rodičovství a zdroje párů stejného pohlaví mající děti starší 3 let.**

- 1. Jaké negativní aspekty vnímají při rodičovství páry stejného pohlaví?*
- 2. Jaké pozitivní aspekty vnímají při rodičovství páry stejného pohlaví?*
- 3. Co pomáhá stejnopohlavním rodinám negativní aspekty překonat?*

V rámci posledního cíle jsme se zaměřili na prožívání rodičovství. Zde je možno získat odpověď na výzkumné otázky prostřednictvím centrálního jevu a kontextu, tedy stejnopohlavního rodičovství a jeho specifík. Co se týče negativních aspektů spojených s rodičovstvím, pokud pomineme typ rodiny, uváděli participanti nejčastěji změnu životního stylu, která přišla po příchodu dítěte a také náročnost rodičovství. Převažovaly zde však aspekty pozitivní, přičemž přínosem pro rodiče nejčastěji byly děti samotné a možnost je mít, dále láska, ať už k dítěti nebo dítěte k nim navzájem, pocit sounáležitosti a naplnění. Pokud se ale zaměříme specificky na stejnopohlavní rodiny, ukázal se nám v rámci analýzy ještě jeden významně negativní aspekt, který byl popsán v kontextu, a to je legislativní nerovnost. Tato tematika byla zmíněna ve všech rozhovorech, nejčastěji vzhledem k nerovnosti práv a povinností a znevýhodnění, které se týkalo zejména nemožnosti uzavřít rovnoprávný sňatek, ale také znevýhodnění nebiologického rodiče ve vztahu s dítětem. Zmíněna zde byla především tematika přiosvojení a také finanční náročnosti. S legislativní nerovností se ale také pojily výrazně negativní pocity, především obavy, a to nejčastěji charakteru, co by bylo, kdyby se biologickému rodiči něco stalo anebo došlo k rozchodu partnerů. Negativní pocity s tímto spojené byly také pocity dehonestace, degradace a hněvu. Překonání těchto negativních aspektů je často zajištěno právě těmi pozitivními a také předcházením negativních dopadů, které bylo zmíněno již v odstavci výše.

## 10 DISKUZE

V rámci následující kapitoly bude provedena diskuze nad získanými výsledky. Postupně se budeme věnovat jednotlivým dílčím cílům a v nich zahrnutým výzkumným otázkám, nicméně v počátku zmíníme kategorii pořízení dítěte, které byla ve výzkumu popsána jako příčinná podmínka, ale neposkytuje odpověď na žádnou z výzkumných otázek, proto je zde uvedena bez souvislosti s nimi. V neposlední řadě se zamyslíme nad limity výzkumu a také nad tím, jak je možné výsledky daného výzkumu, a obecně tuto tematiku, dále využít.

V rámci námi vytvořeného modelu byla za příčinnou podmínku stanovena kategorie pořízení dítěte sestávající ze dvou složek, kterými jsou metody pořízení dítěte a zároveň biologická vazba. Druhá zmíněná je však součástí odpovědi na jednu z výzkumných otázek a je proto popsána níže. Kategorii metoda pořízení zde uvádíme pro doplnění, jelikož nezprostředkovává odpověď na žádnou výzkumnou otázku. V rámci našeho souboru jsme identifikovali poměrně konzistentní metody, co se týče lesbických žen, a dvě odlišné metody volené gay muži. Tato odlišnost strategií v rámci mužů byla dána tím, že počet gay párů byl velmi nízký a dal tak prostor oné variabilitě, přičemž zde v jednom případě bylo zmíněno surrogátní mateřství a v druhém adopce. V páru, kde se rozhodli pro adopci, navíc zmínili své poměrně negativní postoje k surrogátnímu mateřství a také to, že je pro ně větším naplněním adopce. Tato adopce byla provedena jen jedním z páru, vzhledem k nemožnosti osvojit si dítě jako homosexuální pár společně dle zákona 89/2012 Sb. Zároveň byla tato adopce mezirasová, což je v souladu s výzkumem Farr a Patterson (2009), kteří došli k tomu, že mezirasová adopce je u stejnopohlavních párů častější. Tyto dvě strategie, které se v našem výzkumu objevily, zmiňovala jako nejčastější metody také Kutálková (2015). Co se týče páru, který volil surrogátní mateřství, nedozvěděli jsme se dále ve výzkumu, kdo z páru je biologický rodič, což bylo z jiných výzkumů i vzhledem k položeným otázkám zřejmé. Možné zde tedy je, že nám tato informace nebyla záměrně sdělena, stejně jako tomu bylo v případě párů ve výzkumu Murphy (2013), kde se část rodičů rozhodla tyto informace mimo pár nesdělovat z důvodu ochrany rodiny. Případnou možností je ale také to, že na toto nebyla explicitně položena otázka, a proto nám tato informace nebyla poskytnuta. Když se nad tímto jevem více zamyslíme, jedná se společně s pěstounstvím o jednu z mála metod, kterou mohou homosexuální muži využít. V žádném případě v našem výzkumu nebylo

zmíněno, že by si některý z mužů pořídil dítě z předchozího heterosexuálního vztahu. Stejně tak ve výzkumu Haškové (2022) mladší účastníci uváděli, že maskování své orientace heterosexuálním vztahem pro ně není přijatelné. Naopak v případě žen se tento jev objevil. I zde byly patrné dvě cesty, které matky volily, navíc i rozsah souboru zde byl vyšší. Jednalo se tedy o předchozí heterosexuální vztah a umělé oplodnění. V jednom z párů měla účastnice nejprve dítě v rámci heterosexuálního vztahu a následně s partnerkou volily metodu umělého oplodnění. V rámci obou těchto metod byl důležitým tématem hovoru dárce, přičemž přístup matek byl různý. Co se týče dětí, které vznikly v předchozím vztahu s mužem, ve dvou případech se děti nadále stýkaly s otcem a byl součástí jejich života. V jednom případě byl kontakt s biologickým otcem velmi problematický, jelikož její matka považovala spíše za dárce spermatu, ale on se nyní chce podílet na životě dítěte, což není matkami vítáno. Stejně tak Kutálková (2015) zmiňovala tuto náročnost procesu výběru dárce spojenou s následnými obavami, které se s jeho zapojením mohou pojít. To bylo prokázáno i v tomto případě, neboť účastnice uvedly, že se obávají toho, do jaké míry budou instituce respektovat to, že dárce nechtějí do rodičovství zapojovat.

Co se týče žen, které volily umělé oplodnění, byla tematika dárce rovněž zmiňována, přičemž se zde objevily různé tendence v jeho volbě, a to třeba i opačné, než byly zvoleny. V jednom případě se jednalo o pár zmíněný výše, kde účastnice litovala výběru neanonymního dárce a v příštím těhotenství by volila dárce zcela anonymního. Objevil se ale také opačný přístup, kdy měla účastnice Tereza děti prostřednictvím anonymního dárce, nicméně ji mrzel tento nedostatek informací o něm a uvítala by, kdyby o něm měli alespoň nějaké informace, které by mohly poskytnout dětem, až se budou jednou více zajímat o svůj původ. Tyto 3 tendence, které ženy zmiňovaly, byly obdobně popsány ve výzkumu Nordqvista (2014). První z nich byla ta, kdy je volen anonymní dárce, který není poté součástí rodiny, což bylo typické pro většinu párů z našeho výzkumu, které se o této tematice zmínily. Dále volba neanonymního dárce, který se dále ale nezapojuje. Tento jev pravděpodobně chtěla i Sylva, která sice v dotazníku uvedla, že má dítě z předchozího vztahu, nicméně dále zmínila, že biologického otce považovala pouze za dárce, který se ale později rozhodl, že dárce nebude. Naopak Tereza volila anonymního dárce, nicméně zmínila, že by možnost znát informace o dárci nebyla špatná vzhledem k pozdější zvědavosti dětí. V posledním případě to byla strategie volby dárce, který se zapojuje do chodu rodiny. Ta se v vašem výzkumu přímo neobjevila, nicméně k tomuto jevu můžeme připodobnit ty páry, které mají děti z předchozího vztahu. V úvodní analýze je do kategorie předchozí vztah

započítána i Sylva, která uvedla v dotazníku, že má dítě z předchozího vztahu, ale dále o otci hovoří jako o dárci. Vzhledem k tomu, že nebyl přesně specifikován tento vztah, ponechali jsme ji v kategorii předchozí vztah, nicméně nachází se spíše na pomezí předchozího vztahu a výběru neanonymního dárce.

Prvním z dílčích cílů stanovených v našem výzkumu bylo zmapovat fungování stejnopohlavních rodin s dětmi staršími 3 let. V rámci tohoto cíle byly stanoveny 3 výzkumné otázky. Odpověď na ně jsme získali prostřednictvím námi stanovené centrální kategorie, popřípadě kontextu, který hlavní jev doplňuje. Nyní se pojdeme zaměřit na první z otázek, která se věnuje tomu, jakým způsobem rodiče vysvětlují dítěti odlišnost typu jejich rodiny. Subkategorie komunikace s dítětem byla popsána v rámci kontextu, tedy specifik, která se pojí se stejnopohlavním rodičovstvím. Tato komunikace byla zmíněna ve všech rozhovorech, přičemž všichni rodiče zdůraznili, že je pro ně důležitá především otevřená komunikace s dítětem o všem, co jej zajímá bez jakéhokoliv přikrášlení, čímž děti často připravují na další kontakt s kolektivem. Tuto otevřenou komunikaci v části případů doplňovali pomůckami, například knihami pro děti s tematikou stejnopohlavního rodičovství, která dětem může pomoci s lepším pochopením. Komunikace je v rámci McMasterova modelu považována za jednu z velmi důležitých složek podporujících rodinné fungování (Epstein et al., 1978). Druhou nejvíce zmiňovanou strategií byla variabilita rodin, kde rodiče dětem popisovali, že rodiny nejsou definované vždy jen ženou, mužem a dětmi, ale byly zdůrazněny i rodiny například jen s jedním rodičem nebo bez něj. Ve studii Gartrell et al. (2000) lesbické matky s dětmi také komunikovaly s ohledem na různé typy rodin a zároveň je tím připravovaly na možné otázky ze strany ostatních dětí v kolektivu. Stejně tak participantky ve výzkumu Breshears (2011) uváděly, že dětem zdůrazňovaly rozmanitost rodinných typů. V našem výzkumu bylo v rámci komunikace s dítětem o rozdílnosti zmíněno také stejný typ rodiny, který rodiče měli buďto ve svém okolí a dítě tím pádem mělo možnost být v kontaktu s dětmi z podobné rodiny, anebo rodiče vyjádřili touhu po podobném typu rodiny v okolí. Na druhou stranu je zde možnost, že vyhledávání stejných typů rodin může bránit začlenění do heteronormativní společnosti.

Ve druhé výzkumné otázce jsme se věnovali tomu, jakým způsobem získávají děti ve stejnopohlavních rodinách vzory opačného pohlaví, tedy v lesbických rodinách ty mužské a v gay rodinách ty ženské. Odpověď byla vysvětlena prostřednictvím centrální kategorie stejnopohlavní rodičovství v rámci její subkategorie vzory opačného pohlaví a byla zmíněna ve všech rozhovorech. Ve všech z nich bylo jejich získání zprostředkováno rodnými



příslušníky, konkrétně prarodiči, sourozenci rodičů anebo rodiči z předchozího vztahu. Dále byly tyto vzory nahrazeny v rámci přátel rodičů, volnočasovými aktivitami a učiteli. Dalo by se tedy říct, že byly vzory získávány přirozeně v rámci okolí, se kterým se dítě běžně setkává nehledě na typ rodiny. To se také pojí s tím, že v polovině případů bylo zmíněno, že žádné nahrazování není potřeba, právě kvůli tomu, že děti jsou neustále v interakci s oběma pohlavími a nežijí od světa nijak izolováni, ale také s tím, že v současné době již není jednoduché definovat, co to vzor opačného pohlaví je vzhledem k tomu, že se stále více a více stírají rozdíly mezi tím, jaké činnosti vykonává muž a jaké žena, tudíž někdo tuto potřebu nahrazovat je považoval za přežitek nebo nepotřebnost. Oproti tomu ve výzkumu Clarke (2001) byl tento nedostatek vzorů identifikován jako jeden z klíčových argumentů veřejnosti proti stejnopohlavnímu rodičovství. Otázkou zde zůstává, do jaké míry zde hraje roli stáří výzkumu. Ve studii Crouch et al. (2017) se část participantek rovněž přiklání k tomu, že není potřeba je dětem nahrazovat, jelikož jsou získávány zcela přirozeně v rámci okolí. Stejně tak Clarke a Kitzinger (2005) popsali 2 postoje žen k tomuto tématu a jedním z nich bylo právě to, že děti stejnopohlavních rodin nežijí v izolaci od okolního světa. Druhým postojem bylo právě získávání vzorů v širším okolí jako tomu bylo u i všech dotazovaných u nás. I zde je možný posun ve vývoji vzhledem k době publikace výzkumu, jelikož Gartrell a jeho tým (1996) přišli se zjištěním, že 63 % lesbických žen v rámci jejich výzkumu zmínilo potřebu mužského vzoru. Nicméně možnou roli zde může hrát také to, že tento výzkum byl proveden s matkami, které dítě teprve čekaly.

Poslední otázkou v tomto výzkumném cíli je ta mapující rozdělení rodičovských rolí a povinností v domácnosti ve stejnopohlavních rodinách. Role jsou také součástí McMasterova modelu a zabezpečují tak rodinné fungování (Epstein et al., 1978). Tento jev byl vysvětlen především v rámci centrální kategorie, ale částečně se pojí také s biologickou vazbou, kterou jsme zmiňovali v první kapitole této části, a i zde na ní krátce odkážeme. Co se týče rozdělení rolí ve stejnopohlavních rodinách, v našem souboru bylo toto téma obsaženo ve všech rozhovorech. Nejčastější odpovědí bylo, že si rodiče mezi sebou dělí role rovnoměrně dle toho, kdo je zrovna po ruce, nebo kdo jakou činnost raději dělá. Stejně tak v rámci rodičovských rolí bylo zmíněno, kdo jak přistupuje k výchově. Pouze ve dvou případech bylo participanty sděleno, že jsou jejich role rozdělené na tu, která zastává více péči o domácnost a roli spíše pracujícího. V rámci této kategorie můžeme doplnit i subkategorii biologická vazba v rámci příčinné podmínky pořízení dítěte, která nám poskytovala náhled na to, jakým způsobem hraje roli to, kdo z rodičů je biologickým

rodičem ve stejnopohlavních rodinách, tedy jak ovlivňuje vztah s dětmi. Tento jev bylo možné pozorovat ve velké části rozhovorů s výjimkou páru, který děti adoptoval a nebyl tedy ani jeden z nich biologickým rodičem, a také v případě, kdy participantka Aneta měla již starší dítě z předchozího vztahu a se stávající partnerkou byla pouze krátkou dobu, takže jí její syn nepovažoval za rodiče. Nicméně i v rámci této kategorie se nám participanti rozdělili na dva proudy, přičemž v jednom z nich byla zdůrazněna role biologické vazby a vytváření rozdílů mezi biologickým a sociálním rodičem a tím, kdy rodiče tyto rozdíly nevnímali. Co se týče té skupiny, které uváděla, že dítě mezi nimi dělá rozdíly, jednalo se často o argumenty, že dítě si je biologické vazby vědomo a rozdíl u biologické matky je zřejmý například při onemocnění nebo nějaké náročné situaci. Podobně tuto preferenci činností uvedli ve výzkumu například Ciano-Boyce a Shelley-Sierci (2003), kteří mezi činnostmi, které jsou preferované s biologickými matkami, zařazovali právě nemoci dětí, uspávání, krmení a také tišení při obavách. Což bylo v souladu s odpovědí, kterou u nás uvedla v rámci rozhovorů Julie: „... ale samozřejmě, když dojde na nějaký prostě jako nemoc nebo prostě nějakou jako tudle, že jo, tak každé samozřejmě utíká první u té svojí maminky, jako to je prostě...“. Toto rozdílné vnímání vlivem biologické vazby bylo zmíněno také v práci Nešporové (2022), nicméně pouze u lesbických žen. Oproti tomu ve výzkumu Gartrell et al. (1999) pouze 32 % matek uvedlo, že by jejich vztah s dítětem ovlivnila biologická vazba, zatímco v 50 % to byl čas s nimi strávený. Stejně tak Crouch et al. (2017) u svých participantů zjistili, že ve většině případů biologická vazba ve vztahu k dítěti nehraje roli. V našem případě také vyšší část participantů uvedla, že nevnímají ve vztahu k dítěti rozdíly mezi biologickým a sociálním rodičem a dítě rozdíly dělá spíše na základě jejich vlastností nebo preferuje určité aktivity, které spolu dělají. Tento výběr preferovaných činností v souvislosti s osobnostními vlastnostmi rodičů potvrdil také Gabb (2005). Rovnoměrné rozdělení rolí ve stejnopohlavních rodinách bylo potvrzeno i v dalších výzkumech. Například Goldberg et al. (2012), Perlesz et al. (2010) a Bauer (2016) potvrdili rovnější rozdělení povinností u stejnopohlavních rodin, přičemž poslední dva zmíněné vůbec nejrovnější u lesbických párů. Ve výzkumu Smart et al. (2017) se ukázalo, že co se týče domácích prací, jsou nejvíce aktivní heterosexuální ženy, nicméně péči o dítě stráví přibližně stejně jako homosexuální ženy a muži, což je ve všech případech více než u heterosexuálních mužů.

Tento jev může poukazovat na to, že biologická vazba zde nehraje roli v rozdělení činností, což potvrdil také Tornello et al. (2015) u gay párů a Sutphin (2013), který zdůraznil

spíše vliv socioekonomického statusu na to, kdo se dále věnuje práci. Naopak výzkum Van der Vleuten et al. (2021) sice potvrdil rovnoměrnější rozdělení v lesbických párech oproti gay párům, nicméně také uvedli, že přítomnost dítěte v rodině tuto rovnoměrnost snižuje. Ciano-Boyce a Shelley-Sierci (2003) porovnávali rozdělení rolí u adoptivních heterosexuálních a stejnopohlavních rodin, kde sice více rovnoměrnější bylo rozdělení v heterosexuálních rodinách oproti lesbickým adoptivním i lesbickým biologickým rodičům, nicméně v péči o dítě byly na předních místech heterosexuální adoptivní matky a biologické lesbické matky oproti adoptivním otcům, lesbickým adoptivním a lesbickým sociálními matkám, což by rovněž mohlo souviset právě s biologickou vazbou. Po propojení rozhovorů s anamnestickým dotazníkem jsme nicméně zjistili, že v našem výzkumu bylo rozdělení rolí výraznější v rodinách, v nichž se vyskytovalo dítě, se kterým jeden z rodičů byl stále doma na mateřské. Je tedy možné, že tito rodiče vnímali toto rozdělení více. V jedné rodině se navíc jednalo o biologickou matku, v druhém případě o adoptivního otce, takže zde není možno úplně hovořit o vlivu biologické vazby. Ve zbylých rodinách již nebylo potřeba s dětmi zůstat doma, což mohlo vést k rovnoměrnějšímu vnímání těchto povinností. Toto potvrdila i Nešporová (2022), která rozdíl mezi biologickou a sociální matkou vztahovala buďto právě k biologické vazbě, nebo k tomu, kdo je s dítětem dále doma na mateřské dovolené. I v případech, kdy rodiče uváděli rovnoměrné rozdělení povinností, se však objevovaly páry, které vnímaly, že dítě dělá rozdíl mezi biologickou a sociální matkou. Zdá se tedy, že biologická vazba hraje roli spíše ve vztahu k dítěti než v rámci rozdělení rolí a povinností, kde může mít vliv spíše v raném věku dítěte, kdy je potřeba, aby s ním někdo zůstal doma. V rámci našich výsledků bohužel kvůli nízkému zastoupení mužů nemůžeme porovnat lesbické a gay páry navzájem.

V souvislosti s biologickou vazbou jsme se věnovali také tématice oslovení zmíněné ve všech rozhovorech, přičemž ve větší části rozhovorů bylo rodiči uvedeno, že děti na základě biologické vazby mezi rodiči rozlišují. Respektive ve dvou případech bylo rozlišení zmíněno v souvislosti s původem matky z cizí země a modifikaci jejího oslovení, nicméně ve všech případech se oslovení lišilo u sociální matky. Nedbálková (2011) zmínila toto rozlišení u dětí z předchozích vztahů, což se projevilo i u nás. Ve všech třech případech dětí z předchozího vztahu byla jména rozlišena. U ostatních matek ale nebylo oslovení rozlišeno, což v našem výzkumu neplatí, protože i účastníci, kteří si dítě pořídili společně v některých případech uváděli rozdílné oslovení. Stejně tak Bosisio a Ronfani (2016) zjistili, že děti obě matky nazývají stejně, eventuálně v případě potřeby rozlišení

užívají jména. Takto to bylo i v rámci participantů, kteří uvedli, že jejich děti nedělají v oslovení rozdíly. V jednom rozhovoru bylo zmíněno, že děti označují participantky odlišně, nicméně vzhledem k tomu, že se v mateřství prostřídaly, a tedy byly obě biologickými matkami jednoho dítěte a jejich oslovení zůstalo stejné jak pro biologické, tak pro sociální dítě, byly ponechány v kategorii, která rozdíly neuvádí. Ve třetině rozhovorů bylo oslovování předem promyšleno a plánováno.

Druhým dílčím cílem stanoveným v našem výzkumu bylo zmapovat specifika vývojového období u dětí ve stejnopohlavních rodinách, v našem případě tedy u dětí starších 3 let. Vzhledem k tomu, že je pro toto vývojové období specifická docházka do vzdělávacích institucí, což bylo také jedním z kritérií pro zařazení do výzkumu, věnuje se výzkumná otázka právě tomu, jakým způsobem probíhá ve stejnopohlavních rodinách kontakt dětí s kolektivem. V rámci odpovědi na tuto otázku lze využít celý námi vytvořený model. Začít můžeme už samotnou příčinnou podmínkou a subkategorií biologická vazba, která do jisté míry ovlivňuje to, jaké mají rodiče v rámci školy a školky pravomoci a zda jsou rovnoměrné. Centrální kategorie nám zprostředkovává nahlédnutí do stejnopohlavního rodičovství, které nějakým způsobem dítě ovlivňuje a má dopad tak také jeho docházku do vzdělávací instituce. Samotný kontakt s kolektivem byl popsán v rámci kontextu našeho modelu, jelikož se řadí mezi specifika typická pro naši věkovou kategorii dětí. Na kontakt s kolektivem má však vliv také další subkategorie z kontextu, a to kontakt s dítětem, který zprostředkovává dítěti vysvětlení rozdílnosti stejnopohlavní rodiny, se kterým dítě dále přichází do kolektivu a je jím toto soužití prezentováno. Samotnému nástupu do instituce předchází její výběr. V rámci našeho výzkumu byl zmíněn tento výběr ve velké části rozhovorů a ukázalo se, že rodiče nejčastěji volí dle toho, kterou školu mají nejbližší anebo je jejich výběr omezen, popřípadě není vůbec možný vzhledem k počtu institucí v místě bydliště. V malé části rozhovorů byly zdůrazněny jiné charakteristiky, které po ní byly v rámci výběru vyžadovány a ve čtvrtině případů participanty vybírali dle typu své rodiny, tedy volili školu či školku, která měla k jejich rodinnému typu více pozitivní přístup. V souvislosti s tím bylo zmiňováno, že volí spíše soukromé nebo alternativní školy, které jsou na rozdíl od těch veřejných více chráněné. I ve výzkumu Goldberg et al. (2018) více než polovina rodičů (62 %) volila pro své děti soukromé školy. Při výběru byla také spíše zvažována blízkost instituce a její finanční náročnost, ale i typ rodiny. Obdobně byla vzdálenost z místa bydliště a typ rodiny důležitá ve výzkumu Nothdurfter & Monaco (2022). Rodiče zde navíc uváděli i důležitost rovného přístupu a rovnosti pravomocí ve vztahu k dítěti. Tuto rovnost

pravomocí uváděli rodiče jako jeden z důležitých požadavků na učitele v mateřských školách ve výzkumu Glass a jejího týmu (2015). Co se ale týče výběru školy dle orientace rodičů, ukázalo se, že v případě rodin s dětmi jiné rasy pro ně byl důležitější spíše výběr s ohledem na toleranci rasové diverzity než homosexuální orientace rodičů (Goldberg et al., 2018). Možné tedy zde je, že rodiče volí školku spíše na základě toho, co je jim dostupné a jak je to s dostupností v okolí. Zajímavé je, že při porovnání s anamnestickými údaji jsme předpokládali, že rodiče, kteří volí školu s ohledem na typ rodiny, budou pocházet spíše z většího města, nicméně tomu tak nebylo. Pouze jeden z párů bydlel ve městě s více než 50 000 obyvateli, zbytek buďto na vesnici, nebo v menším městě. Výběr školky s ohledem na typ rodiny byl v českém prostředí zdůrazněn také ve výzkumu Kutálkové (2015). Na tento kontakt s kolektivem dále navazuje přístup školy a modifikace úkolů vzhledem k typu rodiny, což zahrnovalo například přizpůsobení na Den matek nebo Den otců. Tato modifikace a pružnost systému mohla napomoci k vyšší spokojenosti se školkou a také pocity přijetí pro děti a rodiče ze stejnopohlavních rodin i vzhledem k tomu, že ve výzkumu Nothdurfter & Monaco (2022) byly tyto úkoly uvedeny jako častý zdroj stresu.

S docházkou do vzdělávacích institucí se také pojí reakce osob, které se v rámci nich se stejnopohlavními rodinami setkávají. My jsme se zaměřili na reakce dětí a jejich rodičů v kolektivu a také na reakce učitelů. Poměrně pozitivním zjištěním v našem výzkumu bylo to, že s negativními reakcemi v instituci se setkala jen velmi malá část rodičů, konkrétně negativní reakce od ostatních rodičů byla zmíněna pouze jednou, od dětí a učitelů to nebylo ani jednou, respektive v případě učitelů zde byl jednou náznak toho, že situace není přijímaná, nicméně se to nijak neprojevovalo na kontaktu se stejnopohlavní rodinou. Co se týče kategorie dětí v kolektivu, jak bylo zmíněno výše, neobjevila se zde žádná negativní reakce. Uvedena byla spíše zvědavost s ohledem na typ rodiny a roli zde hrál pravděpodobně i věk dětí, jelikož v některých rozhovorech bylo řečeno, že malé děti toto ještě tolik neřeší. Část rodičů uvedla strach spojený s přechodem do školy a staršími dětmi, které více vnímají tyto odlišnosti. Rolí, co se týče přijetí kolektivem, mohly v některých případech dle rodičů hrát také osobnostní vlastnosti dětí, které napomáhaly jejich lepšímu přijetí. Poměrně velké zastoupení v našem výzkumu měl názor, že velkou roli v přijetí jiným dítětem hraje výchova rodičů, tedy to, co dětem doma o stejnopohlavních rodinách říkají rodiče, čímž je do značné míry ovlivňují, a to pak hraje roli i v následné potřebě edukace. Když se zaměříme na rodiče a jejich reakce, nejčastěji bylo zmíněno, že rodiče nereagují žádným způsobem, což mohlo být dáno dle participantů především nevědomostí rodičů, že se jedná o stejnopohlavní

rodinu, popřípadě možnost záměny druhého rodiče za jiného rodinného příslušníka nebo kamarádku. Jak jsme zmínili již výše, v tomto případě se objevila jedna negativní reakce, která byla spojená spíše s izolací rodičů a jejich nezačleněním do komunity. Goldberg a Smith (2014) dávali izolaci do souvislosti s mírou jejich zapojení do chodu školy, tedy čím více se rodiče zapojovali, tím menší bylo jejich vyčlenění. Otázkou zde nicméně zůstává, jak moc je toto zapojení do chodu školky možné v našem prostředí. Dále v tomto výzkumu bylo zmíněno, že izolace rodičů je často spojena také s horšími vztahy s učiteli, což v případě tohoto páru nebylo uvedeno.

V souvislosti s učiteli zde hrála roli především jejich nevědomost a neznalost problematiky, a tedy i možných reakcí, jinak byly ve všech případech reakce pozitivní. Značnou roli zde však hraje i strategie jednání, v našem případě předcházení negativním dopadům, do níž jsme zařadili zejména edukaci okolí. Rodiče zde totiž uvedli, že jim pomohlo společné přijetí, které jim i v rámci instituce umožnilo vystupovat jednotně jako rodina a zmíněna byla také zejména otevřená komunikace s institucí už před nástupem dítěte a i v celém průběhu docházky. Vzhledem k tomu, že to zmínili v rozhovoru všichni respondenti a následně všichni uvedli, že reakce byly pozitivní, mohl zde hrát roli právě tento otevřený přístup doplněn v části výběrem vhodné školky, který poté vedl k lepšímu přijetí rodiny. Goldberg (2014) ve svém výzkumu otevřenou komunikaci před nástupem do školy identifikoval u většiny svých participantů a zároveň také poukázal na výběr instituce vzhledem k otevřenosti ke stejnopohlavním rodinám. Stejně tak byl předcházející kontakt s učiteli jako prevence uveden i v dalších výzkumech (Crouch et al., 2017; Nothdurfter & Monaco, 2022). Edukace okolí byla spojena spíše s nevědomostí a nutnou prezentací informací a také neustálou sebeprezentací vlastní rodiny spojenou se seznámením s jinými rodinami, což pak může ovlivnit již výše zmíněnou výchovu dětí a vést tak k lepšímu přijetí rodiny všemi stranami. Toto vypořádání se s problémem můžeme opět dle McMasterova modelu považovat za důležitý stavební kámen rodinného fungování (Epstein et al., 1978).

V rámci posledního cíle byly stanoveny 3 výzkumné otázky. V případě té první se zaměřujeme na to, jaké negativní aspekty vnímají při rodičovství stejnopohlavní páry. Odpověď na tuto otázku nám v modelu poskytuje hlavní jev, tedy stejnopohlavní rodičovství, a námi stanovený kontext. Nicméně to, jak se rodiny s těmito aspekty vyrovnávají, pak zahrnuje kategorie prevence. Nejprve se zaměříme na negativní pocity, které obecně rodiče vnímali s příchodem rodičovství. Z velké části se jednalo o pocity, které jsou běžné i ve standardních rodinách, tedy to, že u nich došlo ke změně životního stylu

a nutnosti přizpůsobit se dítěti, část rodičů také zmínila náročnost samotného rodičovství. Adaptabilita rodiny v různých životních situacích je považována za jednu z klíčových dimenzí modelů rodinného fungování (Beavers & Voeller, 1983; Olson et al., 1979). Dalo by se tedy říci, že stejnopohlavní rodiny v tomto ohledu vnímají podobně náročné aspekty rodičovství jako rodiny párů pohlaví opačného. Tyto náročnosti spojené s přechodem do rodičovství u lesbických rodin byly potvrzeny i ve výzkumu Titlestadt (2018).

Na druhou stranu se ve stejnopohlavních rodinách objevovaly často negativní pocity v souvislosti s typem jejich rodiny, konkrétně s nedostatkem práv. V rámci tohoto rodiče ve všech případech zmiňovali, že se cítí znevýhodněni a uváděli někdy až paradoxní přístup, co se týče práv a povinností, které mají. Především se ale s tímto znevýhodněním pojily negativní pocity, z nichž nejčastěji se objevovaly obavy z toho, co by se stalo, kdyby se páry rozešly nebo se s biologickým rodičem něco stalo. Zmiňována byla také často nemožnost přisvojení a také finanční náročnost pořízení dítěte specificky pro stejnopohlavní páry. Těmto nerovnostem se rodiče snažili alespoň částečně předcházet, nicméně zdůrazněna byla především potřeba rovnosti zákona. Časté negativní pocity v souvislosti s nerovností zákona byly zmíněny ve více výzkumech (Crouch et al., 2017; McInerney et al., 2021; Padavic a Butterfield, 2011). Ve výzkumu McInerney et al. (2021) byly tyto obavy stavěny také do souvislosti s tím, že se nebiologický rodič cítí ve vztahu k dítěti občas jako neviditelný a je do jisté míry závislý na tom, jak bude jeho vztah k dítěti brán okolím.

Když se zaměříme na opačný pól spektra a budeme se věnovat pozitivním aspektům i zde by se to dalo porovnat se standardní rodinou. Také zde rodiče uváděli, že hlavním pozitivem celého rodičovství je již samotná možnost dítě mít a jeho přítomnost, dále se objevovaly pocity lásky, naplnění a také sounáležitosti nejen ve vztahu s dítětem, ale také s partnery, kde díky stejnému pohlaví bývalo někdy zmíněno i větší pochopení ze strany partnera například v těhotenství. Koheze rodiny, tedy její sounáležitost a soudržnost, byla rovněž součástí několika modelů rodinného fungování (Beavers & Voeller, 1983; Olson et al., 1979). Stejně tak Plaňava (2000) za důležitou komponentu považuje především intimitu a možnost sdílet společně těžkosti a podporovat se a také soulad hodnot a postojů, které rodiče sdílejí. Titlestad (2018) ve svém výzkumu lesbických matek rovněž zmínil lásku a vztah, který s příchodem dítěte přišel a stejně tak větší sounáležitost přinesenou do partnerství po příchodu dítěte.

V poslední výzkumné otázce se věnujeme tomu, co stejnopohlavním rodičům pomáhá při vyrovnání se s negativními aspekty, které stejnopohlavní rodičovství přináší.

Tuto kategorii jsme stanovili jako strategii jednání a pojmenovali jsme ji jako předcházení negativním dopadům. V prvním případě jsme se věnovali tomu, jakým způsobem mohou zmírnit dopady nerovnosti zákona, což bylo často řešeno prostřednictvím právních dokumentů a plných mocí, nicméně v rozhovorech také byla zmíněna určitá nejistota ohledně jejich akceptace. Tato částečná pojistka před znevýhodněním se objevila také ve výzkumech Padavic a Butterfield, (2011) a Park et al. (2015). Dále rodiče v rámci prevence poskytovali zejména edukaci, a to především edukaci okolí, tedy školy a s ní spojenými osobami, což jsme již dříve řešili. V neposlední řadě to byla také sebe prezentace a prezentace vlastní rodiny, například prostřednictvím společného příjmení. Pomocný vliv společného příjmení uváděli také v jiných výzkumech (Kutálková, 2015; McInerney et al., 2021). Všechna tato preventivní opatření často vedla k tomu, že se v okolí objevovalo méně negativních reakcí a společností tak bylo více přijímáno nejen dítě a celá rodina, ale i rodina samotným dítětem. Breshears (2011) ve svém výzkumu u participantek rovněž přišel s tím, že když se v okolí objevují pozitivní reakce na typ rodiny, vede to i k lepší akceptaci dítětem.

## 10.1 Limity výzkumu

Součástí našeho výzkumu byla samozřejmě i určitá limitace s ním spojená. Jedním z hlavních nedostatků našeho výzkumu je především nerovné zastoupení gay a lesbických rodin. Získání mužských participantů bylo poměrně obtížné a vzhledem k tomu, že na prvotní leták se nepřihlásil žádný z nich, byla volena metoda cíleného oslovování v rámci internetových skupin. I tak je nicméně jejich zastoupení ve výzkumu velmi malé a zároveň velmi nehomogenní, jelikož se jedná o pár, který má děti adoptované a pár, který si dítě pořídil společně, což je poměrně podstatná odlišnost.

Celkově heterogenita souboru může být v našem případě nevýhodou, jelikož jsou v našem výzkumu i některé rodiny, které neřeší tak úplně stejné věci. Tato nerovnost se týká také věku dítěte. Na počátku výzkumu jsme se zamýšleli nad tím, zda nějakým způsobem specifikovat věkovou hranici u dětí v rodinách, které do našeho výzkumu budeme chtít zařadit. Po zjištění, že nalezení participantů však nebude tolik jednoduché, jsme se rozhodli, že nebudeme horní věkovou hranici žádným způsobem omezovat a spíše jsme kladli důraz na to, aby tyto děti navštěvovaly maximálně základní školu. V jednom případě se nám tedy do výzkumu dostalo dítě, které bylo oproti ostatním poměrně starší (13 let) a první kontakt s kolektivem pro něj nebyl již tak aktuální. V jiných otázkách byl tento rozhovor ale našemu výzkumu přínosný a odpovídal námi vytvořenému modelu, proto jsme se jej rozhodli ve



výzkumu ponechat. Pro případný další výzkum bychom ale zvolili omezenější věkovou hranici a rovněž také homogennější rodiny, například pouze ty, kde bylo dítě získáno ve společném vztahu, protože i různé metody přináší svá různá specifika. Na druhou stranu náš vzorek nebyl natolik heterogenní, že by se v něm vyskytovaly výrazně odlišné tendence nebo že by na participanty nebylo možno uplatnit otázky z rozhovoru.

Co se týče zprostředkování rozhovoru, i zde může být potenciální riziko, jelikož jsme nezvolili jednotnou metodu jejich realizace. Část z nich byla provedena online prostřednictvím platformy Zoom, část osobně s rodiči buďto v rodinném prostředí, nebo na neutrálním území. Každá užitá forma měla svá specifika. Možnost výběru byla ponechána respondentům s ohledem na jejich časové podmínky a také dojezdovou vzdálenost. V rámci online rozhovorů jsme sice neměli možnost pozorovat důkladně reakce účastníků a poznat je osobně, zároveň rozhovory v online prostředí většinou trvaly déle a mohly účastníkům poskytovat větší pocit bezpečí. Na druhou stranu v rámci osobního rozhovoru bylo možno pozorovat i ostatní aspekty v okolí a zároveň jsme tím předešli možnosti problémů se spojením nebo tomu, že by některý z účastníků nevěděl, jakým způsobem s internetovou platformou pracovat.

Limitací mohlo být také to, že se výzkumu mohl účastnit buďto pouze jeden ale i oba z páru. Na začátku výzkumu bylo účastníkům sděleno, že preferujeme setkání s celým párem, nicméně část zmínila, že se jejich partner podobných věcí neúčastní a tím pádem nebyli do ničeho takového nuceni. Jsme si vědomi, že jsme tím přišli o možnou konfrontaci odpovědí biologického a sociálního rodiče, nicméně musíme podotknout, že jsme nepozorovali rozdílná prohlášení u rozhovorů, kterých se účastnil jak biologický, tak sociální rodič.

Obecně může být komplikací ve výzkumu také zaujetí výzkumníka a jeho interpretace. Naše postoje k homosexuálním rodičovstvím jsou kladné, dalo by se říci, že jsme pasivními podporovateli, tedy nezapojujeme se aktivně do žádných s tím spojených aktivit. K rozhovorům jsme se snažili přistupovat empaticky a s ohledem na participanty. V průběhu jsme se snažili neprojevat svá přesvědčení, nicméně v některých rozhovorech se na konci rodiče ptali na důvod výzkumu, tak jim byl sdělen náš názor na celou věc. Tato naše podpora ale pravděpodobně neměla roli na odpovědi účastníků vzhledem k jejímu zařazení na konec rozhovoru. K analýze jsme přistupovali nezúčastněně a snažili se oprostit od jakýchkoliv našich předpokladů a preferencí.

### **10.1.1 Možnost dalšího využití**

Výsledky tohoto výzkumu mohou přinést informace mnoha aktérům. Obecně můžeme říct, že je lze využít k edukaci společnosti ohledně fungování stejnopohlavních rodin. Specificky by informace mohli využít učitelé ve vzdělávacích institucích a také jiní pracovníci, kteří se se stejnopohlavními rodinami setkávají. V neposlední řadě může výzkum posloužit jako informace dalším stejnopohlavním rodinám.

V rámci budoucího výzkumu by bylo potřeba zaměřit se více na rodičovství gayů, protože většina výzkumů s podobnou tematikou se věnovala spíše lesbickým ženám. Vhodné by také bylo provést rozhovory s dětmi účastníků, které by zprostředkovaly jejich pohled na tento typ rodiny a rodinné fungování. V našem prostředí by se pak výzkumy mohly více zaměřit na docházku těchto dětí do škol a jejich začlenění do kolektivu.

# 11 ZÁVĚR

Ve výzkumu se nám povedlo částečně zmapovat fungování stejnopohlavních rodin majících děti starší 3 let. Vytvořili jsme paradigmatický model, který se skládal z 6 částí. V rámci příčinné podmínky jsme popsali způsoby, kterými rodiny získávají děti a jakou roli zde hraje biologická vazba. K pořízení dítěte gay páry v našem výzkumu volili buďto surrogátní mateřství, nebo adopci. U žen se jednalo ve 3 případech o děti z předchozího vztahu a ve zbytku to bylo umělé oplodnění. S tím se pojilo také rozhodnutí, jakého dárce rodina zvolí a jak jej zapojí do svého života. Co se týče biologické vazby, věnovali jsme se tomu, jakou roli zde hraje to, či dítě biologicky je. Zde jsme zaznamenali protichůdné tendence, kdy ve větší části rodiče uvedli, že dítě mezi biologickým a sociálním rodičem nedělá rozdíly, druhá část nicméně tvrdila, že biologická vazba je znatelná. Toto biologické a sociální rodičovství se v některých případech pojilo také s oslovováním, přičemž odlišné bylo oslovení sociální matky. Nicméně byly zde i rodiny u nichž dítě v oslovování nedělalo rozdíly.

V rámci první výzkumné otázky jsme se zaměřili na rodinné fungování, konkrétně na komunikaci s dítětem ohledně typu rodiny, kterou rodiče zprostředkovávali zejména prostřednictvím upřímné komunikace s dítětem, zdůrazňováním rozdílných typů rodin a také ukázkou podobného typu v okolí. Co se týče rozdělení rodičovských rolí, i zde šlo pozorovat dvě tendence. Ve větší části rodiče uvedli rovnoměrné rozdělení rolí podle toho, kdo zrovna může a co preferuje, nicméně v malé části rozhovorů byly role podobné jako v klasické rodině. Tuto možnost nicméně zmínili rodiče, kteří měli v domácnosti ještě dítě, které nedochází do žádné vzdělávací instituce a je tedy potřeba, aby s ním někdo zůstal doma. Co se týče zprostředkování vzorů opačného pohlaví, rodiče nejčastěji volili vzory ze svého okolí, přičemž polovina uvedla, že vnímají, že žádné nahrazování není potřeba.

V případě kontaktu dítěte s kolektivem zde můžeme dobře uplatnit námi vytvořený model. Centrální kategorie fungování rodičovství je propojena se specifiky, které zahrnují například výběr školky. V našem výzkumu volilo více rodičů instituci spíše na základě jiných charakteristik než dle typu rodiny, nicméně co se týče instituce, velmi uvítali, když modifikovala úkoly s ohledem na typ jejich rodiny. Roli v procesu školní docházky hrály i reakce okolí, přičemž v našem případě byly identifikovány povětšinou pozitivní reakce jak

u dětí, tak u učitelů. Co se týče rodičů, převažovala tam spíše absence reakce s ohledem na jejich nevědomost nebo možnou záměnu. V důsledku těchto reakcí a také s ohledem na následek, tedy v našem případě přijetí, volili rodiče různé strategie předcházející negativním dopadům na dítě, z nichž nejdůležitější byly edukace okolí, otevřená sebereprezentace a také některé aspekty praktické prevence, jakými jsou legislativní dokumenty, společné příjmení a podobně.

Zabývali jsme se také psychologickými aspekty, které jsou s rodičovstvím spojeny. Co se týče přínosů a obav, objevují se u stejnopohlavních rodin obdobné pocity, jako je tomu u klasických rodin, tedy náročnost rodičovství a nutnost změny životního stylu, ale také pocit lásky, naplnění, samotná přítomnost dítěte jako pozitivní aspekt a také větší sounáležitost v páru. Nicméně vzhledem ke své typické situaci se objevovaly především vlivy nerovnosti zákona, které rodičům často velmi komplikovaly život a způsobovaly silné obavy s následnou nutností dělat preventivní opatření vedoucí k přijetí.

# SOUHRN

V rámci našeho výzkumu jsme se věnovali tématice psychologických aspektů stejnopohlavního rodičovství u dětí starších 3 let. Hlavním cílem bylo mapovat fungování a specifika tohoto typu rodičovství a také věku dítěte.

Rodina jako taková může být definována různými způsoby a může se skládat z různých členů. Jednou z jejích funkcí je ta biologicko-reprodukční, která spočívá v tom, že jsou geny rodičů předány dál a je zplozeno dítě. Ne vždy se jedná o nutný jev a je zde možnost zvolit i život bez naplnění této potřeby (Sobotková, 2012). Příchod dítěte znamená nevratnou změnu v životě obou partnerů, která je po celý život spojí jednak s dítětem, ale také s druhou osobou z páru (Vágnerová, 2007).

O stejnopohlavním rodičovství hovoříme v případě, kdy spolu mají dítě dvě osoby stejného pohlaví. Když hovoříme o stejnopohlavním rodičovství, je nasnadě také zmínit termín homosexualita. Jedná se o typ sexuální orientace, při kterém jedince přitahují osoby stejného pohlaví (Baštecká, 2009). Existuje několik teorií, které se věnují možným příčinám homosexuality, mezi něž patří ty biologické, věnující se například výskytu homosexuality u příbuzných a dědičnosti, porovnání výchovy a genetiky s ohledem na výskyt homosexuality, nebo také zkoumání struktury hypotalamu (Bogaert, 2006; Hamer et al., 1993; LeVay, 1991).

Postoje společnosti k homosexualitě a stejnopohlavnímu rodičovství jsou různé. Co se týče možnosti registrovaného partnerství, s postupem času dochází k lepšímu přijetí této instituce v české společnosti. Co se týče možnosti mít dítě, jen 31 % osob si myslí, že bude dítětem ve stejnopohlavním páru poskytnutá stejná péče, jako je tomu v rodinách páru opačného pohlaví (Čadová, 2020; Spurný, 2019).

V rámci samotného stejnopohlavního rodičovství je v počátcích důležité rozhodnutí o metodě, kterou rodina k pořízení dítěte zvolí. Co se týče žen, je často volené umělé oplodnění, se kterým se pojí také výběr dárce. U mužů je obvykle voleno surogátní mateřství nebo adopce či osvojení (Kutálková, 2015). Důležitým tématem je také rozdělení rolí ve stejnopohlavních rodinách, přičemž ve většině výzkumů se uvádí více rovnoměrné rozdělení, než tomu je u heterosexuálních párů (Bauer, 2016; Goldberg et al., 2012; Perlesz et al., 2010). Vzory opačného pohlaví děti získávají nejčastěji prostřednictvím širšího okolí (Bos et al., 2012.; Clarke & Kitzinger, 2005)

Svou roli zde může hrát i biologická vazba, tedy to, který z páru je biologickým rodičem dítěte. V některých výzkumech bylo zjištěno rozdílné vnímání rodičů dětmi na základě biologické vazby (Ciano-Boyce & Shelley-Sierci, 2003; Bosisio & Ronafi, 2016). Sociální rodičovství je však také často spojeno s množstvím obav, které rodičům přináší zejména nedostatek práva (Crouch et al., 2017; Padavic & Butterfield, 2011; McInerney et al., 2021).

Docházení do vzdělávacích institucí je jedno z klíčových témat této studie. V některých případech rodiče už samotný výběr instituce podmiňují tomu, z jaké rodiny dítě přichází (Goldberg et al., 2018; Nothdurfter & Monaco, 2022). Preventivně proto rodiče často volili předcházející kontakt s institucí (Crouch et al., 2017; Goldberg, 2014; Nothdurfter & Monaco, 2022).

V našem výzkumu jsme se zaměřili na zmapování fungování stejnopohlavních rodin, konkrétně s ohledem na docházení do vzdělávacích institucí, rodinné fungování a psychologické aspekty, které s rodičovstvím přichází. Informace byly získány prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru, který byl proveden buďto v online prostředí, nebo s participanty naživo. Rozhovoru se účastnili buďto jednotlivci, nebo celý pár. Podmínkou pro zařazení byla přítomnost dítěte staršího 3 let, které již za sebou má nějaký kontakt se vzdělávací institucí. Participanti byli získáni metodou záměrného výběru prostřednictvím letáku a oslovování na sociálních sítích a také kontaktováním institucí podporujících homosexuální práva. Celkem se výzkumu účastnilo 12 rodin, které společně vychovávají 17 dětí.

V rámci první otázky jsme se nejprve zaměřili na fungování stejnopohlavních rodin. I v našem výzkumu se u rozdělení rodičovských rolí ve většině případů objevilo rovnoměrné rozdělení rolí. Pouze v malé části se rozdělení podobalo tomu v rodinách opačného pohlaví, přičemž se v obou případech jednalo o rodiče, kteří mají v domácnosti dítě, se kterým jsou stále na rodičovské dovolené. V rámci vzorů opačného pohlaví polovina účastníků uvedla, že nevidí nutnost dětem vzory nějakým způsobem nahrazovat, protože se jedná o přirozený proces. Ve všech případech bylo popsáno získání těchto vzorů v rodině a širším okolí. Komunikace s dětmi o odlišnostech rodiny probíhala ve všech případech otevřeně a byla dítěti prezentována bez jakýchkoliv přikrášlování s ohledem na jejich věk. Nejčastěji rodiče využívali variability různých typů rodiny a také ukázky stejného typu rodiny jako mají oni.

Co se týče docházky do školek a škol, předchází jí už samotný výběr této instituce. V našem výzkumu jen čtvrtina participantů uvedla, že volila školu s ohledem na typ rodiny, spíše se jednalo o upřednostnění školy v okolí nebo byla kritéria pro výběr jiná. Roli v docházce hrála i komunikace s dítětem, které to pak takto prezentovalo svému okolí. Co se týče našeho souboru, zaměřili jsme se i na reakce okolí vzhledem k instituci. Ve výsledku se jen v jednom případě objevila negativní reakce rodičů dětí docházejících do instituce, jinak byly reakce na rodinu buďto pozitivní anebo rodiče o žádných reakcích nevěděli, a to jak ze strany učitelů, tak dětí v kolektivu a jejich rodičů. Rodiče byli s institucí více spokojeni, pokud v ní došlo k modifikaci úkolů například na Den matek. Rodiče nicméně uplatňují preventivní strategie, které pomáhají k lepšímu přijetí dítěte a celé rodiny. Jedná se o praktickou prevenci, která zahrnuje legislativní dokumenty, které alespoň částečně potvrzují vztah sociálního rodiče k dítěti, dále společné přijetí vytvářející pocit větší sounáležitosti a v neposlední řadě také edukace a otevřená komunikace jak s učiteli, tak okolím.

Dále jsme se věnovali také psychologickým aspektům rodičovství ve stejnopohlavních rodinách. Rodiče často uváděli typické negativní i pozitivní aspekty rodičovství, které se objevují u všech typů rodiny, jako je náročnost rodičovství a nutnost změny životního stylu z těch negativních a přítomnost dítěte, lásku, naplnění a sounáležitost v případě pozitivních aspektů. Specifickým faktorem zde však byla legislativní nerovnost, zejména pro sociální rodiče, která párům způsobovala značné pocity znevýhodnění a negativní emoce, z nichž nejčastěji zmiňované byly obavy z toho, že by mohl sociální rodič o dítě přijít. Rodiče v tomto případě často uplatňovali výše zmíněné preventivní strategie, aby tak došlo k lepšímu přijetí, nicméně zdůrazněna byla potřeba změny práva tak, aby bylo jejich postavení ve společnosti rovné.

# LITERATURA

- Allen, D. (2015). More Heat Than Light: A Critical Assessment of the Same-Sex Parenting Literature, 1995–2013. *Marriage & Family Review*, 51(2), 154-182. <https://doi.org/10.1080/01494929.2015.1033317>
- Almack, K. (2007). Out and About: Negotiating the Layers of Being Out in the Process of Disclosure of Lesbian Parenthood. *Sociological Research Online*, 12(1), 26-36. <https://doi.org/10.5153/sro.1442>
- Altenhofen, S., Clyman, R., Little, C., Baker, M., & Biringen, Z. (2013). Attachment Security in Three-Year-Olds who Entered Substitute Care in Infancy. *Infant Mental Health Journal*, 34(5), 435-445. <https://doi.org/10.1002/imhj.21401>
- Baiocco, R., Fontanesi, L., Santamaria, F., Ioverno, S., Marasco, B., Baumgartner, E., Willoughby, B. L. B., & Laghi, F. (2015). Negative Parental Responses to Coming Out and Family Functioning in a Sample of Lesbian and Gay Young Adults. *Journal of Child and Family Studies*, 24(5), 1490-1500. <https://doi.org/10.1007/s10826-014-9954-z>
- Baker, M., Biringen, Z., Meyer-Parsons, B., & Schneider, A. (2015). Emotional attachment and emotional availability tele-intervention for adoptive families. *Infant Mental Health Journal*, 36(2), 179-192. <https://doi.org/10.1002/imhj.21498>
- Baštecká, B. (Ed.). (2009). *Psychologická encyklopedie*. Portál.
- Bauer, G. (2016). Gender Roles, Comparative Advantages and the Life Course: The Division of Domestic Labor in Same-Sex and Different-Sex Couples. *European Journal of Population*, 32(1), 99-128. <https://doi.org/10.1007/s10680-015-9363-z>
- Beavers, W. R., & Voeller, M. N. (1983). Family Models: Comparing and Contrasting the Olson Circumplex Model with the Beavers Systems Model. *Family Process*, 22(1), 85-97. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1983.00085.x>
- Bennett, S. (2003). S There a Primary Mom? Parental Perceptions of Attachment Bond Hierarchies Within Lesbian Adoptive Families. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 20(3), 159-173. <https://doi.org/10.1023/A:1023653727818>
- Bem, D. J. (1996). Exotic becomes erotic: A developmental theory of sexual orientation. *Psychological Review*, 103(2), 320-335. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.103.2.320>



- Biringen, Z., Derscheid, D., Vliegen, N., Closson, L., & Easterbrooks, M. A. (2014). Emotional availability (EA): Theoretical background, empirical research using the EA Scales, and clinical applications. *Developmental Review*, 34(2), 114-167. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2014.01.002>
- Bogaert, A. F. (2006). Biological versus nonbiological older brothers and men's sexual orientation. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 103(28), 10771-10774. <https://doi.org/10.1073/pnas.0511152103>
- Bos, H., Goldberg, N., Van Gelderen, L., & Gartrell, N. (2012). Adolescents of the US National Longitudinal Lesbian Family Study: Male role models, gender role traits, and psychological adjustment. *Gender & Society*, 26(4), 603-638. <https://doi.org/10.1177/0891243212445465>
- Bos, H. M. W., Kuyper, L., & Gartrell, N. K. (2018). A Population-Based Comparison of Female and Male Same-Sex Parent and Different-Sex Parent Households. *Family Process*, 57(1), 148-164. <https://doi.org/10.1111/famp.12278>
- Bosisio, R., & Ronfani, P. (2016). 'Who is in Your Family?' Italian Children with Non-heterosexual Parents Talk about Growing Up in a Non-conventional Household. *Children & Society*, 30(6), 455-466. <https://doi.org/10.1111/chso.12148>
- Bowlby, J. (2010). *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Portál.
- Bowlby, J. (2013). *Ztráta: smutek a deprese*. Portál.
- Bradley, J. M., & Cafferty, T. P. (2010). Attachment among older adults: Current issues and directions for future research. *Attachment & human development*, 3(2), 200-221. <https://doi.org/10.1080/14616730126485>
- Breshears, D. (2011). Understanding Communication Between Lesbian Parents and Their Children Regarding Outsider Discourse About Family Identity. *Journal of GLBT Family Studies*, 7(3), 264-284. <https://doi.org/10.1080/1550428X.2011.564946>
- Brown, W. M., Finn, C. J., Cooke, B. M., & Breedlove, S. M. (2002a). Differences in finger length ratios between self-identified "butch" and "femme" lesbians. *Archives of sexual behavior*, 31(1), 123-127. <https://doi.org/10.1023/A:1014091420590>
- Brown, W. M., Hines, M., Fane, B. A., & Breedlove, S. M. (2002b). Masculinized Finger Length Patterns in Human Males and Females with Congenital Adrenal Hyperplasia. *Hormones and Behavior*, 42(4), 380-386. <https://doi.org/10.1006/hbeh.2002.1830>

- Brzek, A., & Pondělíčková-Mašlová, J. (1992). *Třetí pohlaví?* Scientia Medica.
- Ciano-Boyce, C., & Shelley-Sireci, L. (2003). Who is Mommy Tonight. *Journal of Homosexuality*, 43(2), 1-13. [https://doi.org/10.1300/J082v43n02\\_01](https://doi.org/10.1300/J082v43n02_01)
- Clarke, V. (2001). What about the children? arguments against lesbian and gay parenting. *Women's Studies International Forum*, 24(5), 555-570. [https://doi.org/10.1016/S0277-5395\(01\)00193-5](https://doi.org/10.1016/S0277-5395(01)00193-5)
- Clarke, V., & Kitzinger, C. (2005). 'We're not Living on Planet Lesbian': Constructions of Male Role Models in Debates about Lesbian Families. *Sexualities*, 8(2), 137-152. <https://doi.org/10.1177/1363460705050851>
- Coleman, E. (1982). Developmental Stages of the Coming Out Process. *Journal of Homosexuality*, 7(2-3), 31-43. [https://doi.org/10.1300/J082v07n02\\_06](https://doi.org/10.1300/J082v07n02_06)
- Costa, P. A., & Davies, M. (2012). Portuguese Adolescents' Attitudes Toward Sexual Minorities: Transphobia, Homophobia, and Gender Role Beliefs. *Journal of Homosexuality*, 59(10), 1424-1442. <https://doi.org/10.1080/00918369.2012.724944>
- Craig, S. L., & McInroy, L. (2014). You Can Form a Part of Yourself Online: The Influence of New Media on Identity Development and Coming Out for LGBTQ Youth. *Journal of Gay & Lesbian Mental Health*, 18(1), 95-109. <https://doi.org/10.1080/19359705.2013.777007>
- Crouch, S. R., McNair, R., & Waters, E. (2017). Parent Perspectives on Child Health and Wellbeing in Same-Sex Families: Heteronormative Conflict and Resilience Building. *Journal of Child and Family Studies*, 26(8), 2202-2214. <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0796-3>
- Čadová, N. (2020, 25. března). *Postoj českých občanů k partnerství, manželství a rodičovství – únor 2020*. Centrum pro výzkum veřejného mínění. <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/5179-postoje-ceskych-obcanu-k-partnerstvi-manzelstvi-a-rodicovstvi-unor-2020>
- Český statistický úřad. (2019). *Dávky sociální podpory a pěstounské péče*. Získáno z: <https://www.czso.cz/documents/10180/122363204/19002920k3.pdf/30f34ead-ca16-4103-a243-8d08f6a23bfc?version=1.1>
- Český statistický úřad. (2020). *Vývoj sňatečnosti v České republice 2001-2019*. Získáno z: <https://www.czso.cz/documents/10180/136338475/13017220.pdf/915a628b-9566-45e1-96c6-da242e00ee8c?version=1.3>

- Český statistický úřad. (2022). *Vývoj obyvatelstva České republiky 2021*. Získáno z: <https://www.czso.cz/documents/10180/165591233/13006922.pdf/bf3973c1-e8d6-44b7-be20-bbef7a56cf90?version=1.3>
- D'amico, E., Julien, D., Tremblay, N., & Chartrand, E. (2015). Gay, Lesbian, and Bisexual Youths Coming Out to Their Parents: Parental Reactions and Youths' Outcomes. *Journal of GLBT Family Studies*, 11(5), 411-437. <https://doi.org/10.1080/1550428X.2014.981627>
- Damaske, S., Bratter, J. L., & Frech, A. (2017). Single mother families and employment, race, and poverty in changing economic times. *Social Science Research*, 62, 120-133. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2016.08.008>
- Dempsey, D. (2013). Surrogacy, gay male couples and the significance of biogenetic paternity. *New Genetics and Society*, 32(1), 37-53. <https://doi.org/10.1080/14636778.2012.735859>
- Dempsey, D. (2014). Gay male couples' paternal involvement in lesbian-parented families. *Journal of Family Studies*, 18(2-3), 155-164. <https://doi.org/10.5172/jfs.2012.18.2-3.155>
- Endendijk, J. J., Derks, B., & Mesman, J. (2018). Does Parenthood Change Implicit Gender-Role Stereotypes and Behaviors? *Journal of Marriage and Family*, 80(1), 61-79. <https://doi.org/10.1111/jomf.12451>
- Epstein, N. B., Bishop, D. S., & Levin, S. (1978). The McMaster Model of Family Functioning. *Journal of Marital and Family Therapy*, 4(4), 19-31. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1978.tb00537.x>
- Erikson, E. H. (2015). Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka. Portál.
- Farr, R. H., & Patterson, C. J. (2009). Transracial Adoption by Lesbian, Gay, and Heterosexual Couples: Who Completes Transracial Adoptions and With What Results?. *Adoption Quarterly*, 12(3-4), 187-204. <https://doi.org/10.1080/10926750903313328>
- Furstenberg, F. F., Harris, L. E., Pesando, L. M., & Reed, M. N. (2020). Kinship Practices Among Alternative Family Forms in Western Industrialized Societies. *Journal of Marriage and Family*, 82(5), 1403-1430. <https://doi.org/10.1111/jomf.12712>
- Gabb, J. (2005). Lesbian Motherhood. *Sociology*, 39(4), 585-603. <https://doi.org/10.1177/003803850505056025>

- Gager, C. T., Yabiku, S. T., & Linver, M. R. (2015). Conflict or Divorce? Does Parental Conflict and/or Divorce Increase the Likelihood of Adult Children's Cohabiting and Marital Dissolution? *Marriage & Family Review*, 52(3), 243-261. <https://doi.org/10.1080/01494929.2015.1095267>
- Garcia Quiroga, M., & Hamilton-Giachritsis, C. (2016). Attachment Styles in Children Living in Alternative Care: A Systematic Review of the Literature. *Child & youth care forum*, 45(4), 625-653. <https://doi.org/10.1007/s10566-015-9342-x>
- Gartrell, N., Hamilton, J., Banks, A., Mosbacher, D., Reed, N., Sparks, & Bishop, H. (1996). The national lesbian family study. *American Journal of Orthopsychiatry*, 66(2). <https://doi.org/10.1037/h0080178>
- Gartrell, N., Banks, A., Hamilton, J., Reed, N., Bishop, H., & Rodas, C. (1999). The National Lesbian Family Study: 2. Interviews with mothers of toddlers. *American Journal of Orthopsychiatry*, 69(3), 362-369. <https://doi.org/10.1037/h0080410>
- Gartrell, N., Banks, A., Reed, N., Hamilton, J., Rodas, C., & Deck, A. (2000). The National Lesbian Family Study: 3. Interviews with mothers of five-year-olds. *American Journal of Orthopsychiatry*, 70(4), 542-548. <https://doi.org/10.1037/h0087823>
- Gartrell, N., Deck, A., Rodas, C., Peyser, H., & Banks, A. (2005). The National Lesbian Family Study: 4. Interviews With the 10-Year-Old Children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 75(4), 518-524. <https://doi.org/10.1037/0002-9432.75.4.518>
- Gartrell, N., Rodas, C., Deck, A., Peyser, H., & Banks, A. (2006). The USA National Lesbian Family Study: Interviews with Mothers of 10-Year-Olds. *Feminism & Psychology*, 16(2), 175-192. <https://doi.org/10.1177/0959-353506062972>
- Geist, B. (1992). *Sociologický slovník*. Victoria Publishing.
- Glass, V. Q., Willox, L., Barrow, K. M., & Jones, S. (2015). Struggling to Move Beyond Acknowledgment: Celebrating Gay and Lesbian Families in Preschool Environments. *Journal of GLBT Family Studies*, 12(3), 217-241. <https://doi.org/10.1080/1550428X.2015.1039685>
- Goldberg, A. E., Smith, J. A. Z., & Perry-Jenkins, M. (2012). The Division of Labor in Lesbian, Gay, and Heterosexual New Adoptive Parents. *Journal of Marriage and Family*, 74(4), 812-828. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2012.00992.x>

- Goldberg, A. E. (2014). Lesbian, gay, and heterosexual adoptive parents' experiences in preschool environments. *Early Childhood Research Quarterly*, 29(4), 669-681. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2014.07.008>
- Goldberg, A. E., & Smith, J. A. Z. (2014). Perceptions of stigma and self-reported school engagement in same-sex couples with young children. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 1(3), 202-212. <https://doi.org/10.1037/sgd0000052>
- Goldberg, A. E., Allen, K. R., Black, K. A., Frost, R. L., & Manley, M. H. (2018). : The Complexity of School Decision-Making Among Lesbian and Gay Adoptive Parents. *Journal of Marriage and Family*, 80(3). <https://doi.org/10.1111/jomf.12478>
- Goldberg, A. E., Allen, K. R., & Carroll, M. (2020). “We Don't Exactly Fit In, but We Can't Opt Out”: Gay Fathers' Experiences Navigating Parent Communities in Schools. *Journal of Marriage and Family*, 82(5), 1655-1676. <https://doi.org/10.1111/jomf.12695>
- Gorrese, A., & Ruggieri, R. (2012). Peer Attachment: A Meta-analytic Review of Gender and Age Differences and Associations with Parent Attachment. *Journal of Youth and Adolescence*, 41(5), 650-672. <https://doi.org/10.1007/s10964-012-9759-6>
- Groh, A. M., Fearon, R. M. P., van IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Roisman, G. I. (2017). Attachment in the Early Life Course: Meta-Analytic Evidence for Its Role in Socioemotional Development. *Child Development Perspectives*, 11(1), 70-76. <https://doi.org/10.1111/cdep.12213>
- Hamer, D. H., Hu, S., Magnuson, V. L., Hu, N., & Pattatucci, A. M. L. (1993). A Linkage Between DNA Markers on the X Chromosome and Male Sexual Orientation. *Science*, 261(5119), 321-327. <https://doi.org/10.1126/science.8332896>
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2015). *Psychologický slovník* (Třetí, aktualizované vydání). Portál.
- Hašková, H., Maříková, H., Sloboda, Z., & Pospíšilová, K. (2022). Childlessness and Barriers to Gay Parenthood in Czechia. *Social Inclusion*, 10(3). <https://doi.org/10.17645/si.v10i3.5246>
- Hequembourg, A. (2004). Unscripted motherhood: Lesbian mothers negotiating incompletely institutionalized family relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 21(6), 739-762. <https://doi.org/10.1177/0265407504047834>

- Helms-Erikson, H. (2001). Marital Quality Ten Years After the Transition to Parenthood: Implications of the Timing of Parenthood and the Division of Housework. *Journal of Marriage and Family*, 63(4), 1099-1110. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.01099.x>
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál.
- Herek, G. M., & Gonzalez-Rivera, M. (2006). Attitudes toward homosexuality among U.S. residents of Mexican descent. *The Journal of Sex Research*, 43(2), 122-135. <https://doi.org/10.1080/00224490609552307>
- Hoeve, M., Stams, G. J. J. M., van der Put, C. E., Dubas, J. S., van der Laan, P. H., & Gerris, J. R. M. (2012). A Meta-analysis of Attachment to Parents and Delinquency. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 40(5), 771-785. <https://doi.org/10.1007/s10802-011-9608-1>
- Huang, P. M., Smock, P. J., Manning, W. D., & Bergstrom-Lynch, C. A. (2011). He Says, She Says: Gender and Cohabitation. *Journal of Family Issues*, 32(7), 876-905. <https://doi.org/10.1177/0192513X10397601>
- Jandourek, J. (2012). *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Grada.
- Janošová, P. (2000). *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum.
- Jsme fér. (n.d.). *Rozdily mezi manželstvím a registrací*. Získáno 12. 1. 2023 z <https://www.jsmefer.cz/rozdily>
- Katz-Wise, S. L., Priess, H. A., & Hyde, J. S. (2010). Gender-role attitudes and behavior across the transition to parenthood. *Developmental Psychology*, 46(1), 18-28. <https://doi.org/10.1037/a0017820>
- Kinsey, A. C., Pomeroy, W. R., & Martin, C. E. (2003). Sexual Behavior in the Human Male. *American Journal of Public Health*, 93(6), 894-898. <https://doi.org/10.2105/AJPH.93.6.894>
- Kinsey Institut. (n.d.). *The Kinsey Scale*. Získáno 20.1.2023 z <https://kinseyinstitute.org/research/publications/kinsey-scale.php>
- Kerppola, J., Halme, N., Perälä, M. -L., & Maija-Pietilä, A. (2019). Parental empowerment—Lesbian, gay, bisexual, trans or queer parents' perceptions of maternity and child healthcare. *International Journal of Nursing Practice*, 25(5). <https://doi.org/10.1111/ijn.12755>

- Klesse, C. (2006). Polyamory and its 'Others': Contesting the Terms of Non-Monogamy. *Sexualities*, 9(5), 565-583. <https://doi.org/10.1177/1363460706069986>
- Koehn, A. J., & Kerns, K. A. (2018). Parent-child attachment: meta-analysis of associations with parenting behaviors in middle childhood and adolescence, *Attachment & human development*, 20(4), 378-405. <https://doi.org/10.1080/14616734.2017.1408131>
- Kutálková, P. (2015). *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Prague Pride.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2., aktualiz. vyd). Grada.
- LeVay, S. (1991). A difference in hypothalamic structure between heterosexual and homosexual men. *Science*, 253(5023), 1034-1037. <https://doi.org/10.1126/science.1887219>
- Malý sociologický slovník*. (1970). Svoboda.
- Marshall, G. (Ed.). (1998). *A dictionary of sociology* (2nd ed). Oxford University Press.
- Matějček, Z., Koluchová, J., Bubleová, V., Benešová, L., & Kovařík, J. (Ed.). (2002). *Osvojení a pěstounská péče*. Portál.
- Matějček, Z., & Langmeier, J. (1974). *Psychická deprivace v dětství* (3. dopl. vyd). Avicenum.
- Matějček, Z. (1992). *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. SPN.
- Matějček, Z. (2015). *Co děti nejvíc potřebují* (Vyd. 7). Portál.
- Matoušek, O. (2003). *Rodina jako instituce a vztahová síť* (3., rozš. a přeprac. vyd). Sociologické nakladatelství.
- McConnachie, A. L., Ayed, N., Jadvá, V., Lamb, M., Tasker, F., & Golombok, S. (2020). Father-child attachment in adoptive gay father families, *Attachment & Human Development*, 22(1), 110-123. <https://doi.org/10.1080/14616734.2019.1589067>
- McFadden, D., & Shubel, E. (2002). Relative Lengths of Fingers and Toes in Human Males and Females. *Hormones and Behavior*, 42(4), 492-500. <https://doi.org/10.1006/hbeh.2002.1833>
- McInerney, A., Creaner, M., & Nixon, E. (2021). The Motherhood Experiences of Non-Birth Mothers in Same-Sex Parent Families. *Psychology of Women Quarterly*, 45(3), 279-293. <https://doi.org/10.1177/03616843211003072>

- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada.
- Moos, R. H., & Moos, B. S. (1976). A Typology of Family Social Environments. *Family Process*, 15(4), 357-371. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1976.00357.x>
- Možný, I. (2002). *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Portál.
- Možný, I. (2008). *Rodina a společnost* (2., upr. vyd). Sociologické nakladatelství (SLON).
- Murphy, D. A. (2013). The Desire for Parenthood. *Journal of Family Issues*, 34(8), 1104-1124. <https://doi.org/10.1177/0192513X13484272>
- Nebeling Petersen, M. (2018). Becoming Gay Fathers Through Transnational Commercial Surrogacy. *Journal of Family Issues*, 39(3), 693-719. <https://doi.org/10.1177/0192513X16676859>
- IVF Zlín. (n.d.). *Náhradní mateřství*. Získáno 10. března 2023 z <https://www.ivf-zlin.cz/nahradni-materstvi>
- Nedbálková, K. (2011). *Matky kuráže: lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Sociologické nakladatelství.
- Nešporová, O. (2022). „Já jsem právně úplně mimo“ – Zkušenosti rodičů z homoparentálních rodin v České republice. *Sociální studia / Social Studies*, 19(2). <https://doi.org/10.5817/SOC2022-32991>
- Nordqvist, P. (2014). Bringing Kinship into Being: Connectedness, Donor Conception and Lesbian Parenthood. *Sociology*, 48(2), 268-283. <https://doi.org/10.1177/0038038513477936>
- Nothdurfter, U., & Monaco, S. (2022). When Italian Same-Sex Parent Families Go to School: Fears, Challenges and Coping Strategies. *Italian Journal of Sociology of Education*, 14(2), 77-97. <https://doi.org/10.14658/PUPJ-IJSE-2022-2-5>
- Olson, D. H., Sprenkle, D. H., & Russell, C. S. (1979). Circumplex Model of Marital and Family Systems: I. Cohesion and Adaptability Dimensions, Family Types, and Clinical Applications. *Family Process*, 18(1), 3-28. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1979.00003.x>
- Orel, M. (2020). *Psychopatologie: nauka o nemocech duše* (3., aktualizované a doplněné vydání). Grada.



- Padavic, I., & Butterfield, J. (2011). Mothers, fathers, and “mathers” negotiating a lesbian co-parental identity. *Gender & Society*, 25(2), 176-196. <https://doi.org/10.1177/0891243211399278>
- Park, N. K., Kazyak, E., & Slauson-Blevins, K. (2015). How Law Shapes Experiences of Parenthood for Same-Sex Couples. *Journal of GLBT Family Studies*, 12(2), 115-137. <https://doi.org/10.1080/1550428X.2015.1011818>
- Perlesz, A., Power, J., Brown, R., McNair, R., Schofield, M., Pitts, M., Barrett, A., & Bickerdike, A. (2010). Organising Work and Home in Same-Sex Parented Families: Findings From the Work Love Play Study. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 31(4), 374-391. <https://doi.org/10.1375/anft.31.4.374>
- Pfeffer, C. A. (2012). Normative Resistance and Inventive Pragmatism, 26(4), 574-602. *Gender & Society*, 26(4), 574-602. <https://doi.org/10.1177/0891243212445467>
- Plaňava, I. (2000). *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. Doplněk.
- Roper, E. A., & Halloran, E. (2007). Attitudes Toward Gay Men and Lesbians Among Heterosexual Male and Female Student-Athletes. *Sex Roles*, 57(11-12), 919-928. <https://doi.org/10.1007/s11199-007-9323-0>
- Ryan, W. S., Legate, N., & Weinstein, N. (2015). Coming Out as Lesbian, Gay, or Bisexual: The Lasting Impact of Initial Disclosure Experiences. *Self and Identity*, 14(5), 549-569. <https://doi.org/10.1080/15298868.2015.1029516>
- Řičan, P. (2014). *Cesta životem: [vývojová psychologie]: přepracované vydání* (3. vyd). Portál.
- Řiháček, T., Čermák, I., & Hytych, R. (2013). *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Masarykova univerzita.
- Sheff, E. (2011). Polyamorous Families, Same-Sex Marriage, and the Slippery Slope. *Journal of Contemporary Ethnography*, 40(5), 487-520. <https://doi.org/10.1177/0891241611413578>
- Sloboda, Z. (2022). Registered Partnerships and LGBT Parenting in the Czech Republic. *Gender a výzkum / Gender and Research*, 22(2), 139-169. <https://doi.org/10.13060/gav.2021.023>

- Smart, M. J., Brown, A., & Taylor, B. D. (2017). Sex or sexuality? Analyzing the division of labor and travel in gay, lesbian, and straight households. *Travel Behaviour and Society*, 6, 75-82. <https://doi.org/10.1016/j.tbs.2016.07.001>
- Sobotková, I. (2012). *Psychologie rodiny* (3. vyd). Portál.
- Sokolová, V. (2009). Father, Father, and Child: Gay Men and Parenthood in the Czech Republic. *Czech Sociological Review*, 45(1), 115-146. <https://doi.org/10.13060/00380288.2009.45.1.06>
- Spurný, M. (2019, 7. června). *Postoje veřejnosti k právům homosexuálů – květen 2019. Centrum pro výzkum veřejného mínění.* <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/4944-postoje-verejnosti-k-pravum-homosexu-alkveten-2019>
- Stacey, J., & Biblarz, T. J. (2001). (How) Does the Sexual Orientation of Parents Matter?. *American Sociological Review*, 66(2). <https://doi.org/10.2307/2657413>
- Stacey, J. (2006). Gay Parenthood and the Decline of Paternity as We Knew It. *Sexualities*, 9(1), 27-55. <https://doi.org/10.1177/1363460706060687>
- Strauss, A. L., & Corbin, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Sdružení Podané ruce.
- Sutphin, S. (2013). The Division of Child Care Tasks in Same-Sex Couples. *Journal of GLBT Family Studies*, 9(5), 474-491. <https://doi.org/10.1080/1550428X.2013.826043>
- Titlestad, A., & Robinson, K. (2018). Navigating Parenthood as Two Women; The Positive Aspects and Strengths of Female Samesex Parenting. *Journal of GLBT Family Studies*. <https://doi.org/10.1080/1550428X.2018.1423660>
- Tornello, S. L., Kruczkowski, S. M., & Patterson, C. J. (2015). Division of Labor and Relationship Quality among Male Same-Sex Couples Who Became Fathers via Surrogacy. *Journal of GLBT Family Studies*, 11(4), 375-394. <https://doi.org/10.1080/1550428X.2015.1018471>
- Tyler, T. R., & Abetz, J. S. (2022). Relational turning points in the parent and LGBTQ child coming out process. *Journal of Family Studies*, 28(3), 858-878. <https://doi.org/10.1080/13229400.2020.1761863>

- Twenge, J. M., Campbell, W. K., & Foster, C. A. (2003). Parenthood and Marital Satisfaction: A Meta-Analytic Review. *Journal of Marriage and Family*, 65(3), 574-583. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2003.00574.x>
- Umemura, T., Lacinová, L., & Macek, P. (2015). Is Emerging Adults' Attachment Preference for the Romantic Partner Transferred From Their Attachment Preferences for Their Mother, Father, and Friends?. *Emerging Adulthood*, 3(3), 179-193. <https://doi.org/10.1177/2167696814561767>
- Umemura, T., Lacinová, L., Kraus, J., Horská, E., & Pivodová, L. (2018). Adolescents' multiple versus single primary attachment figures, reorganization of attachment hierarchy, and adjustments: the important people interview approach. *Attachment & Human Development*, 20(5), 532-552. <https://doi.org/10.1080/14616734.2018.1464040>
- Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Karolinum.
- Van der Vleuten, M., Jaspers, E., & van der Lippe, T. (2021). Same-Sex Couples' Division of Labor from a Cross-National Perspective. *Journal of GLBT Family Studies*, 17(2), 150-167. <https://doi.org/10.1080/1550428X.2020.1862012>
- World Health Organization. (2019). *International statistical classification of diseases and related health problems* (10. vydání). <https://icd.who.int/browse10/2019/en>
- Yip, J., Ehrhardt, K., Black, H., & Walker, D. O. (2018). Attachment theory at work: A review and directions for future research. *Journal of Organizational Behavior*, 39(2), 185-198. <https://doi.org/10.1002/job.2204>
- Zákon č. 89/2012 Sb., *občanský zákoník*. Česká republika
- Zákon č. 115/2006 Sb., *o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů*. Česká republika.
- Zákon č. 373/2011 Sb. *o specifických zdravotních službách*. Česká republika.
- Zezulová, D. (2012). *Pěstounská péče a adopce*. Portál.

# PŘÍLOHY

## **Seznam příloh:**

1. Abstrakt v českém jazyce
2. Abstrakt v anglickém jazyce
3. Průvodní dopis
4. Informovaný souhlas
5. Základní struktura rozhovoru
6. Anamnestický dotazník

**Příloha č. 1:** Abstrakt v českém jazyce

## **ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE**

**Název práce:** Psychologické aspekty rodičovství dětí starších 3 let z pohledu stejnopohlavních párů

**Autor práce:** Bc. Eliška Štenclová

**Vedoucí práce:** PhDr. Veronika Šmahajová, Ph.D.

**Počet stran a znaků:** 117 stran, 235 868 znaků

**Počet příloh:** 6

**Počet titulů použité literatury:** 136

### **Abstrakt:**

V této diplomové práci jsme se zabývali rodičovstvím dětí starších 3 let ve stejnopohlavních rodinách. Cílem bylo především zmapovat jeho psychologické aspekty a vytvořit model fungování těchto rodin. Informace byly získány prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru s 12 stejnopohlavními rodinami, ve kterých bylo vychováváno celkem 17 dětí. Kritériem pro zařazení bylo to, aby dítě v rodině bylo starší 3 let a docházelo do nějakého typu vzdělávací instituce. V rámci fungování stejnopohlavních rodin jsme vyzorovali rovnoměrné rozdělení rolí a povinností. Zdůrazněna byla především otevřená komunikace, a to jak směrem k dětem, tak k okolí s ohledem na typ rodiny. V našem souboru se objevila pouze jedna negativní reakce, a to ze strany rodičů dětí v kolektivu. Rodiče uváděli běžné pozitivní a negativní aspekty rodičovství, jako je například láska a sounáležitost v případě pozitivních a náročnost rodičovství a změna životního stylu u negativních aspektů. Značným stresorem navíc však byl pocit znevýhodnění, který ve většině případů vedl k obavám plynoucím z nerovnosti práv pro stejnopohlavní rodiny.

**Klíčová slova:** homosexualita, rodičovství, vzdělávací instituce, legislativa

**Příloha č. 2:** Abstrakt v anglickém jazyce

## **ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE**

**Title:** Psychological aspects of parenting children over 3 years old from the perspective of same-sex couples

**Author práce:** Bc. Eliška Štenclová

**Supervisor:** PhDr. Veronika Šmahajová, Ph.D.

**Number of pages and characters:** 117 pages, 235 868 characters

**Number of appendices:** 6

**Number of references:** 136

### **Abstract:**

The main topic of this diploma thesis was parenthood of children over 3 years old in same sex families. The aim was primarily to map its psychological aspects and create a model of the functioning of these families. The information was obtained through a semi-structured interview with 12 same-sex families in which a total of 17 children were raised. The criterion for inclusion was that the child in the family must be over 3 years old and attend some type of educational institution. We have observed an equal distribution of roles and responsibilities in the functioning of same-sex families. There was only one negative reaction in our group, and that was from the parents of the children in the collective. Parents reported common positive and negative aspects of parenting, such as love and belonging in the case of positive and the difficulty of parenting and lifestyle change in negative aspects. However, a significant stressor was the feeling of disadvantage, which in most cases led to concerns stemming from inequality of rights for same-sex families.

**Klíčová slova:** homosexuality, parenthood, educational institutions, legislation

### **Příloha č. 3:** Průvodní dopis

Vážená paní, vážený pane,

obracím se na Vás s návrhem o spolupráci na výzkumu zabývajícím se stejnopohlavními rodinami. Mé jméno je Eliška Štenclová a jsem studentkou 1. ročníku magisterského navazujícího studia oboru psychologie na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Plánovaná studie bude zpracována v rámci diplomové práce a je součástí širšího výzkumného projektu pod vedením paní PhDr. Veroniky Šmahajové, Ph.D. Naším cílem je zaměřit se na specifika příprav na rodičovství a psychické aspekty rodičovství dětí z pohledu stejnopohlavních párů. K výzkumu hledáme osoby žijící ve stejnopohlavních párech, které se připravují na rodičovství, či v něm aktuálně vychovávají dítě. V rámci naší spolupráce by proběhlo vyplnění kratšího dotazníku a následně společný rozhovor, jehož obsahem by bylo sdílení Vaší životní zkušeností. Kompletní přepis Vašeho vyprávění nebude nikde zveřejněn a s poskytnutými informacemi bude nakládáno tak, aby nebylo možné přiřadit je k Vaší osobě. V případě zájmu se účastnit na výzkumu, mě prosím, kontaktujte na e-mail **duhoverodiny@gmail.com**. Na dalších podrobnostech se následně domluvíme osobně.

Děkuji Vám a těším se na případnou spolupráci.

S pozdravem

Bc. Eliška Štenclová

Bc. Eliška Štenclová  
E-mail: [duhoverodiny@gmail.com](mailto:duhoverodiny@gmail.com)  
Vodární 601, 779 00 Olomouc

PhDr. Veronika Šmahajová, Ph.D.  
E-mail: [veronika.smahajova@upol.cz](mailto:veronika.smahajova@upol.cz)  
Vodární 601, 779 00 Olomouc

## **Příloha č. 4: Informovaný souhlas**

### **Informovaný souhlas k poskytnutí interview a dalších informací pro diplomovou práci**

Vážená paní, vážený pane,

byl/a jste osloven/a s nabídkou poskytnutí interview a dalších informací pro diplomovou práci na téma Psychologické aspekty rodičovství dětí starších 3 let z pohledu stejnopohlavních párů. Interview je realizováno pod záštitou Katedry psychologie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

Cílem diplomové práce je zmapovat fungování stejnopohlavních rodin s dětmi staršími 3 let. Výzkum bude veden formou interview, které obsahuje 15 otevřených otázek. Průběh interview bude zvukově zaznamenán a následně doslova přepsán pro účel pozdější analýzy a interpretace. Samotný zvukový záznam bude k dispozici pouze řešitelce Elišce Štenclové, a to jen pro účely přepisu. Doslovný přepis bude zcela anonymní, aby byla zaručena anonymita a ochrana všech osob zmíněných v průběhu rozhovoru, tudíž nebude možné osoby na základě přepisu identifikovat. Propojení s dotazníkem bude zajištěno prostřednictvím individuálního kódu, který rovněž zajišťuje anonymitu.

Vaše účast na výzkumu je dobrovolná a máte plné právo vyjádřit nesouhlas s účastí tím, že nepodepíšete tento dokument a také máte kdykoliv možnost z výzkumu odstoupit bez udání důvodu.

S daty bude zacházeno v souladu se Zákonem o ochraně osobních údajů č. 101/2000 Sb.

V případě otázek ohledně výzkumu můžete kontaktovat autora:

Bc. Eliška Štenclová

eliska.stenclova01@upol.cz

duhoverodiny@gmail.com



## **Prohlášení**

Prohlašuji, že souhlasím s poskytnutím interview a dalšími souvisejícími informacemi. Jsem informován/a o podstatě výzkumu, o cílech, o metodách a postupech, které budou při interview užívány. Souhlasím s tím, že všechny získané údaje budou použity jen a pouze pro účely výzkumu, jehož výsledky mohou být anonymně publikovány či ústně prezentovány.

Rozumím výše uvedenému textu a souhlasím s jeho obsahem.

Vaše jméno a příjmení (čitelně) .....

Místo a datum .....

Podpis .....

## Příloha č. 5: Základní struktura rozhovoru

**Cíl: Zmapovat fungování stejnopohlavních rodin s dětmi staršími 3 let**

- 1) **Vnímají Vaše děti rozdíly oproti heterosexuální rodině? Pokud ano, jak je sděluje?**
- 2) **Jak jste s dítětem probírali odlišnost Vaší situace a jaký je podle Vás vhodný způsob komunikace s dítětem při otázce na odlišnost Vaší situace?**
- 3) **Jak Vás dítě oslovuje?**
- 4) **Podm.: Pokud dítě ví, kdo je biologický a kdo sociální rodič: Vnímáte, že mezi biologickým a sociálním rodičem dělá dítě nějaký rozdíl? Pokud ano, v čem jej vnímáte?**
- 5) **Podm.: Pokud dítě ví o druhém biologickém rodiči: Jakou roli hraje ve Vaší rodině druhý biologický rodič?**
- 6) **Jak podle Vás získávají Vaše děti vzory opačného pohlaví?**
  - a. Jakým způsobem se je snažíte nahrazovat?
- 7) **Jakým způsobem máte rozdělené rodičovské povinnosti a role?**
  - a. Jakým způsobem se v rozdělení rolí projevuje to, kdo je biologický rodič a kdo faktický rodič?

**Cíl: Zmapovat specifika vývojového období u dětí vyrůstajících ve stejnopohlavních rodinách**

- 8) **Jakým způsobem ve Vaší rodině probíhal první kontakt s kolektivem a jak jste na něj dítě připravovali?**
- 9) **Měli jste v souvislosti s prvním kontaktem s kolektivem nějaké obavy, které by se vztahovaly k Vaší specifické situaci?**
  - a. Jak se to projevovalo ve volbě školy či školky?
- 10) **S jakými reakcemi ze strany učitelů jste se v souvislosti s typem Vaší rodiny setkali?**
  - a. Jak k Vám učitelé přistupovali? Měli jste, co se týče docházky do školky stejné pravomoci? (Např. mohli oba/ obě vyzvedávat děti atd.)
- 11) **Jak na Vás reagovali ostatní – rodiče či děti v kolektivu?**
  - a. Vybavuje se Vám nějaká situace, kdy Vaše dítě zmínilo jinakost Vaší situace v souvislosti se školkou/školou? Pokud ano, můžete situaci blíže popsat?

**Cíl: Popsat psychické aspekty rodičovství a psychické zdroje párů stejného pohlaví majících děti starších 3 let**

- 12) Co pro Vás bylo/je doposud nejtěžší od rozhodnutí stát se rodičem? Vybavuje se Vám nějaká situace, ve které jste se cítili/y diskriminováni/y oproti párům muž – žena?**
- 13) Co Vám nejvíce pomohlo v těžkých situacích?**
- a. Jak se podílí Vaše nejbližší rodina a přátelé na Vašem rodinném životě?  
(pomáhají s výchovou, s hlídáním, vyjadřují podporu ...)
- 14) Co pro Vás bylo naopak nejlepší a co si z tohoto období odnášíte?**
- 15) Co by Vám jako párům stejného pohlaví pomohlo, aby se ve společnosti změnilo a v čem se změny již dějí?**
- 16) Je něco, co byste doporučili rodičům stejného pohlaví, kteří dítě mít budou, mají anebo se právě rozhodují, zda do něčeho takového jít?**

**Chtěli byste něco doplnit, co Vám osobně přijde důležité?**

## **Příloha č. 6:** Anamnestický dotazník

### **Dotazník pro získání tvrdých dat**

Pro získání základních údajů o Vás vyplňte prosím následující dotazník. V případě, že pro Vás nebude některá z otázek srozumitelná, obraťte se na výzkumníka. Pro snazší identifikaci prosím vyplňte individuální kód. Ten získáte tak, že použijete první dvě písmena Vašeho křestního jména, první dvě písmena města, ve kterém žijete a poslední dvě čísla roku Vašeho narození. Příklad: **M**arie **N**ováková, bydliště: **O**strava, rok narození 19**85**. Kód: MAOS85. Pro zápis písmen použijte prosím velká písmena.

#### **Individuální kód:**

#### **Pohlaví:**

Muž

Žena

Jiné

#### **Věk (napište prosím číslicí):**

\_\_\_\_\_

#### **Místo bydliště dle počtu obyvatel:**

0–999 obyvatel

1 000–4 999 obyvatel

5 000–9 999 obyvatel

10 000–29 999 obyvatel

30 000–49 999 obyvatel

50 000 a více

**Nejvyšší dosažené vzdělání:**

- Základní škola
- Středoškolské s výučním listem
- Středoškolské s maturitou
- Vysokoškolské
- Jiné

**Délka trvání vašeho vztahu:**

---

**Jak dlouho žijete ve společné domácnosti?**

---

**Vstoupili/y jste společně do registrovaného partnerství?**

- Ano
- Ne

**Kolik společně vychováváte děti? (napište prosím číslicí):**

---

**Kolik let je vašim dětem, jakého jsou pohlaví a jakým způsobem jste je získali/y?  
(napište prosím vždy pohlaví dítěte, plus věk číslicí a způsob získání: umělé oplodnění – IVF, adopce – A, předchozí vztah – PV, jiné – uveďte prosím jaké):**

---

---

---

**Děkujeme za vyplnění dotazníku.**